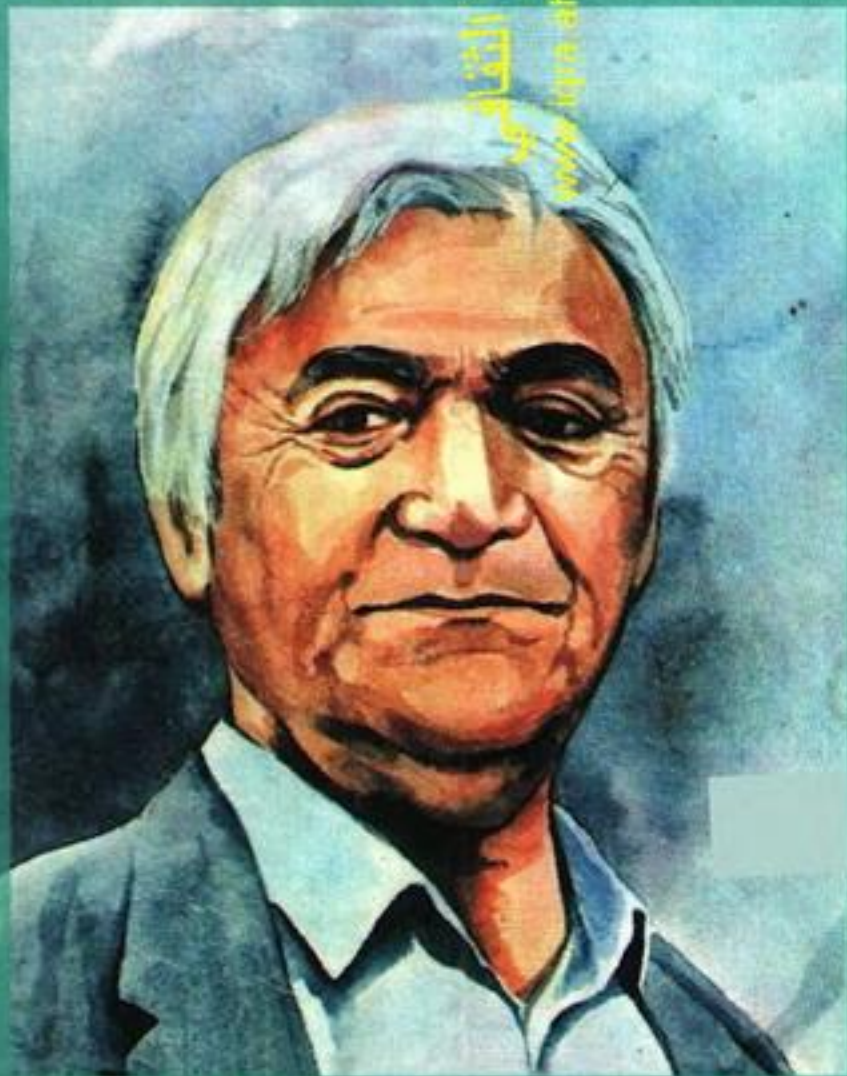

دورنگیزی و هرگزیران

محرمه‌دی قاری کییه و چیی کردوووه؟

دورنگیرانی له فارسییه‌وه
رییاز مسته‌فا

هه‌قیه‌یقین
سه‌ید‌عه‌لی‌سالحی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

محمد مهدی قازی کیپھو جی کی رووہ؟

ناوی کتیب: محمەدی ھازی کئیەو چیی کردووہ؟

نامادەکردنی: سەید عەل سالی

وەرگێڕانی: رێباز مستەفا

بابەت: گفتوگۆ

بەرپۆشەبەری ھونەری: شەروان تۆھبەق

مۆنتاژی کۆمپۆتەر: سەیران عەبدولرەحمان ھەرەج

ھەڵەجنی: سازان قادر

بەرگ: قادر مەرخان

سەرپەرشتیاری چاپ: فەرھاد رەھفەق

تیراژ: ۱۰۰۰ دانە

نرخ: ۱۰۰۰ دینار

ژمارەى سپاردن: ۸۲۴ ی ۲۰۰۵

چاپى : بەگەم سالی ۲۰۰۶

کوردستان - سلیمانی

www.sardam.info

دمرباره‌ی وهرگیران

محمدهدی قازی کییه و چیه کردووه؟

مفهبین

سهید عهلی سألجی

وهرگیرانی له فارسییه‌وه

رئباز مستمفا

سلیمانی ۲۰۰۶

**زنجیره‌ی کتبیی دمرگای چاپی و پدشش سرمد
کتبیی سرمد شماره (۲۴۲)**

**سرپرستیاری کتبیی زنجیره
آزاد بهر زنجی**

دەروازە:

لەم گۆزەرى ئېلىندا، ئېمە ھەموومان لەسەر شارپى مەزنى دۇزىنەمۇ ھەلبۇزاردىن و شكۆ ھەنگاۋنلانماندا يا لە چاۋەرونىدىكىن ياخود لە سەغىر. دلمان لەنىۋ خورىمۇ تروسكاپىدا لېنىدا. ئەگەر گولماتمان لە دۇزىنەمان ھەبوۋىي، ئەمما پىرومان بە سەمىنەمان بەھىزەو خولستى ھەموومان روۋەو پىنگاۋ پىنگاۋ چارەنوسىگە كە "مىۋۇ" بەرەو پىگەشىتنو ھەلگەشان پىنۋىنى دىكاتە بەلن ھەمان ئەمۇ مىۋۇنى كە سەرنەچام چاۋ لىك دەنىۋ ئەمۇ ئايانە جىنەھىلنۋ كە چاۋىشى لىك نا دەسپىردىرتە راپىردوۋەمۇ، بەلام ئاگامان لەمۇش ھەپە كە زۇرن ئەوانى بە زىنەۋىي دەمىنەمۇ ئەوانى پۇلمەككى دىھاتوۋ ئاۋىزى رۇخى پەر لە دىھىنەنەمان دىلەنەمۇ بە سۇزو گەرمۇ گورپىمۇ دەيگەن بە سەرنەك كە مەركىشىان ھەر بەردەۋامى و درىزىۋونەمۇ بوۋنە پەر بەھلگەنەمان دەپىت.

ئېرەشدا قەسە لە بارەى مىۋۇنىكى لەمۇ چەشەنەپە. قەسە، ئەمۇش سەبارەت باپەى قەلەمۇ ھەنگاۋنىكى ئاۋا پاشكاۋ و خىرا. بۇپە لەمۇ باۋەرمۇ كە ۋەھا مىۋۇنىك، چەپەمكى روۋناكى بەخشە لەنىۋ تارىكەپكى بى كۇتاپىدا، كە ھەم تارىكەمكى شكاندوۋە ھەم دەستپىكىكى ماپەى سەرسامبوۋنى دىھىنەۋە. دىھىنەۋە تاكو بەمىن، بەلن بۇ سەھنە سان بەمىن.

كەۋاپە بە پەپى ئەمۇ پالەشتە و دىلەپوۋنەمۇ، مەن ۋەك كەسەك كە شىلگىرەنەمۇ بە شىۋەمكى بەردەۋامۇ بە گۆزەرى تۋانەى خۇم لە شىكەرنەمۇ بەدوۋادچوۋنى ھونەرو ئەمەبەتاتى نەشتەمانى خۇمدا لە

ھەولدىن چالاكىدا بەشدارىم ھەبوو، پايدەگەيەنم كە لە جىيى خۇيەتى
پىز ئەو مرۇفە بگىرىت كە ناوا لىپراوانە رىنجو ماندووبوونىكى زۆرى لە
پىناو ئەدەبىياتو ھۇشياركردنەوھى تاكەكانى كۆمەل كىشاو، پىزگرتن
ئەويش پىزگرتنىكى فراوانو ھەمەلايەنەى كۆمەلى ھۇشيارو خۇيىندەوارو
ئەھلى قەلەم.

من، محەمدى قازى دەلىم. ئەو پىاوھى كە نمونەو ئۆلگوى تەواوى
خۇشەويستى بۆ مرۇفو قەلەمو نازادىيە.

محەمد قازى بەو خەسەتە تاپبەتپانەى كە لە كەساپەتپەكەيدا ھەن،
ھەر لە پەگەم رووبەرووبونەوھىدا، بۆت ساغ دەبىتەوھە كە كەسپكە خاومنى
بىپار، جۇش و خۇش، باوهر، تواناو بىرگىردنەوھىكى كارىگەرانە، كە
ھەلبەتتە ئەو ساغبونەوھىپە راستو دروستو لە جىيى خۇيەتى. سىماى
گشتىي ئەو وەرگىرە مەزنى بە ھۆى دوورگەوتنەوھە لە خۇھەلگىشانو
زىادەرپۇيىو بە ھۆى ئەو پالپشتە بىن خەوشەى كە لە كەسپتىي كۆمەلاپەتى
—قەرھەنگىي خۇيدا ھەپەتى، ھەمىشە سىماپەكى رۇشن، خۇشتىيانەو
ماپەى دەرک و سەرنجراگىشانە، سەرنجراگىشانىك كە لە تاپبەتمەندىپەكانى
بوونى ئەودا ھەپە، لە ھەر رووبەرووبونەوھىكدا لەگەلى، ھەزو شەوق بە
بوونو ژيان لە مرۇفدا زىندو دەكاتەوھ. محەمدى قازى كوزدە.

لە جىياتى پېشەكى:

رۆزىكى گەرم بوو، پېموباي مانگى ئاب بوو، ئابى ۱۹۷۹ لە پلىكانەكانى هوتىلى لۇزان بەسەر كەوت. برادەر ئىمەي پىك ناساند: "محەمەدى قازى". بە لاموہ سەپىر بوو. دىتوت سالەھاي سالە كە ئەو پېرەمپىردە سەرو رېش سېپە مېھرىبانە دىناسم. ئەوئندە بە زەوق و پېر جۇش و خرۇش بوو، مەرقى دەخستەوہ يادى "زۇرباي يۇنانى". قازى ئەوہ بوو كە بېرەم لىكردبووہوہ. پالېشى پەيۋەندىيە رۇحىيەكانى لەگەن خەلك، غەزەل بوو، عەشق بوو، بزمە زەردەخەنە بوو و ھىشتاش، بەلى ھىشتاش ھەر بە ھەمان شېۋە. كە لەگەن ئەودا بېت - شادمانى - بەھرەپەكى مەزەنە. ئىدى زۇر پىكەوہ بووین و من گومانم لا نەما كە ئەو وەرگىرە ھېزايە، چى لە "زۇرباي يۇنانى" كەمتر نىيە، بە ھەمان ئىش و ئازار، عەشق و شكۆمەندىيەكانەوہ. خۇي پىزى: "من زۇرباي ئىرانىم".

*

بەلى بەرلەوہى زمانى سوورى ئەو پېرە، سەرى سەوزى بىدا بە باو پېش ئەوہى كە سىاوش ئاسا تىخ بىخەنە قورگىيەوہ، خۇي مەرگى تاقىكردموہ. پزىشكەكانى ولات وتيان: شىرپەنجە!

قازى پەرسى: كوى؟

وتيان: شىرپەنجەي قورگ

قازى گوتى: دەرمان كەن!

وتيان: دەرمانكردن لە گۆرئ نىيە، لە پىدەكەوى.

قازی پیکنی و وتی خوش به حالی ولاتیک که بککوتهمکانی وگو
قازین.

قازی به همولی دۇستو برادره زۇرتمکانی خوی دمپیته ئەلمانیا، له شاری
ماربورگ پېشوزی لېدکریئو سەرلەبەئانی رۇژی دولتر له نەخۆشخاتمەکی
تایمەتی شتیرپەنجەمی قورگ دەخەویندیری. پەرۇفیسۆر (کلاین زاس) سەردەنی
دەکت. هەلسوورپینەرنی نەخۆشخاتمەگە دەگمونه ژێر کارگەری وری بەرزی
پەرمیرد و نەخۆشەمکانی تری دێننه لا، تا له هەمبەر نائومبیلیو
خەمناگرتننا تێپوتینی خۆیان بگۆرن. قازی ئەنقەت ئومبیلی ئومبیلوورنە.
بەر له نەشتەرگەری پەرۇفیسۆر کلاین زاسر بە قازی دەلی،
دوای نەشتەرگەری قورگتە ئیتر ناتوانی قسە بکەیتا
قازی پێدەگەنی:

له ولاتەکی مندا قسەکردن ئەدەخەبە.

قازی دوای نەشتەرگەریگە و پێش شۆرشێ ئێران، دەگەرتەموه ولات تا
ئەمرکی مەزنو مەرۇفئۆستانەمی خۆی شینگەرە درێژە پێیدا. لەم ولاتەدا کەم
خوێنەر هەبەگە ناوی "مەمەدی قازی" گۆشەبەکی له یادووری و زەینیدا
نەگرتی.

مەمەدی قازی هەمیشە لەنیو کۆمەلی ئێرانیی دۇستو لایەنلارەکانیدا
نەك ئەنھا وەك وەرگرتنکی مەزنو ئێراو، بەلگو وگو مەرۇفئۆکی شاعەر،
عاشقو عاشق خولقین مەهی ستایشو پێژ بووهو هەرواش دەبێ، بە
لەبەرچاوگرتنی ئەوی که له کۆمەلی ئێمەدا، بە تاپەت کۆمەلی
خوێنلەوورو رۆشنەری ئێمەدا باوه که ئەگەر هونەرماننێکی بەرجەستەو
ناسراو، دۇستو لایەنگرانی خۆی هەبە، بێگومان دەبێ کەسانێکی دزبەریشی

(جا رهوا یا نارمووا) پرووبه پروو ببنهوه، ناچار (محمەدی قازی) پش دهبوا لهو باز نه پهدا بوایه، له کاتی کدا وا نییه، محمەدی قازی وهک حاله تیکی ساز تا ئیستا نه مبینیوووه و نه مبیستوووه که کهسیک خراپ باسی کردی. له بلا و کهروهه پیرو لاهه کانه وه بگره تا ههر چین و توپزیکی تری خاوهن قه لهه، هه موو لایهک بی دوودلی دۆستدارو لایهنگری (قازی)ن.

محمەدی قازی بو لایهکی سه قانراوه و پرای هاوخه می کردن له گه ل نهوانی تر دا ههر گیز تووشی بی زاری و نا ئومیدی نه بووه. جالاک و گورج و گۆل، به رادیهک کهوا له بهرام به ره کهی دمکات نهوه له بیر بکات له گه ل کهسیکی نزیک به ههفتا سالی دا قسه دمکات. نهو جۆش و خروش و جالاکیهی ژیان له م سالانه دا له که مژ هونه رمه ندیکی لاهه دی دمگری ج جای نهوانه ی که چه ند کراسیکیان زیاتر له ئیمه دراندووه. قازی هه موو کیماسیه گانی ژیا نی بی بایه خ گرتوووه، له کۆسپ و ناستهنگه مکان تی به پروه و وهکو غوولیکی جوان، به تی شووی زۆروهه ههنگاو دهنی تا وهک نیچه دهنی، بگاته دوندی به مرزترین ترۆپکی نهو جیا به ی که کهس بیی نه گه بشتوووه. جا به راستی جگه له قازی مهزن کام وه رگیز هه مه که ههنگاوی ناوا گه وره ی هه ئینابی؟ چونکه ئیستا هاوتاو هاوشانیک بۆ نهو پیره شک نابهن، ئایا ده توانین ئومیده وار بین که له نیو وه رگیزانی نهوه ی نو، کهسیکی وهکو نهو سه ره له دات؟

رېزدار سالىھى خۇشەويست:

وا لەو پېشەگىيە پېر لە لوتفۇ سۆزەي كە بۇ ناساننى من بە خويۇنەرانى خۇشەويست نووسىوتە، تىگەپشتم دىسان منتان بىر دۆتەوۋە ژېر مىكرۇسكۆبى لوتفۇ خۇشەويستى خۇتانو زۇر زياتر لەوۋى ھەم بە گەورە نىشانت داوم. برا مەگەر من كىم كە شاپستەي ئەو ھەموو رېزو ستايشكرىنە بېم؟ وەرگىپېكى سادە لە زمانى فەرەنسىيەوۋە بۇ زمانى فارسى بە شىۋازېكى تا رادىيەك گىشت پەسەندو جووت لەگەل زەوقۇ سەلىقەي زۇرىيەي رۇشنىيرانو بە شىۋوۋە شىۋازى دارپشتىك كە نىشان دەدا بە واتەي نووسەرو وەرگىپېرى مەزن جەنابى (نەجەفى دەربابەندەرى) "لەنىۋ دەرباي ئەدەبىي كلاسكى فارسىدا مەلەپەكم كىرەوۋە ژۇرناۋىكم لىداۋە بى ئەۋەي تىپىدا نىقوم بىم". ئەمە و، ئەگەر دەبىنى قەبارەي كارو بىرەمەمەكانىشەم لەم سى و چەند سالىھى كە بە كارى وەرگىپېرەنەۋە خەرىكم، لە ئەندازەي ئاسابى زياتر بەدى دەكرىن ئەگەر بە بىرت بىت، لە ھەقىقەتتە لەگەل گۇفارى "فەرداي ئىران" ىش باسەم كىرەوۋە كە ئەمە خۇي بەلگەي كاركرىنى زۇرى نااسابى من نىيە، بەلكو دەرخەرى كەم كاركرىنى ئەۋانى ترەو ئەمەش خۇي لە خۇيدا ئەۋە دەگەپەنى كە من لەو ئەركەي گىرەتومەتە ئەستۇم ئەگەر كەمتەرخەمىم نەكرىبى مانگىشەم دوولەت نەكرەوۋە. من ھەرگىز بانگەشەي ئەۋە ناكەم كە وەرگىپېكى گەورە بېم، يا لەو لەقەي ھونەرى وپزەدا بگەم بە مەزنىە پىياۋانى ۋەك دىكتۇر (پەروىز نائل خانلەرى) و دىكتۇر (ئەبۇلجەسەنى نەجەفى) و دىكتۇر (مستەفا رەحىمى) و (نەجەف دەربابەندەرى) و كەسانى تر، بەلام

ئىككىلىمۇ ئەو ناكەم كە بە ھۇي بىۋىنى زەۋوق سەلىقە شىئەرى ۋە بەكارھىننى
ئەو زەۋوق سەلىقە شىئەرىيە ئە كارى ۋەرگىپراندا، ئە ۋەرگىپرانى جىۋانكارىيى
ئەدەبىيىيىنى بۇ فارسى ۋە ئەئىزاردىنى دەستەۋىزەگەلى جىۋان ۋە پەر ناھەنگى
فارسى ۋە تەرىپ ئەگەل دەستەۋىزە بىئەنەكانىئاندا زەۋوق سەلىقەيەكى تەبەت
ئىشان دەمەم كە ئەمە بۇتە مەيە ئەۋەى كارو بەرھەممەكانم ئەبەر دل ۋە
چاۋى خۇيئەرە خۇشەۋىستەكاندا ھاۋشانى ئەگەل جىۋانكارىيەكانى زىمانى
فارسى، شىرىن ۋە دلشەين خۇ بنۇيئەن. ئەمە ۋ، ھەرۋەك ئىستا ئامازەم پىدا ئە
زەۋوق سەلىقە شىئەرىش بەدەر نىم ۋە بەرەمە كە ئە سەردەمى ئەندالىمدا
ئەگەل كىش ۋە سەراۋى شىئەرىدا ئاشنا بىۋوم ۋە شىرىنكارىيەكانى شىئەرم دەرك
دەگرد. ئەو بارەشەۋە، ھەرگىز بانگەشە ناكەم كە شاعىرىكى بەرچەستە بەم،
ۋەلى ئە پازو ئەئىنى ۋە ھونەرەكانى شىئەرى كلاسكىدا بىئانگا نىم ۋە زۇر شىئەرم
ھۇنىۋەتەۋە كە ئەۋنەگەلەكىيان ئە كۇتەبى ئەم ھەشەپەشەندا بۇنەمەۋومو
داۋەرىكىرنىش سەبارەت باش ۋە خرابىيان بۇ خۇيئەران لىدەگەرىم. بەلام
دەزانم كە زۇرىئەى خۇيئەران ۋە ئارەزومەندانى ۋەرگىپرانەكانى مەن، ئەمەن
تەنھا بە ۋەرگىپ دەزانن ۋە ئاگادار نىن ئەۋەى كە چارچار شىئەرىش دەئىم ۋە
سەبەكى ئاخافتەنەشدا دەردەلەك ئەگەل خۇيئەران دەكەم. ھەرى، ئەگەرجى
زىمانى داپكەم ۋە ئاخافتەننى پۇزانەم كوردى بىۋومو جەگە ئەئىۋو پۇلى خۇيئەندى
سەرەتەبى ئە مەبادو ئەۋىش لەسەر كىتەبە دەرسىەكان دەنا ھىچ سەروكارىكەم
بە زىمانى فارسىمەۋە ئەۋۋە ئەگەل ئەۋەشدا بە بەرەمە ئە پۇلى پىنچەم يا
شەشەمى سەرەتەبى بىۋو كە ئەۋدەم تەمەنم ئە پازدە سال زىاتەر ئەبىۋو،
شىئەرىكەم سەبارەت بە جەفاۋ جەزمەسەرىي پۇزگار ھۇنىۋەۋومو ئىستا كە
بەنچاۋ ھەفتە سال تىدەپەرىئە تەنھا ھەرسى بەئى پەكەمىم ۋە بىر ماۋن، سى

بهیت که نیشان دهدن لهو تممهنه و لهو رپوشه کۆمه‌لایه‌تییه که هممبووه،
زۆر ناناشنا نهبووم له‌گه‌ل زمانی فارسیدا. ئهمه سی بهیته‌گه:

(فهلک وهکو گورگ بۆ کوشتمم ددانی چپ کردۆته‌وه

په‌نجه تیزه‌کانی به‌ههر چوارلامدا ده‌وشین

وهک کهو کهوتووممه‌ته چه‌نگی بازیکه‌وه

که له‌بهر برسیتی مرۆف ده‌رفین

ئه‌گهرچی فه‌لهک کارو به‌رخ و گاو نه‌هه‌نگی همیه

لی له‌بهر چاوچنۆکی خۆی جووجه‌له‌ی بیگیان ده‌خوات).

به‌هه‌رحال، پێزو خۆشه‌ویستی و سۆزی شاعیرانه‌ی ئیوه‌ی دۆستی هی‌زاو
پێزدارم که به‌ نووسینی پێ له‌ جۆش و هه‌ستی پاستگۆو شاعیرانه‌ی خۆت، نه‌و
شعیره‌ زیندوووه‌ی شاعیری مه‌زن (سه‌عدی شیرازی)ت هی‌ننامه‌وه‌ پاد که
ده‌قه‌رموی:

(کوا دۆزمنی چاوشۆخی بی‌باک

تا کی‌ماسیی من بخاته به‌رچاوم)

هه‌رحمنده‌ ئه‌و شعیره‌ ته‌واو سه‌بارته‌ به‌ من و تۆ پاست نییه، چونکه‌ نه‌
من رپوشتیکی خراپم له‌ خۆم نیشان داوه‌ که شیای سهرزشت بپم نه‌ تۆش
هه‌ولت داوه‌ که نه‌و (رپوشته‌ خراپه‌) "جوان بنوینی". ئیوه‌ ته‌نها په‌سنی
منتان کردوووه‌ منتان بۆ نه‌و شوینه‌ هه‌لکی‌شاهه‌ که ده‌ستم پێی ناگات و نه‌و
به‌رزگردنه‌وه‌یه‌ش مه‌ترسیه‌که‌ی ئه‌وه‌یه‌ که نه‌گهر بکه‌وم ده‌ست و قاچم
ده‌سکی.

له‌ گالته‌ به‌ده‌ر بی، هه‌ندێ جار سی و چه‌ند سال پێش ئه‌مرۆم دێته‌ بێر
که‌ تازه‌ ده‌مه‌ویست له‌نیو وهرگێرمانی ئه‌وکات سه‌رنک هه‌لکی‌شم و خۆشم

نیشان بەدەم، بەلام ھىچ دەزگايەكى بلاوكرنەوھ قىولى نەدەكردەم ۋە رووى نەدەدەمى. سالى ۱۹۵۰ بوو من دەستىنوسە ۋە مرگىپرەراۋەكەي "دوورگەي پەنگۆبىنەكان" م لە بن ھەنگل بوو ۋ لە شەقامى شاھنابادى ئەوكات كە شوپىنى دەزگاكانى بلاوكرنەوھ بوو دەركە بە دەركە بە دواى بلاوكرەوھىيەكدا دەگەرەم كە بۆم چاپ بكات، بەلام گشتيان دواى يەك دوو ھەفتە كات گرتەن ۋ سەرگەرەم كردن ۋە لامى نىگەتيفيان دەدامەوھ نائومىدپان دەكردەم. دلم بۆ ئەو زەحمەتتەي كە لە پى ۋە مرگىپرەنى ئەو شاكارە مەزەنە كىشابووم، دەسووتا ۋ نەمەدەزەنى چى بكمە. ئەو پوزشەي كە دەزگاكانى بلاوكرەوھ بۆ رەتكردنەوھى بەرھەمەكە دەيانھىناپەوھ زياتر بە ھۆى ئاناتۆل فرانس ۋ كەمتر لەبەر مەنەوھ بوو، بەلام چ دەكرى كە پىوانەكە لەسەر بنەماي پارە بىت ئەك شتىكى ترو بە راستى ۋووبەرپووى ۋووشىكى ناخۆش بوو بوومەوھ. دەيانگوت: ئاناتۆل فرانس نووسەرئىكە كە ئەمپرۆ بازارى نىيە ۋ ھىچ خوپنەرئىكىش تۆ نانسى كە لانى كەم لەبەر ناوى تۆ كىتەبەكە بكرى. بە رىكەوت من سالى ۱۹۳۹ يانى ۱۱ سال پىشتر، ئەو كاتەي كە دواى ۋەرگرتنى لىسانسى ماف ۋ بۆ ئەنجامدانى ئەركى سەربازى دەچوومە زانستگەي ئەفسەرى، لەبەر ئەوھى پارەي پىويستەم بۆ كپىنى پىداۋىستىەكانى چوونە زانستگە نەبوو ئەو كپىنەش پەنجا تومانى ئەودەمى گەرەك بوو، كىتەبى "كلودى ۋىلگەرد" ى (فىكتۆر ھۆگۆ) م بۆ دەزگاي بلاوكرنەوھى (ئەفشارى) ۋە مرگىپرا ۋ شەست تۆمانم ۋە دەست ھىنابوو، جا من ئەو پىشنىمەي خۆم بۆ بلاوكرەوھ بەرپزەكان باس دەكرد، بەلام ئەو پىشنىمەي بۆ ئەوان چووبوھ خانەي تىپەرپوونى زەمەن ۋ ئەوھيان بۆ پەسەندكردنى ناوى من بەس نەدەمىنى. سەرفىجام دواى دوو سال ۋ ھەندەك راکەرەك كە ھەرگىز ۋازم

نەھىئاو ھەردەم لەبەردەم بىلاۋكەرەدەم كان قووت دەبوومەو ھەو باشى و شىرىنكارىمەكانى كىيەكەم بۇ باس دەمكىرەن، دەزگای چاپەمەنى (سەمفەلەشا) لە شەقامى (بەھارستان) بە سى مەرج نامادە بوو كىيەكەم بۇ چاپ بىكات: يەكەم بەر لە چاپكىرەنى كىيى (دوورگەي پەنگۈپىنەكان) كىيىكى تىرى نووسەرىكى بازار پەسەند كە دەزگای ناوبراويش پەسەندى بىكات و ھەرىگىپىرم و بۇيان بېمە. دووھ لە بەرامبەر ھەرىگىپىرىنى كىيەكە داواي پارە نەكەم تەنھا پەنجا دانە لە كىيەكە ھەرىگىرم و بەس و سىيەمىش يەكى لە زانستەمەندانى ئەوكات پىشەكە بۇ كىيى (دوورگەي پەنگۈپىنەكان) بنووسى كە لانى كەم بە پالپىشى پىشەكى ئەو مامۇستاپە بىتوانن ئومىدەوار بن كە كىيەكە بىقۇرۇشۇ. چونكە بېپارم دابوو بەھەر نىرخىك بىت ئەو بەر بەستە بىشكىنەم و ئەو كۆسپە لەبەرىپىي خۇم لادەم ھەرسى مەرجەكەم قىبول كىرد. بۇ كىيەكە بىكىرەنى مەرجى يەكەم كىيى "دان چەرموو"ى (جەك لەندەن)م پىناساندن كە ھىشتا ھەرنەگىپىردا بوو سەر زمانى فارسى و دەزگاكە ناوى ئەو كىيەكى نەبىستەبوو. ئەوھى قىبول بوو كە جەك لەندەن نووسەرىكى بازار پەسەندە، بەلام گومانى ھەبوو كە كىيىكى بەو ناوھى ھەبى. بە ناچارى گەپراپەو ھە كىيىكى ھەرىگىپىرداوى جەك لەندەن لە لاپەن (فەرامەزى بەرزگەن) كە ئەوكات ھەرىگىپىرىنى ناسراو بوو تا بىيىنى داخۇ ھەرىگىپىر و ئىپراي نامازەمكىرەن بە كارمەكانى تىرى نووسەر ناوى ئەم كىيەشى ھىئاو ھەن نا، لە پىر ھاواری كىرد:

ئەي بەرپىزا مەبەستى تۇ لە "دان چەرموو" چەرموودانە كە لىردە ناوى ھاتوو؟ تۇ چەم ناوى كىيەكەم ئاومزوو كىرەتەو؟ پىكەنەم و گوتەم جەنابى ھەرىگىپىر ھەلەمى فەرمو ھەكەم، "دان چەرموو" ناوى سەكەكە كە قارەمانى

ئەم كىتەپھەمۇ "چەرموودان" ناشى ناۋى تاپبەت بى. تىكايە ھەلەكە لە
كىتەپھەمۇ لاي خۇتان راست بىكەنەوہ.

ئىدى لەوہ بىدواوہ ئەوان بە چاۋىكى تر سەپىريان دەكردم، بەلام
جەختيان لەسەر ھەرسى مەرچەكە كىردەمو منىش رازىبوونى خۇم بۇ
دووپات كىردنەوہ.

گەرامەوہ مالو دەستەم بە وەرگىپرانى كىتەپى "دان چەرموو" كىرد.
دو ھەفتە دواتر ئەمۇ سى بەشەى كە وەرم گىپرايو پاكىنوسم كىردو
بۇيانم بىردو دەزگاكەش نىشانى سەرۋكى دەزگا يانى رېزدار (موشەفەقى
ھەمەدانى) دا كە خۇشى وەرگىپ بوو. ناوبراو دانى پىانا كە وەرگىپرانەكە لە
ئاستىكى بەرزداپە و داوايان كىرد كە درېزە بە كارەكە بىدەم. وەرگىپرانى كىتەپى
"دان چەرموو" لە ماوہى سى مانگدا كۇتايى ھاتو چاپكراو بە پىي مەرجى
دووم تەنھا پەنجا دانەمان داپە من كە زۇرپەيانم بەسەر دۇستو ھاورپكادەما
دابەش كىرد. پىشوازى بىۋىنەى خۇپنەران لە "دان چەرموو"، چاپى
"دوورگەى پەنگۇپىنەگان"ى ھىناپە پىش. منىش لە ماوہى ئەمۇ چەند
مانگەى نىوان وەرگىپرانو چاپكردنى "دان چەرموو" و دەستپىكردنى چاپى
"دوورگەى پەنگۇپىنەگان" تەوانىم بە ھۇى بەرپىز (ئەحمەد سادىق) وەرگىپرانى
"دوورگەى پەنگۇپىنەگان" نىشانى خوالىخۇشبوو مامۇستا (سەئىدى
نەفىسى) بىدەم داواى نووسىنى پىشەكەكى لىبەكەم بۇ ئەمۇ كىتەپە.
(نەفىسى) مەزن پىدەچوو بوارى خۇپنەنەوہى كىتەپەكەى نەبووبى و من
ئەمەم لەمۇ پىشەكەكى كە بۇ كىتەپەكە نووسىبووى دەرك كىرد. مامۇستا لەمۇ
پىشەكەكى كە لە چاپى پەكەمى رېكەوتى ۹ى نازارى سالى ۱۹۵۲دا ھاتووه، ئاوا
دەنووسى:

".. یہیٰ لہو پازاندنہوو دہرپرینہ کلاسیکیانہ بریتہ لہ دہرخستی راستیہکان لہ زمانی گیانداران و ہندیٰ جاریش لہ زمانی گیاوگول و بوونہومرہ بیگیانہکان. (قابلہکانی نوزوپی پونانی) و چروکہکانی (کہلیلو دہمنہ) یا (پہنجہی تہنترہ) بہ زمانی سانسکریت کہ (ہیتوپارسہ) چرکردنہومیہکہ لہوو کونترین یادگاری ندمبیبہ لہ جیہاندا..". بیگومان ہموومان دمزانین کہ لہ دوورگہی پمگوبینہکاندا وک کہلیلو دہمنہ و پہنجہی تہنترہ قسہ لہ زمانی گیاندارانہوو نہکراو، بہلام چونکہ پیشہکی ماموستا مہرجی سیہمی چاپکردنی کتیبہکہ بوو ناچار قبولمان کرد کہ بہ ہمان پیشہکی چاپ بکری و ہہلبتہ لہ چاپمکانی دواتری کتیبہدا ہہلمانگرت.

بہلئی، من بہم چہشنہ رپی خوّم کردموہ وا دوی سی و چہند سائیک دمبینی بوومتہ نہو محمدی قازیہی کہ ہمنووکہ تا رادہیکہ چاوگو رچکہیگی و مرگپرانہو (سالحی) ہیژا بہ لوتضو خوشہویستی بیایانی خوی لہ پیشہکی نہم ہہفہیہینہدا دہنووسی:

".. و بہ راستی دوی قازی گہورہ و مرگپر کامہ و مرگپر شک دمبہن کہ ہہنگاوی وا مہزنی نابی؟ و لہبہرئہوی نیستا ہاوشانیک بؤ نہو پیرہ نابینین نایا دہتوانین نومیدہوار بین کہ لہنیو و مرگپرکانی نہوی نوی کہسیکی وک نہو سمرہلبدات؟".

بہلئی سالحی ہیژا، سمرہلہداو دمبی سمرہلبدات، بؤ، چونکہ ہیج کہس لہ ہیج شتدا کولتایہینہر نییہ. مہگمر بہ شیوہیکی شازو چاومروان نہکراو، کہ بیگومان (حافظ) یہکیک لہو شازانہیہ، چونکہ جاریکی تر نہو ہہلومہرج و کات و شوپنہی سمردہمی حافظ بؤ کہسیکی تر دووبارہ نابیتہوو،

بەلام بۇ ۋەزگىرپان ھېشتا مەيدانەكە فراۋانەو پىگايەكى زۇر ماۋە تا كەسنىك لەو پىرپەۋەدا بە تىرۇپكى شازىيون بگات.

مەبەستەم لە باسكىردى ئەو ھەول و تىكۆشانە بۇ گەيشتن بە ئامانچ و مەبەست ئەۋە بوو كە بلىم مەرۇف بە خۇپراگرى و پىداگرى بۇ گەيشتن بە ئامانچ سەرەنجام دىتوانى پى بگات و كە خۇشت يەكىك لەو دىموانانەي. مەگەر لە بىرت كىرەۋە كە لە سەرەتاي كارگرىدندا دىتويست رۇمانەكەي خۇت چاپ بىكەيت، تۈۋشى گىرۈگىرەت و كۆسپ بوۋىتەۋە؟ مەگەر بۇ چاپكىردى رۇمانى جوانى "سەماي رىنج" دواجار ناچار نەبوۋىت پىشەكەك لە مەمەدى قازى ۋەزگىرەت و دىزگاي پلاۋكىردنەۋە لەسەر بەرگى كىتەبەكەت بىنوسى: "لەگەل پىشەكەك لە مەمەدى قازىۋە"، بەلام كاتى كە ناسراپت و خەلك ئاشناي ناۋەكەت گەرچى لەزىر ناۋى خوازراۋى "خەسرەۋى نەسىمى" بوو، ئىدى بۇ چاپكىردى بەرھەمى دواترتان كە لەزىر ناۋى "ياخە چىركاۋىپەكان" پلاۋت كىردەۋە، پىرەپىستىت بە پىشەكى مەمەدى قازى ھەبوۋ؟ نەخىر. بە جۇرپىك كە ئەمىرۇ ھەموۋان تۇ ۋەكو يەكى لە نوسەرە سەرگەۋتوۋ و جواننوس و يەكى لە شاعىرە پىشەرەۋەكان بە چاكى دىھانس و كە ئەمە ھېشتا سەرەتاي كارو بىبىنە كاتى دىگەپنە تەمەن و پىشەنەۋ ئەزمۈۋىنى من، چۇن دىھىبتا بە دىنباپەۋە پاپەۋ ئاستىكى زۇر بەرزىترو مەزىنر لە من و نىمۈنەكانى ۋەك من ۋەدىست دىنى، چۈنكە گۈپزەرەۋەۋى ھىزى ئەۋانى تر نىت بەلكو خۇت داھىنەرى و خاۋىنى ھىزى خۇتى، و ئەمە بىگومان نىخ و بەھايەكى زۇر زىاتر لە ۋەزگىرپانى ھەپە.

زىستانى سالى ۱۹۸۵

مەمەدى قازى

ھەشپەيىن:

مەھمەدى قازى

سەھىد عەلى سالىھى

ب: ئەگەر بۇ ھەممىۋانىش نا، بەلام بۇ زۇرئىك پىنگە داپران و خۇدوورخستەھەدى بېراى بېر لە ھەندى دلبەستەگى يا تايبەتمەندىپەكانى سەردەمى مندالى شتىكى نامەيسەر بىت، ھەندى جار دەبىننن كە ھەست و ھىزمان لەژېر كاريگەرى كىردارگەلىكى جياجيا، بۇ نەوونە: كاريگەرى بۇن، تام، سەپر كىردن، دەستلىدان، غەم، شادمانى، ئاوازو ئاھەنگ، كاردانەھەپپەكى مندالانەى ھاوكات لەگەل بېرەھەرىپەكى ھەمان پۇژگارى مندالى نىشان دەدات، و بوونى ئەو ھەستەى كە ھەمىشە وا دەزاننن "مندالىتى" لە كۆشەپەكى گيانى مرۇفدا جىگرتوۋە، بېگومان لە پرونگەى ھەندى لە دەروونناسان، جۇرىك وابەستەى بە داپك و زادگاپە، كە ئەو وابەستەبوونە بە -پىنەگەپشتى گەشەى كۆمەلەپەتى- لىكەدەنەھە. بەلام تاقىكرىدەھە نىشانى داۋە كە ئەو لىكەدەھەپپە راست نىيە. ئەو مرۇفە بېگەپشتوۋ، داھىنەرو چارەنووسسازەى ئەمپۇ، ھەمان مندالەكەى دوتىنپە، بەو جياوازىپەى كە ھاوشان لەگەل گەشەى فىزىكى، عەقل، بوون، وپۇدان، دىدو خۇپىندەھەرى و دەست خستوۋە، پەرى پىداۋەو دەولەمەندى كىرەوۋە. لىرەدا پىرسەكە لەسەر گەشەو بېگەپشتە. ھەلسان و جىھان لە بەرزىپەكى

ترمە دەپتەنە ھەممۇ ئەو قۇناغە بچوكانە زادى ھەمان قۇناغۇ سەردەمى مندالىيە، قۇناغىك كە كەسايەتتىى مرۇفەكانى تىادا بەرجەستە دەپتى، پىدەگا، تا بەرەو ئاسمان سەرھەئىپرەتەو..

بەئى بەم كورتەپە ۋەك لە دەرگەدانىك، پىرسىارەكەم دەخەمە پروو. بەرپىز قازى! بە داۋاى لىبووردنەو درپىزى ناخفتنەكە بە تۆ دەسپىرم. لە مندالىتتەتان قەسە بىكە. لە زادگا، لە ناۋچەكەت، لەو رۇزگارەو ئەو بىرەومىرپانەى كە ھەتن.

و: لە خودى قەسەكانت وا تىگەپىشم كە قۇناغى شىرىنى مندالى قۇناغى كەشەى پەلە بە پەلى دەرگ و ھىزو تۋاناو شىكۆمەندىپەكانى ئادەمىزادەو ئەو پەيوەندىپەى كە مرۇفەكان لە قۇناغى پىرىشدا يادگارى ئەو قۇناغە خۇشانە لە ھىزىپاندا دەپارپىزن نەك تەنھا نابى بە پىنەگەپىشتى كەشەى كۆمەلاپەتى لىكبدىرەتەو بەلكو دەپتى بە نىشانەپەكى بزانن بۇ مكومبىۋونى رىشتەى تەمەن كە لە ھىچ قۇناغىكدا نەپچراۋەو بە ھەمان سەقامگىرى و مكومبىۋونىەو دەستپىك و ئەنجامى ژيان پىكەو دەپەستىتەو.

من خۇشىم كەوا بەو ھەممۇ جۇش و خۇش و چالاكىەى خۇت ئاگادارى لە ژياندا ھەمەو پىم ناۋمە تەمەنى ھەفتاۋ دوو سالى، زۇر جاران لە كۆپرو دانىشتى دۇستانەدا سەرنجى ھاۋرپىيانى لە خۇم لاوتر بۇ لاي خۇم رادەكىشم، ھەموۋان بە سەرسامىەو لىم دەپرسن ئايا ھىچ ھەست بە لاۋىتى دەكەم؟ كاتىك ۋەلامى من نىگەتىفە بە ناباۋەپەو دەلتىن رپى تىناچى ئىۋە بەو ھەممۇ شۇپرو شەۋوق و چالاكىەتان ھەستى لاۋىتى نەكەن، بىگومان ئەمە سادەپى نواندىنكىكە دەپكەپت. پىياندەلپم نە بە خوا، سادەپى نواندن نىپەو بەلام ھەستى لاۋبۋونىش ناكەم بەلكو زياتر ھەستى مندالىتتى

دەكەم. ئىنجا ھەموويان پىدەكەنن و مەبەستى من تىدەگەن و دانى پىدادەنن كە بەو جۇش و خۇش و ورمەيە كە ھەمە، سەير نىيە گەر ھەستى مندائىتى لە خۇمدا بکەم.

ئەرى، سالى خۇشەويست، من لە سەردەمى مندالىمدا بىرەورەگەلىكى خۇش و ناخۇشەم ھەن كە تىكەلەي ئەو بىرەورە خۇش و ناخۇشانە پىكەوھە تابلۇيەكى زىندووى زىانن، چونكە بە راستى زىاننىش ناوتەپەكە لە خۇشى و غەم و ھەسرەتەگان و بە ھەموو ئەمانەوھ شىرىن و ماپەي داخوازىيە.

چەند سال بەر لە ئىستا دەستم كىرد بە نووسىنى كىتەپكە لەزىر ناوى "بىرەورەگانى وەرگىرەك" كە پەكەم جار بە تەما بووم كورته مېزويىكى ھەول و تىكۇشانەگانم بىت لە رېنى گەپشتم بەو وەرگىرەي نەمپۇ، بەلام دواتر كىردەم نووسىنىك كە ھەموو قۇناغەگانى زىانم لەخۇ بگرى و ئىستا گەپاندوومەتە رووداومگانى زىانى خۇم تا سالى ۱۹۶۲.

لە سالى ۱۹۷۷ كە لە مەلبەندى پەرومردەي ھەزرى مىندالان و مېرەندالان وەكو وەرگىرەو ئەدەتور كارم دەگرد، مەلبەندى ناوبرا و كارنامەپەكى مانگانەي بلاو دەگردەوھە داواي لە من كىرد تا مانگانە بەشەك لەو كىتەپەيان بۇ چاپكىردن لە كارنامەكە بدەمى، من ئەمەم قىبول كىردو لە دەستپىكى زىانەوھە دەستم بە چاپكىردنى بىرەورەگانم لەو گۇفاردەدا كىرد. دىمەنەگان بۇ خويئەران ھىندە سەرنچراكىش و ماپەي پەسەندىبون كە تىرازى گۇفاركەي پەكەسر لە دوو ھەزار دانە گەپاندە دە ھەزار دانە و زۇرەك لە رۇزنامەو گۇفاركەي ئەوكات دەستيان بە گواستەنەوھە بلاوگرەنەوھە دىمەنەگانى كىرد. بە رېكەوت ھەموو ئەو گواستەنەوانە بى مۇلەت ئەنجام

دەدران و من چونكە لەسەر داواى مەلەبەندەكەى خۆمان نارەزايەتەيم دەردەبەرى ئەوان ناچار بە دانى (ماڤى زەحمەتەكانم) زمانيان دەگرتم. بە داخەووە چاپكردنى ئەو بىرەوهرىانە لەبەر چەند ھۆيك مەيسەر نىيەو لابردنى ھەندئ لە بابەتەكاتيشى لە بايەخ و جوانى بەرھەمەكە كەم دەكاتەو، بەلام دەتوانم چەند بەشيكى بچووكى كە پەيوەندى بە سەردەمى منداليمەو ھەيە و ماپەى مەبەستى بەپزتانە، بە كورتى ليرەدا باس بكەم:

"..خو ليخوشبووى باوكم، ميرزا عەبدولخالقى قازى كە عەمامە بەسەر و نيام و خەتیبى شارى مەھاباد بوو، لەگەن كچيكى خزمى خۆى بە ناوى نامينە خانم زەماوەند دەكات. بووك پازدە سال لە زاوا بچوكتەرە لە جوانيش بى بەھرە نىيە. نيام زۆر ئارەزوومەندە كە كورپكى بە ناوى (مەھمەدى) ھەبى بەردەوام ژنەكەى ھان دەدا كە كورپكى بۇ بينيتە دنيا. ئەو مرازە دپتە دى و نۆبووك دواى سال و شتيك كورپك بۇ مامۆستا دپنيتە دنيا كە ناوى دەننن (مەھمەد). دەتوانى ھەستى پئيكەيت كە شۆرو شەوقى مامۆستا ھاوسەرەكەى سەبارەت بەو گامەرانىە تاج رادەپەكە. بەلام لەبەرئەو ھى چەرخى چەپكەرد ھەرگىز ناھيلئ شۆرو شەوق و شادمانى ئادەمیزاد بەردەوام بيت، زارؤ لە ھەمان سالى پەكەمى لەدايكبوونيدا بە ھۆى نەخوشىيكى مندالانە كە نازانم خوریکە بووہ يا سوورپزە دەمرئ و مامۆستا نامينەخانم تازەبار دەكا. غەم و كەسەرى داك و باوك ئەو كۆستە لە باسكردن ناپە و وپراى دلدانەو ھى خزمە نزيك و دوورەكان و ناشناو دراوسىكان تا دووبارە سكبپوونەو ھى نامينەخانم، درپزە دەكيشئ. ھەمووان دەستە و نزان كە ئەمجارە خانم كورپى بىئ و بيسەبرانە لە

چاومپروانيدا نۆ مانگو نۆ پۆزهو نۆ كاتزمير دهزميرن. ئىمام نزاكانى خۆى و ھاوسەرەكەى گىرا دەبىئىنۆ و زارۆى دووھمىش كوپ دىردەجى. مامۇستا لەگەل ناپەزايى دايكى مندالەكە، ناوى ئەمەشيان دەگاتە (محەمەد) و ھەرچەندە بىچارە دايك دادو نزولە دەكا كە ناوى محەمەد لە مندالى بەكەم نەكەوتو لەمەشيان ناكەوئ، كەچى ئىمام ھەردوو پىئ دەخاتە پىلاوئك كە يا دەبى ناوى كوپرەكەى محەمەد بى يا ھىج. بەستەزمان دايك بە ناچارى ملدەداو رازى دەبى كە ناوى ئەمەشيان محەمەد بىت، بەلام لە ناخەوہ زۆر نىگەرانە. ھەمىشە ئەوہى كە مرؤف لىئ دەترسى دەلئىن تووشى دەبى. ئەم مندالەش دوو سى مانگ دواى لەدايكبوونى دەمرئ و مالەكە دەخاتە نىو پىرسەوہ. ئاشكرايە كە سەرزەنشت و گازاندەى دايكەكە سەبارەت بە پىداگرى و تەرىقبوونەوہى باوك كە گوئى بە قسەكانى دايكى مندالەكە نەداوہ تا ج رادەپەكە. خەم و خەفەتى مالىباتەكە بە ئەندازمەكە كە ئىدى نارەزووى بوونى مندالىان نامىنئ، تەننەت دواى ماوہىەك كاتى پىدەزانن كە ئامىنە خانم بۇ جارى سىيەم سكى ھەپە، شادى و خۇشەيك لە خۇياندا نىشان نادەن.

"ماوہى ديارىكراو بى ھىج شادى و چاومپروانىيەك تىدەپەرى، بە تاپبەت بايەخنەدان بەو رووداوہ كاتىك دەگاتە ئەوپەرى كە تىدەگەن، زارؤ كچە نەك كوپ. ناوى دەنئىن (خەدەپجە) و بە تەماى خواى لىدەگەرئىن. خەدەپجە لە دوو برا ناكامەكەى خۆى دوو سى مانگىك زياتر دەزى، بەلام دواچار ئەوئىش بەرگەى دوورى ئەوان ناگرئ و بە ھۆى نەخۇشەيىكى كوشندە بەيوەست دەبى پىيانەوہ.

"هیچ کەس نازانی ئەو بەلایە چیبە بەرۆکی مائی مەلای گرتووو
 بۆچی مندالەکانی بەک دواى ئەوی دی دەمرن. نیدی نە ئارەزوویک بۆ
 بوونی مندال هەبە و نە سەر و دلی ئارەزووکردن، وەلی چما سروشت لەو
 بارەبەرە گۆی دەداتە خواست و چاوەڕوانی یا بیزارى کەسێک؟ نامینەخانم
 بۆ جاری چوارەم سکی دەبیتەووم بە پڕوالت بە خوێنساندیبەووە پێشوازی
 لەو پڕووداوە دەگەن. ئیمام لە ناخەووە زۆر خۆشحالهو زۆر ئارەزوومەندە کە
 ئەمەیان کۆر بێت، و هێشتا ئارەزووی هەبوونی کۆرپێکی بە ناوی محەمەدی
 لەدەست نەداوە، بەلام بەسەر خۆیدا ناهێنێ و شادمانی و هەستی ناخی خۆی
 دەرخاڵت. مندالبوونەکە سەرکەوتوووانە تەواو دەبێ و مامۆستا دەبیتە
 باوکی کۆرپێک کە دێسان ناوی دەنێ "محەمەد". ناپڕەزایەتی دایک و کەسوکار
 ئەنجامی نابێ و ئیمام پێیان دەلێت خەوم بینیبووە لە خەودا مژدەیان
 پێداوم کە کۆرەکەم زیندوو دەمینیتەووە. ئیستا جەنابی مامۆستا ئەگەرچی
 ناوی خۆی (عەبدوللا) نەبووە (عەبدولخالق) بووە ئەو هەموو پێداگریە
 لە چی بووە کە خۆشی بێ ترشی بێ نامینە خانمی هاوسەری دەبێ کۆرپێکی
 بە ناوی محەمەدی هەبێ، ئەمەیان بۆ ئێمە دیار نییە. دواى ئەم کۆرەش
 کچیکى تریان بوو بە ناوی (سوغرا)، بەلام لەو کاتەى کە محەمەدی سێبەم
 پێنج شەش سالتە بووە ئەمجارە بەدشگونی ناوی کۆرەکە دامەنگیری خودی
 باوک بووەوومو مالاواپی لە ژبان کردو نامینە خانمی بە دوو مندالەووە کردە
 بێوژن و پڕۆیشت.

"بەلێ ئەى سەلجی بەرپێزو خۆشەویست، ئەو (محەمەد)ی سێبەم ئەو
 خودی بەندەبە کەوا دواى هەفتا دوو سالت هێشتا هەر زیندووم و بە
 تەماش نیم بەم زووانە بەرم. بەلکو قسەکەى ئیمام کە گوتبووی لە خەودا

مژدهیان پیداووم کوپهگه م زیندوو دهمینیتهموه راست دهریچیت، کئی دهرانی. بههرحال نهگهر باوکی من له حیاتی نیمامو پیشنوئیزیکهری شاری مهباد سولتانی عوسمانی یا لانی کهم نیمامی پهمن بوواوه، نیستا من له جیی محهمدی قازی وهرگپ، که جگه له نیوهو چند رۆشنبیریکی کتیبخوین کهسیکی تر نایناسی، سولتان محهمدی سییهم یا نیمام محهمدی سییهم دهبووو بۆ خۆم دامو دزگا و بیئو بهردیهکی زۆرم دهبوو.

"یا لهوانه بگهپنین، من پروودای مردنی باوکم لهبیر نییه، ههر نهومندهم له بیره که دوی مردنی ئهو یهك دوو سالتیک لهزیر سهرپهرشتی دایکم و نهنکم (دایکی باوکم) له گوندی (سرپلاوا) که گوندیکی سهر به مهباده، زیانمان برده سهر تا دایکی هیشتا جاحیلمان شووی به یهکی له بهگزادهکانی فهپزوللا بهگی به ناوی (مهحمود بهگ) ی چاغهرلو، کردو من و خوشکهکهمی به کهزی و بسکی نهنکهوه بهست و خوی لییدا رپوشت. دیمهنی بردنی دایکم له گوندی سرپلاوا بۆ چاغهرلو باش به بیره که به کهژاوه برهیان. خوشکهکهم لهوه بچوکت بوو که شتیک له پرووداوهکه تیبگا، بهلام من تیگهیشتم لهمه بهدواوه بی دایک دهبین، ههرکه کهژاوهی بووک و سوارانی لهگهلیدا بوون پینج سهد ههنگاوئیک له گوند دوورکهوتنهوه، منیان لهو زووره نازاد کرد که تیابدا بهند کرابوووم تا شیوهن و گریان نهنیمهوه. یهکسهر به راکردن کهوتمه دوی کهژاوهکهو دهستم کرد به ناله و گریان. زۆری نهماوو که پینان بگههوه، بهلام درکیکی گهوره له قاجی راجوو نهمتوانی چیتر برپۆم، به گریانهوه دانیشتم تا درکهکه له پیم دهربینم، کاروانی بووک گواستنهوهکه نهومنده دوور کهوتبووهوه که ئیدی ئومیدی گهیشتن پیی نهماوو. ناچار به شهلهشل گهراوهوه دی..

"هەلبەتە، دواتر کە تەمەنم گەیشتبوو دە دوازدە سالی چوو مە گوندەکە ی دایکم و ماوەیەک لە لای مامەو. خوالیخۆشبوو مەحمود بەگی زپاویکم کە ئەو دەم دوو کورپی لە دایکم هەبوون بە ناوی (ئەحمەد خان) و (رەشید خان) زۆر خۆشەویستی لە ئاست مندا دەنواندو منی دەناردە مەکتەبی گوند کە لە لای (شیخ عزمەدین) فیزی قورئان بێم. زۆری پێنەچوو کە بە فەرمانی (قازی عەلی)، گەورە ی بنەمالە ی قازیەکان و باوکی (قازی محەمەد) ی ناسراو، منیان ناردە (سابلاغ) ی موکریان (مهابادی ئیستا) و چوو مە خۆپێندنگە ی سەرمتایی. سالی ۱۹۲۷ پڕوانامە ی شەشەمی سەرمتاییم وەرگرت، لەبەرئەو ی ئەوکات مهاباد خۆپێندنگە ی ناوئەندی لێنەبوو، سالیکی تەمەنم بێهوودە لە دەست چوو. لە هاوینی سالی ۱۹۲۹ بە ختم گرتی و مامی خوالیخۆشبووم دکتۆر (جەواد ی قازی) کە لە سەردەمی وەزارەتی داد وەک دادوەر لە ئەلمانیاو بە تاران و بۆ وەزارەتی ناوبراو گواسترا بوو، داوای کرد بچمە تاران و لەو ئێ ناردیمەو خۆپێندنگە. سالی ۱۹۳۵ لە دواناوەندی خانە ی هونەرەکانی تاران پڕوانامە ی دیپلۆمی ئەدەبییم وەرگرت و هەرچەندە حەزم لە خۆپێندنی بەشی ئەدەبیات بوو، بە لām بە هاندان و فەرمانی مام چوو مە کۆلیژی ماف. سالی ۱۹۳۹ توانیم زانستنامە ی لیسانس لە رشتە ی دادوەری وەرگیرم و سالی ۱۹۴۰ و ۱۹۴۱ بچمە ئەنجامدانی خزمەتی سەربازی. تەنھا مانگیک ماوو کە خزمەتی سەربازیم کۆتایی بێت کە پڕووداوی (شەهەرپور) ی سالی ۱۹۴۱ پڕووداوی هیزی (هاوێپیمانان) لە باشوورو باکوورمە ئێرانیان داگیر کرد. چونکە حەزم لە کاری پارێزەری و دادوەری نەبوو، لە وەزارەتی دارایی دامەزراو هەرەک لە پێشەگیشدا باس کرد گەرچی لە سالی ۱۹۲۹ دا بە وەرگیرانی (کلودی

ۋېلگەردى (فىكتۇر ھۆگۈ) و سىنارىيى (دۇن كىشۋت) و نوسىيىكى خۇم بە ناۋى "زارا" دەستەم بە كارى ۋەرگىپران كىرەبوو، بەلام ماۋەپەك دۋاكەوت تا لە سالى ۱۹۵۰ بە ۋەرگىپرانى كىتئىيى جوانى (دوورگەي پەنگۆيىنەكان)ى (ئەناتول فرانس) دووبارە پروم كىرەوۋە كارى مايەى ئارەزوۋى خۇم ۋە ھوساۋە تا ئىستا پىز لە پەنجا ناۋنىشانى باش ۋە بەنرخەم لە پروۋى ناۋمىرۇكى كۆمەلەپەتى ۋە رېنۇۋىنىكىرەنەۋە ۋەرگىپراۋمەتە سەر زامانى فارسى كە زۆرىيەى ھەرە زۆرىان چەندىن جار چاپ كراۋنەتەۋە. ھىوادارم بتوانم لانى كەم تا دە سالى تىرىش دىۋىزە بەۋ كارە دلخۋازو گىرنگەى خۇم بدەم ۋە تا دەتوانم دىۋىزە بەۋ خىزمەتە بدەم كە بە بىرواى خۇم بۇ كىلتورو ئەدەبىي ۋالاتەكەم ئەنجامى دەدەم. داۋات كىرەبوو بىرەۋەرىيكت لە سەردەمى مىندالى خۇمەۋە بۇ بىنوسم ۋا لە خۋارەۋە پەككىك لەۋ بىرەۋەرىيانەى خۇمت بۇ دەگىپرەۋە كە ناخۇش نىيە ۋە تا كەمىكىش پىيىكەنى ۋە شەكەتتە دەركەپت.

خۇت دەزانى كە ئىمەى كورد (سوننى) مەزھەبىن ۋە پەپىرەۋى رېپىرەۋى (شافىيى). كاتى لە مەپادەۋە بۇ دىۋىزەدان بە خۇيىندىن ھاتمە لاي مام لە تاران ۋە خانەى ھونەرەكاندا ناۋى خۇم نووسى، مىندالانى ھاپۇلم ھەر زوۋ زانىان كە مىن (سوننى)م، ۋە لەبەرئەۋەى ئەۋان (شيعە) بوون لە كاتەكانى پىشۋوداندا سەرىان دەخستە سەرم ۋە جىئوى دىنپايان دەداپە (عومەرى كوپى خەتتەپ). مىنى دەمارگىر كە بە تەنى لەنىۋ ئەۋاندا گىرم كىرەبوو بەرگەى ئەۋ سووكاپەتپانەم ئەدەگرت ۋە ھەمىشە دەبوۋە شەپم لەگەلىاندا، بەلام مىندالانى عاقتىرىش ھەبوون كە ئىمەپان لىكەدەۋە ۋە نامۇزگارى ئەۋ مىندالە ھارۋاھ ۋە بىئەدەمپانەپان دەكرد كە چىتر ئەمئىشىيىن. پەككىك لەۋان كورپكى بالابەرز بوۋ بە ناۋى (زولەجدەپىن) كە

پېندەچوو چېژىكى زۇر سەپىر لە نازاردانى من وەربىگىرى. ھەرکە زەنگى پشوووان لىدەدرا لە بەردەم قووت دەبوو ھەموو پېشى پېندەگرتەم دەستى پېندەگرتەم: "عومەر عومەرۆ.. باوک سەگۆ.." يا "عومەر نەبوو بەلا بوو، بەردى دەرگەى..". چەندىن جار دانەم بە خۆمدا گرتو تەنھا ھەر بە جىئودان ھەلامە داپەو، بەلام گۆرە دەستەنگر نەبوو و لەم دوایانەدا دوو سى گەسى تەرىشى بە دوای خۆ دەداو پېکەو ھەوداسەرم دەبوون.

پۆژىك كە ئىدى كاسەى سەبىرم پەربوو ھەر زولەجەپەن ناوازە ناپەسەندەگەى خۆى ھەلدا، دەرغەيم نەکردو مستىكى وا توندم خىواندە نۆدەمى كە گواپە دوو دەدانىم شكاندبوو و بە دەم و لووتى پەر لە خۆپەن پەگراست بۆ سكالاکردن چوو بە پۆبەراپەتى خۆپەندىنگە. كە زەنگيان لىدا، بانگكرا ھەوئى. پېكخەرى خۆپەندىنگە بە گەزىپەو پەرسى:

گۆرە ھەو چ كارىكە كەردووتە؟ بۆچى ھاوپەتەكەى خۆت ناوا

لىكەردووە؟

وتەم: مامۆستا، ھەو ناپەسەندە، جىئو بە ھەزەرتى عومەر دەدا.

ئا دەستى گرتى، پراژدىپىكى لە بناگۆپەم داو دە خولەكى پېنەچوو كە جانتا و دفتەرو كەل و پەلىيان خستە بنەنگەم و لە خۆپەندىنگە و دەمەريان نام. بە گەريانەو گەرامەو مالهەو، مام لە مەسەلەكەى پەرسى و زووداوەكەم بۆ باسكرد، زۇر توورە بوو ھەوئە شەپازلەپەكى خىواندە بناگۆپەم و گوتى:

ھەتپەو كەرە، ھەو سەرشىتتە پانى چى؟ مەگەر تۆ نۆپەرى عومەرى؟ ھەو ئەگەر غەيرەتى ھەپە با خۆى بېت و بەرگى لە خۆى بكات. تۆم ناردۆتە بەرخۆپەندى كە دەرس پەخۆپەنى يا داكۆكى لە عومەر بکەپتە؟.. پەرو و ن بە لەبەرچاوم!

به‌یانی له حیاتی بچټته فه‌رمانگه‌که‌ی خوی له‌گه‌لم هاته خویندنگه‌و زۆر داوای لی‌بورنی له به‌رپو‌مه‌رو رټکخه‌ری خویندنگه‌که کردو به تکاو هاپانه‌وه پازی کردن که دیسان وهرمبگرنه‌وه، هه‌ئبه‌ته به گفتدان که جارټکی تر نه‌و ناماقولټیانه نه‌که‌م و جیتر نه‌و سه‌رشټیانه نه‌نجام نه‌ده‌م، ده‌نا جاری دووهم ده‌ربکرټم خواش پشتیوانیم بکات قبولم ناکه‌نه‌وه. هه‌روه‌ها نه‌وه‌شیان گوت که نه‌گه‌ر دیسان منداله‌کان نازاریان دام و جنیویان به عومهر دا، بی‌م شکات و سکالای خۆم به به‌رپو‌مه‌رایه‌تی رابگه‌یه‌تم نه‌ک خۆم ته‌می‌یان بکه‌م..

به که‌می‌ک شه‌رمه‌وه به‌یانی چوو‌مه‌وه پۆل، به‌لام وه‌ک بلټی نه‌و مسته‌کۆله‌یه کاری خوی کردبوو، چونکه ئیدی نه‌و دیمه‌نه ناشیرین و نازاردهرانه دووباره نه‌بوونه‌وه و منداله‌کان ئیدی رهمفاری به ئه‌ده‌بتر و له هه‌مان کاتدا نامۆپانه‌ترین به‌رامبه‌رم ده‌نواند.

پ: زۆرن مندالانی ولاتی ئی‌مه، زۆرن که به برسټی سه‌رده‌می‌نه‌وه، برسی له‌نیو ته‌راخوما، له‌نیو سیل، سوورټزه، کۆکه‌ره‌شه، زه‌ردووی، که‌چه‌لی، فه‌له‌جیوون و.. و.. که ته‌نانه‌ت به‌رله‌وه‌ی تی‌بگه‌ن "هه‌ن" له نیوده‌جن. رهنج و نه‌خۆشی، له که‌می فی‌تامینه‌وه بگره تا نه‌بوونی ته‌ندروستی و نه‌زانین و کاره‌سات، کارنامه‌یه‌کی گه‌وره‌یه که هیج پینووسټیک به ته‌نی توانای به‌تاکردنه‌وه‌ی نییه. ئایا نه‌و نووسه‌رو خاوه‌ن قه‌له‌مانه‌ی که بۆ نه‌و تو‌یژه فراوانه له رټی دووره‌وه ده‌نوو‌سن و ده‌شرانن که په‌ک وشه‌ی نووسینه‌کانیان به‌ گو‌ی هیج په‌ک له‌و له‌شکه‌ری برسیه‌کان ناگات، دیسان ده‌توانن له‌و قه‌له‌مه‌ه پازی بن و دل‌یان به‌و نووسینه‌پان ئاوده‌خواته‌وه؟

و: پۇزدار سالىھى ھيژا، ئەو خاوەن قەلەمانەي كە لە پۇي دوورو نزيكەوہ بۇ ئەو كۆمەلە بەر فراوانەي مندالانى برسى و تراخومايى و ورمەمى و خورىكەيى و كۆكەرەشەيى و زەردوويى و كەچەل و فەلەجە دەنووسن، چاوەرئ دەكەي لەو نووسين و دەردەدل كردن و دلسۆزى و ھۆشيار كەردنەوہى كۆمەلگەي گۇراوى خۇيان بترائى، شتىكى تريان لە دەست بى؟ ئەوان جگە لەوہى دەردو نازارەكانى كۆمەلگە باس بەكەن و ئەو بارە نالەبارە شرفە بەكەن كە تيايدا ھەمان مندالانى برسى و نەخۇش و بەجىماو لەنيو بيكەسى و بېنەوايى و نەخۇشيدا پەلەقاژە دەكەن و بەرلەوہى پېيگەن دەژاگين و لەنيودەچن يا ئەگەر پېگەيشتن و گەورەش بوون كەسانىك دەبن بە نەخۇشى و ناتەواوى و نەزانى دەچنە نيو كۆمەل و لەكار كەردن و خزمەت كەردنى دەولە مەندان زياتر شتىكى دېكەيان پېناكرئ، دەتوانن چى بەكەن؟ تۆ بەو پرسىارەت پەكئ لە شىعرەكانت ھىنايەوہ بىرم كە لە سالى ۱۹۵۴ بە بۇنەي ھاتنە دىناي (ئالېھە) كچى پەكئ لە دۇستەكانى خۇم دامناوہ. ئالېھە ئىستا زەماوەندى كەردووەو مندالېشى ھەيەو باوكى كە برادەرى من بوو نەماوہ. ئەو پۇژەي كە من ئەو شىعرەم لەسەر داواي دايك و باوكى دانا، ئالېھە كچۆلەيەكى بچكۆلە بوو كە بەو پەرى نازو نىعمەتەوہ پەروەردە دەكراو من كە دەبوا شىعەرىك بۇ پەرزۇبايەي كەردنى جەژنى لەدايەكبوونى بلىم دەمزانى لەم دەمەي كە لېرە ئاھەنگ بۇ لەدايەكبوونى ئەو ساز دەكراي، ھەزاران ھەزار مندالى ھەژارو برسى دەمرن و كۆمەلگە دەردىكى ئەوان چارەسەر ناكات، بۇيە (شىعەركەم بە شىوہەك بوو كە نەك ھەر بۇ ئالېھە بىت، بەلكو بۇ سەرجەم مندالانى كۆمەلگەكەم و مەبىر ھىنانەوہى رەوشى نالەبارى ئەوانىش بىت).

بەلئى، سالجى خۆشەويست، تۆ لە من باشتر دەزىنى كە ئەو مندالە نەخۇش و نەزان و تەراخومايى و وەرەمدارو كۆكەدارو كە چەل و فەلەجانە بەرھەمى ئەو بىدەيدانە بوون كە ھەبوون. ھەمگاتىك مندالانى كۆمەل نەك ھى تاكە كەسىك بەلگو ھى ھەموو كۆمەلگە بوون و ولات بووہ خىزانىكى يەكگرتو و ئەوكات دەتوانىن ئومىدەوار بىن كە ھەموو مندالەكان لەزىر چەترى چاودېرى و داکۆكىكردى كۆمەلگەدا دەبىن و لە نەخۇشى و نەزانىن دەربازيان دەبى.

بەم پىيە، ئەو ھى لەو نووسەرانە چاومېوان دەگرئ كە بۆ مندالانى ھەزار و نەخۇش شت دەنووسن كە بە باسكردن و شىرۇفەكردىن پەوشى مندالان و كۆمەلگە، خەلگى لە خەو و بىئاگاى بە ناگا بىننەو ھەو مىشك و بەرچاويان بە چىراى زانست پۇشن بىكەن، كە ئەمە چاومېوانىكى زۆر مەزن و لە جىيى خۇپەتى..

پ: ئىستا كە لە مندالىەكانتەو ھەو ھەت و قسە گەپشە ئىرە، بەرھەم و كە چەند كىتەب بۆ مندالان و ھەرگىرپاۋە؟ كارمەكان لە پووى ھەزو خۆشەويستى ھەو بوو ھا بە راسپاردەى دەزگانى بىلوكەرھەو بوو؟ ئاھا بە راستى و ھەلامى راسپاردەى بىلوكەرھەوكانت داۋمەتەو ھا..؟

و: پەرسىيارىكى باشت كىرەو دەرفەتىكت داپە من كە تا رادەپەك شىۋەى كارى خۆم پوون بىكەمەو. من لە راستىدا ھەرگىز لەسەر داوا و راسپاردە كارىك قىول ناكەم، بەلگو دەبى پىشتر بەرھەمەكە بخوئىنمەو ھەو پەسەندى بىكەم ئىنجا مل بىدەمە ھەرگىرپانى، و لەو بارەپەشەو ھەو بۆ خۆم پىۋەرو پىۋانەگەلىكەم ھەن كە دىنىام ماھى قىول و پەسەندى زۆرىنەى پۇشنىبىرانى دىسۆزى كۆمەلگەن. ھا بە كورتى چەردىكى ئەو پىۋەرانە باس بىكەم تاكو

بزانن چۇن بەرھەمىك بۇ ۋەرگىپران ھەلدەبىزىم. جارىك لە ھەفەپەيشين لەگەن گۇفارى (ھەرداى ئىران)پشدا باسكرد كە من داگىرسىنەرى فائۇسەم كارم ئەو ەبوو كە لە قۇناغى تەمەنى كورتى ئەدەبى خۇمدا مېشكەكان بە پېشكەشكردنى بەرھەمى بەرجەستەى نازادىخوازانى جىھان و خۇبواردن لە دەمارگىپتى و وشك و برىنگ و چەوت و پۇشكردنەوہى ھزرو بەرەودان بە عشق و خۇشەوېستى بەرامبەر بە ھاورەگەزو خۇشەوېستى و مرۇفۇدۇستى و دىموكراسى و كارو كۇشش لە پېناو چاككردنى خودو كۇمەنگە پۇش بكمەھوو ئەو پەيامە بە ھەمووان راپگەپەنم. زۇر جار بوو كىتېپىكىان بە ھەقدەستىكى باش پېشنىياز كرددووو قىولم نەكردووو چونكە لەگەن پېۋەرو پېوانەكانى خۇم جووت نەبوووو زۇرجار خۇم لەنىو چەندىن كىتېبى ھەرنىسى كە دەخوئىندنەوہ پەگىكىانم پەسەند كرددووو خستوومەتە بەرچاوى دەزگاكانى بلاوكردنەوہ. لېرەدا خراب نىيە دوو نەوونەتان بىخەمەوہ ياد: سالى ۱۹۶۲ بوو، رۇزنامەى (كەپھان) بە دوايدا ناردم و گوتيان بە تەماين مانگانە كىتېپىكى گىرفان چاپ بكمېن و گەرەكمانە پەكەمىن كارمان بە ۋەرگىپرانى تۇ دەست پېيكەپن. ئەو كىتېبەپش كە پېشنىيازبان كرددووو خستىانە بەرچاوم برىتى بوو لە ۋەرگىپرانى ھەرنىسى كىتېبى "كاتزىمىرى بېست و پېنجەم" بەرھەمى نووسەرىكى ناسراوى رۇمانىيى. پېم گوتن تا كىتېبەكە نەخوئىنمەوہ ناتوانم ۋەلامى رەت يا قىولكردن بەدەمەوہ. گوتيان بەرھەمەكە شاكارپكە كە سىياسەتى رۇژھەلات و رۇزئاۋايى كوتاوو رېنگاپەكى بەرەو ھەلسەفەى رۇژھەلات خستۇتە بەردەم كۇمەنگەى مرۇفاپەتى، دلىياپن كە پەسەندى دەكەپت، جگە لەوہش تۇ ۋەرگىپرى و بە دواى كاردا دەگەرپىت و ئىمەش كارت بۇ پېشنىياز دەكەپن بە

هەقدەستیکی باش. پێکەنینم و گوتم: تا کارەکم بە دڵ نەبێ قبوڵی ناکەم و هەقدەست بەلای منەو بە پەلای دووهم گرنگی هەمە. کتیبەکم خۆپندەووە ئەلحەقە لە رووی هونەری نووسینەووە لە ئاستیکی زۆر بەرزدا بوو بەلام وەلامی پەدکردنەووەم دانەووە. دلگران بوون و هۆکارەکیان پرسی، گوتم لەگەڵ بیرو زەوقی مندا کۆک نییە. نووسەرەکم لەو کتیبەدا رۆژناوایی بە زللەپەکی زۆر نەرم لەو جۆرانەکی کە بۆ تەمببێکردنی منداڵانی بچکۆلە دەوەشێندێن و پێیان دەلێن "هەمی بزۆز"، کوتابوو، بەلام رۆژەلاتی دابوو بەر مست و پێلەقان. تازە ئەو رۆپەکی کە نیشانی کۆمەلگەشی دەدات رێگەپەکی ناپیدایانەو لەسەر بنەمای فەلسەفەکی خەیاڵی رۆژناوای تیکەلە لەگەڵ بیروباوەری بودایی و دەرویشیی رۆژەلاتی. هەقدەستەکیان کردە دوو بەرابەر و من ئەگەرچی ئەوکات بە هۆی نەخۆشیی هاسەرەکمەووە زۆر پێویستم بە پارە هەبوو، بەلام قبوڵم نەکرد. سەرەنجام کتیبەکیان بە نیوەی ئەو هەقدەستەکی کە پەکم جار دایانە من، دایانە گەسیکی ترو وەرگێردراو چاپیان کرد بە ناچاری وەرگێرانی کتیبێکیان بە خۆم سپارد و من کتیبی "مادام بوقاری"ی نووسینی (گوستاف فلوبەر)م بە هاوکاری هاوڕێی خوالیخۆشبووم (رەزا عەقیلی) وەرگێراو کەپیان چاپی کرد. خودی ئەو هاوکاریە لەگەڵ خوالیخۆشبوو (عەقیلی)یش چیرۆکیکە کە ئێرە جینی گێرانەووەی نییە.

سالی ۱۹۶۵ رۆژنامەکی (نیتیلغات)یش بە لاسایی رۆژنامەکی کەپیان برباری دا مانگانە کتیبی گێرفانی بلأو بکاتەووە بە دواي مندا نارد کە دەمانەوێ پەکمەین کتیبمان بە وەرگێرانی تۆ دەست پێیکەین. هەرەوها گوتیان کتیبێکی (دیدیرو)ی نووسەر و فەیلەسوفی فەرەنسیمان بۆ دیاری

کردووی بە ناوی "لا رولیزووز" واتە (ژنە ئیماندارەکه) که بەرھەمیکی سەرنجراکێشە. بە ڕێکەوت من ئەو کتێبەم خوێندبوومەرەو گوتم قیولی ناگەم. وتیان بۆ؟ بێم گوتم ئەم کتێبە چیرۆکی ژنیکە که لە دێرێکدا دەبیته ڕەبەن (راھیبە) و کەشیشەکان لەو دێردا فریوی دەدەن و لەگەڵیدا ڕادەبۆین. هەرەو درێژەم بە قسەگەم داو گوتم نە ئیمە مەسیحین و نە دامەزراوەیەگمان بە ناوی دێر هەیه که دەردو کێشە ئەم کتێبە دەردو کێشە ئیمە بێت. گوتمان خۆت کتێبەت هەیه بەماندەیت؟ لەو کات خەریکی وەرگێرانی کتێبی (نان و شەراب) بووم کتێبەگەم پێناساندن. گوتمان نووسینی کێیه؟ گوتم هی (ئینیاتسیف سیلۆنە)یه، ئەو نووسەرە هاوچەرخی ئیتالیەیان نەدەناسی، چونکە هیشتا ئەو نووسەرە لە ئێراندا نەناسرابوو و هیچ کتێبێکی وەرنگێردرابوو. قیولیان کردو، بە چاپکردنی ئەو کتێبە که هەلبەتە لە لایەن دەزگاشەووە هەندئێ کەوتە بەر سانسۆرەو، (سیلۆنە) بۆ فارسی زمانان ناسرا. دواي ئەووە بوو که ورده ورده وەرگێرەکانی تریش دەستبەکار بوون و چەند کتێبێکی تری ئەو نووسەرەیان وەرگێراپە سەر زمانی فارسی. بەلام لە راستیداو بئێ خۆهەلکێشان شاکارەکانی سیلۆنە هەمان ئەو دوو کتێبە (نان و شەراب) و (بەسەرھاتی پێشەواپەکی شەھید) یا (مەسیحیێکی هەزار)ن که من وەرگێراون، کتێبەکانی تری ئەو نووسەرە که تا ئێستا لە وەرگێرەکانی ترمووە خوێندوو منەتەو، بە وێژدانەووە بێم ناگەنە ناستی ئەو دوو بەرھەمە.

ئێستا دواي ئەو پەراوێزپۆلیە دوورو درێژە با بۆ پرسیارەکی بەرپزتان بگەرێنەووە که تا هەنووکە چەند کتێبەم بۆ منداڵان وەرگێراو.

سالى ۱۹۷۴ كە لەسەر بانگكېشتى سەرۆكى ئەو كاتى مەئبەندى بەرورەردى فېكرى مېندال و نەوجەوانان بۇ كار كىردن لەو دەزگاپە داواكرام، بېرىار درا لەوئى جگە لە كارى پۇژانەى ئەدېتورى و وەرگېرپانە كاتىمەكانى فەرمانگەبى، كىتېبى مېندالان و مېرمېندالانىش وەرېگېرپم. چەند كىتېبىكىان خستە بەردەستم، بەلام لەوئىش من ئەو مەرجمە ھەبوو كە بېئويستە خۇم كىتېبەكە پەسەند بەكم ئېنجا وەرېدەگېرپم. بى ھەر گىرقتىك رېككەوتىن و لە ماوەى دوو سى سالىك كە لەوئى بووم لە ميانى كارە ئىدارىمەكان و ئېراى تۆمار كىردنى چەند كاسىتېك بۇ ناساندنى مۇسىقازانانى گەورەى پۇژناوا كە گۇرانى و ئاوازىشيانى لەگەلدا بوو و پېنچ كىتېبىش بۇ مېندال و مېرمېندالان بەم شېومېيەى خوارەو وەرگېرپان:

۱- (ماجرىا جوى جوان) "لاوہ سەر بە گۆبەندەكە"، بەرھەمى "ژاك سېرفۇن" ژنە نووسەرى فەرھنسى كە ناوہ راستەقىنەكەى برىتېيە لە (ژاكلىن موسارد). ئەو كىتېبە كە خەلاتى (شادى لە رېئى كىتېبى) لە سالى ۱۹۷۰ وەرگىرتىبوو، يەكەمىن بەرھەمە كە لەو نووسەرە وەرگېرپىدرا بېتە سەر زمانى فارسى. كىتېبى ناوېراو لە مانگى ۶۱ سالى ۱۹۸۴ بۇ پېنجمىن جار چاپكراوئەتەو.

۲- (بۆلىنا چىشەم و چراغ كۆھپايە) "بۆلىنا رۇشناى قەدپالى چىا"، بەرھەمى (ئانا ماریا ماتوتە) ژنە نووسەرى ئەسپانىيى كە بە ھەلە چاپە فارسىيەكەى لە ژېر ناوى "بۆلىنا رۇشناى كوئىستان" چاپكراو، ئەو كىتېبەيش يەكەمىن بەرھەمە كە لەو نووسەرەو كرابېتە فارسى. كىتېبەكە لە مانگى ۱۱ ۱۹۶۴ بۇ ھەقتەمىن جار چاپ كراوئەتەو.

۲-(باخاتمان) "لەگەن خىزاندا"، بەرھەمى (ھىكتۇر مالۇ) نووسەرى نەرسەنى كە پېشتەر ھەموو كىتەبەكەم لەزىر ناوى (لە باۋەشى خىزاندا) ۋەرگىپراۋ چاپم كىرەبوو، دواتر ھەمان ۋەرگىپرانم چىرو كورت كىردەۋە بە دەستپىداھىيانو پوختەكىرنىك كە بۇ مىنداآنو مىرمىنداآن ئەنجام دا دووبارە لەزىر ناوى (لەگەن خىزاندا) دامە مەلبەندى فىكىرى مىنداآنو چاپى كىرد. ئەم كىتەبە كىتەبىكى زۆر پىنوۋنىكەرو گىرنگەو لە مانگى ۷۱ ۱۹۸۴ چاپى سىيەمى لى بىلاۋكراپەۋە.

۴-"چىرۇكى مىندالىم"، نووسىنى (چارلى چاپلن) ى ھونەرمەندى گەۋرەى سىنەما كە خودى چىرۇكەكە ھەول و تىكۇشانەكانى سەردەمى مىرمىندالى ناۋبىراۋ تا ئەو كاتەى دەبىتە ئەو ھونەرمەندە ناسراۋەى كە پىنى دەگوتىرى (چارلى چاپلن) باسدەكات. كىتەبەكە دوو چاران چاپكراۋە ئىستا باسى ئەۋە دەكرى كە دەستىكى تىدا بگىپىرەن و لەگەن بىنەماكانى ئىسلامىدا بىگىونجىن و بۇ چارى سىيەم چاپى بىكەنەۋە.

۵-(پىنج چىرۇك لە ئاندرسۇن) نووسەرى گەۋرەى دانىماركى (ھانس كرىستىەن ئاندرسۇن) كە پېشتەر ھەقت چىرۇك بوو، لە سەردەتاكانى شۇپشى ئىران كە بىرپار بوو كىتەبەكە بچىتە زىر چاپەۋە، دوو چىرۇكىان بە ھۇى ناھەماھەنگى لەگەن پىۋەرە ئىسلامىەكان لىنەلگىرت و پىنج چىرۇكەكە تەنھا چارىك چاپكراۋە. ئەمە و بىگومان ھەموو ئەمانە بە گۆپىرەى ھەلبىزاردىنى خۇمەۋە ۋەرگىپىراۋن و چاپكراۋن.

پ: ھەستى خۇشەۋىستى نواندىن بەرامبەر ئەۋانى دى تا چ پادەپەك خودى پا بەدەپەنەنەپە؟

و: ھەرچەندە بەرسىنى ئەم پەرسىيارە لە تواناى مندا نىيەو كارى
 ھەيلەسوفەكانەو لەو بارمىەوۋە دەستەپەكىيان مەرۇڧ بە شەرەنگىزىو كىن لە
 دل دەزانن. ئەو ھەيلەسوفە (پېسىمىست)يان بەدبىنانە، مەرۇڧ بە
 جانەوۋەرىكى جۇرى دىندەكان دەزمىرن و بە پىيى ئەو گرىمانەپە ناتوانن
 بەگەنە ئەو باۋەرەپەى كە مەرۇڧ ۋەك خود بەرامبەر بە مەرۇڧ مېھرو
 خۇشەۋىستى ھەپىي ۋ پىيان ۋاپە ۋەك چۇن دوو سەگى نا ئاشنا لەگەل پەكتىر
 توندوتىزانە پەلامارى پەكتىر دەدەن و ددان لە پەكتىر گىرەدەكەنەوۋە
 مەرۇڧەكانىش خود بە خود بەد سىروشت و دزىەرى پەكتىرن و پەلامارى
 پەكدى دەدەن، شەرپو شۇرپو پىكداھەلشاخانە تاكەكەسىو بە كۆمەلپەكانىيان
 بە بەلگە دىننەوۋە. گروپىكى تر كە برىتىن لە ھەيلەسوفە (نۇپىتىمىست)پا
 گەشپىنەكان بە پىچەۋانەى ئەو تىپروانىنە راي خۇيان دەردەپىرن و مەرۇڧ بە
 بوونەۋەرىكى مېھرىبان و پى ئازار دەزانن، چۈنكە لەو باۋەرەۋان كە مەرۇڧ
 لەگەل جانەۋەرە دىندەكانى ۋەك گورگو و شىرو پىنگو شتى لەو جۇرە
 جىاۋازە. دەلئىن (گرىستۇڧ كۆلۇمب)پىش لە پەكەم رپوۋىرپوۋىبوونەۋەى
 خۇى لەگەل سوورپىستەكانى دوورگەكانى (نانتىل)دا لە جىاتى دىندەپىو
 نىش و ئازار، مېھرىبانى و سەفاو خۇشەۋىستى بەدى كرد، شتىك كە ئەوۋە
 نىشان دەدا مەرۇڧ لە سەرمەتاي دروستىوونىەوۋە ھاورپەگەزخواز بوۋە.
 بەھەرچان بەندە چۈنكە كەسىكى گەشپىنەم و لە ژياندا ھەمىشە ھەۋلەم
 داۋە كە ئازارم بە مەرۇڧ كە ھىچ تەننەت بە مېروۋەلش نەگات. لەگەل
 تىپروانىنى ھەيلەسوفەكانى گروپى دوۋەم ھاورپام بە تاپبەت كە ئادەمىزاد
 گياندارىكى كۆمەلپەمتىە و پەكىك لە كاردانەۋەكانى كۆمەلپەتېپوون
 برىتىيە لە خۇشەۋىستى و پەكتروپىستىن و پىشتىۋانىكىردن و پەنادانى پەكتىرى.

ئەو شەپرو خويۇنپۇزىيانەي كە لەنىئو مرۇفەگاندا دەيانبىننن پەپومندى بە خەسلەتو غەرىزەي زاتى ئەوۋوۋە نىيەو زىاتر وەك داكۇكىكردن لە خۇ يا بە ھۆي ئابوورى و تىرسى برسيتىي يا لە پاي پەپەرەويكردن لە بيروپاومرگەلى پووج و خورائى و خەمپالائوى و كورتبىنى و پلەوپايە خوازىمەويە.

ھەرچى بى، خەسلەتى كۆمەلايەتپوون، بەلگەبەكى بەجىيە لەسەر خۇشەويستى نواندن و ھاوپرگەز دۆستى زاتىي ئادەمىزادو ھەموو ئەو ھەول و تىكۇشانەي كە ئەمپۇكە مرۇف لە پىي خۇشگوزەرانى و بەختەوهرى و سەلامەتى و خۇشى و تەندروستىي ھاوپرگەزەكانى خۇي دەيدا، نىشانەيەكە لەو پراستىيەي سەرەوۋە.

پ: ئايا ئەوۋە پراستە كە ھەرچەند زانست و زانىارىي مرۇف شتىكى زاتى بىت، عەشقى و خۇشەويستى بەرامبەرى مەزىنرە؟

و: مەبەستتان لە زانستى زاتى تىنەگەيشتەم جىيە، چونكە پىم وا نىيە زانستىكى زاتى بوونى ھەبى، نەكا مەبەستتان عەقلى زاتى بىت، وەك چۇن (مەولانا) دەفەرمۇئ:

(عەقلى دوو عەقلە، پەكەم ئەوۋى وەدەست دەھىندىرئ و لە خويۇندىنگەدا بە مىندالى فيرى دەبى، عەقلەكەي تر لە نىو گياندايە چاۋگەكەي چاۋگى زىانە).

بەم پىيە عەقلى بۇي ھەيە زاتى بىت، وەك چۇن كەسانىك بى ئەوۋى بخويۇن و بچنە خويۇندىنگە، مرۇفى عاقل و تىگەپشتوون و ھەندىكىش ئەگەر عەقلى و مەعرىشەتىكىان ھەيە ئەوا لە پىي وەدەستەيتان و ئەزموونى زىان و لە ئەنجامى خويۇندىنى زانست و زانىارىيەوۋە دەستەبەريان كىردوۋە. بەلام خودى زانست و زانىارى بە پاي من ھەرگىز شتىكى زاتى نىيە، بەلكو دەبى

ئهزمونگه کۆمهنگه یا به هۆی دهرسو و ههول و ئیکۆشان و موتالاکردنهوه ودهست بهیندرئ. له راستیشدا مرؤف زیاتر به دواى خویندنی ئه و رستهیهی زانستدا دهرپا که خۆی همزی لیهتی و لیهدایه که عشق بهرامبهر ئه و زانسته دروست دهبی. من خۆم پهکیکم لهوانه که به راستی عشقم بهرامبهر کاری وهرگیرانمهوه ههیه و فیربوونی زمانی فهرنسی به عشق و چینیکی سهیرهوه پهگیری دهکهم.

پ: لهوانهیه بۆ زۆر له خوینهران جیسه سهرسوپمان بی که وهرگیریک، ناوا وهک دهروونناسیکی مندالان سهرقالی پرسى پهروهردهو چهندوچوونی بههاکانی فیترکردنه. بهلام لهبهرئهوهی که له نزیکهوه دهناسم، ئه و مافه به خۆم ددهم که باوک و راهینهری چهندین مندال بوویت، له و بارهیهوه چهند پرسیاریکت لییکهم.

..بهپرز قازی! کاتی که بۆ فیربوونی ههر هونهریک دوو قۆناعی زالبوون بهسهر لایهنی تیوری و زالبوون بهسهر لایهنی کرداری دهبی تهی بکری، ئه ی بۆ فیربوونی هونهری خۆشویستن و میهرهبانی نواندن بهرامبهر به مندالان دهبی چ بکری؟ ئایا مندالیک توانای تهیکردنی ئه و رینگایه ههیه؟ نهگهر نییهتی: چ بکری باشه؟

و: من ههرگیز نهگوتوهه که له دهروونناسی مندال و پرسه پهروهردهیهکانی مندالاندا شارمزابیم ههیه یا رۆلیکم گیراوه، تهها وهرگیرانی چهند کتیبیکیش بۆ مندال و میرمندالان ناکری بهلگهیهک بی بۆ سهلانندی ئه و بابته.

خۆشم گهرچی خاوهنی پینچ مندال بووم، بهلام سیانیان واته دوو کور و کچیک ههر به مندالی مردن و تهها کوریک و کچیک ماونهتهوه که

كۆپرەكەم لەگەن ژنىكى بيانى زەماوندى كروووه دوو مندالىان ھەپە كە بە داخەوہ ناشناپى نىيە لەگەن زمانى فارسيدا كە زمانى داىكىي نىيە، و كچەكەشم شووى كروووه دوو مندالى ھەن.

من لە پەروەردەگردنى ئەو دوو مندالەشم كارىكى زۆر گرنگم نەكروووه ھەرچەند كچەكەم توانىويە ليسانس لە زانستى پەروەردەدا وەدەست بىنن و كچىكى ھۆشيارو خوڤندەوارەو شىعيريش دادەنى. بەلام كۆپرەكەم رڭكەپەكى تەواو جياواز لە رڭكەي منى ھەلزاردوووه بۆتە ميكانىسيەنى ئۆتۆمبىل، بەم بڭيە، ھىچ كاميان بەو شىوہەي كە من وىستووہە دەرنەچوون، بۆيە ناتوانين بلين من لە پرسى پەروەردەو رايھناندا شارەزايى و پەسپۆرپيىكەم لە خۆم نیشان داوہ.

زىاتر پەروەردەي مندالان تا رادەپەكى زۆر پەيوەستو گرڭدراوى ئەو سيستمە كۆمەلەپەتەپە كە لە ولاتدا ھوكمرانەو نەگەر ھاتوو سيستمى ھوكمران سيستمىكى پيشكەوتوو و واقىعبين نەبوو كيشە و ئاستەنگىكى زۆر نەسەر رڭى پەروەردەي مندالان و گەشەي فيكرىان قوت دەبىتەوہ. نازانم تڭپروانىنى تۆ لەو بارەپەوہ دەبى چۆن بڭت..

پ: بەھا، قورسايى، كارىگەرى و كارتيكردنى ئەدەبىياتى مندالان لەم

ولاتەدا چۆن دەبىنى؟

و: وەلامى ئەو پرسىارەم تا رادەپەك لە وەلامى پرسىارەكەي بڭشتردەپەوہو لڭرە دېسان دووباتى دەكەمەوہ كە ئەدەبىياتى مندالان لە ھەر ولاتيكدە لەزڭر كارىگەرى زۆرى ئەو سيستمە تاپەتەدەپە كە ھوكمرانە لەو كۆمەلگەپەدا، تەنھا لە كۆمەلگەپەكى نازادپخوازو واقىعگەرادا دەتوانين

ئومىدەوار بىن كە بەھاو كارىگەرىيى ئەدەبىياتى مىندالان ئە گەشىمى قىكرى و دروستكىردنى كەسايەتياندا رۇئىكى مەزىن و باشى ھەمبە.

پ، ئايا پىت و ا نىيە كىتپى (ماسىيە رەشە بىچكۆلە) بەر لەۋى كە ھۇشياركەرۋە بى، جولىنەرىك بى بۇ سەرھەلدانى چالاكى و ھەنگاۋى تاكەكەسىانە و قارەمانى نواندن؟

و: تا ئەو شوپنەى لە بىرم بى دوو وتارم لەسەر ھەلسەنگاندن و شىرۇفەى ماسىيە رەشە بىچكۆلە خويىندونەتەۋە، يەكىكىيان ھى كاك (مەنوجىپەرى ھەزارخانى) كە ھەلىنجانىكى ۋەك ئەۋەى ئىۋەى ھەمبە و چالاكى و ھەنگاۋى ماسىيە رەشە بىچكۆلەى بە جولىيەك زانىۋە بۇ سەرھەلدانى بزاۋتە تاكەكەسى-قارەمانىيەگان، و وتارەكەى تر ھى كاك (ئىحسانى تەبەرى) يە كە دەتوانىن بلىين رەتدانەۋەمبەكى تىپروانىنى بەرپىز (ھەزارخانى) يە و بزاۋتى ماسىيە رەشە بىچكۆلەى بە ھەۋلىك زانىۋە ئە رپى جىياۋونەۋە لە خەمبات و تىكۆشانە تاكەكەسىيەگان و پەيوەستىۋون بە دەريا واتە تىكەلىۋون بە جۇش و خىرۇش و لاقاۋى بزافى كۆمەلانى بەررەراۋان.

من لەم دەمەدا كىتپى ماسىيە رەشە بىچكۆلەم لەبەردەستدا نىيە تا چاۋىكى تىرى پىدا بىخىنىمەۋەم ئەۋەى كە لە بارەمبەۋە دەمىزانم تەنھا لە ھەمان ئەو دوو وتارەمبە كە باسەم كىرد چەند سال پىش ئىستا خويىندوۋمەنەتەۋە. خۇدى كىتپەكەم رەنگە بىست سال بەر لە ئىستا خويىندىبىتەۋە تا ئەو جىيەى كە لە سەرچەمى ئەو خويىندىنەۋانە ۋەبىرم بى ئەۋەمبە كە ماسىيە رەشە بىچكۆلە لە ۋەلەمبەۋە تەنگەبەرو سىنوردارەى ئەو رىۋوبارەى كە تىايدا مەلە دەكات بىۋارو مەيدانىك بۇ چالاكىيى خۇى بەدى ناكات و گەرەكەيتى بەھەر نىرخىك پىت خۇى بگەمبەنىتە دەريا تاكو

جىھاننىكى گەورەترو مەيداننىكى فراوانتر بۇ ھەۋل و تىكۆشان دەستەبەر بىكات و ھاۋناھەنگ لەگەن كۆمەلى بى ژمارەى ماسىھەگەنى تر كە چارەنوووسىكى كارەساتبارى ۋەكو چارەنوووسى ئەۋپان ھەمىھە، چالاكى بىكات و تىكۆشۇن. بەھەر پىۋانەھەك بە گوپرەى ئەۋەى كە لەو و تارانەو لە خودى كىتئى ماسىھە رەشە بىچكۆلەم ۋەبىر بىت بە پىچەۋانەى تىپروانىنى رىژدار ھەزارخانى و خودى بەرپىزتان، بىزاف و چالاكى ماسىھە رەشە بىچكۆلە بىزافو جولانەۋەپەكى تاكەكەسى و قارەمانى نواندن نىيە، بەلكو بە پىراۋى بەندەش تىپروانىنى بەرپىز ئىحسانى تەبەرى تىپروانىنىكى دروستە و ھەۋلى ماسىھە رەشە بىچكۆلە ھەۋلىكى شۇرەشگىپرانە و جەماۋەرىھە. جا ئەمە پەسەند دەكرى پان نا، نازانم..

پ: من نائىم راستىھەگان لەبەرچاۋ نەگرىن و بىين لە مندالى ئەم سەردەمە، مەۋقەئىكى خەپالى و ئەفسانە ساز دروست بىكەين، بەلكو نامانجەم ئەۋەپە كە مندال دەبى دىئەى بىچوك، جوان، پەنگىن و ناسك و پۇشنى خۇى ھەبى (تەننەت لە جىھانى ھەزارىشدا)، دەنا ئەگەر لە ئىستاۋە پالى پىۋە بىين و بمانەۋى ھەرچى زوۋە لە قۇزاخەى خۇى دەرجى، ئەۋا بمانەۋى پان نا لە ئاپندەپەكى نىزىكدا جگە لە دەمارگىرى، خەمەكى و دەستپاچەپى، رەفتارىكى تىرى لى بەدى ناكرى. دەمۋەست لەو بارەپەۋە پى ئىۋە بىرسەم و ئەگەر بىكرى سەبارەت بەم پەرسە زىاتەر قەسەمان بۇ بىكەپت.

و: مەنىش تا رادەپەك لەگەن تىپروانىنى تۇ ھاۋدەنگەم و پىم ۋاپە لە ھەمان كاتدا كە نائى راستىھەگان (ۋاقىيەتەگان) لە مندال بشاردەرنەۋەو كەسىكى خەپالى و ئەفسانەسازپان لى دروست بىكرى دەبى دىئەى ناسك و پۇشنى و جوانى خۇشپان بۇ بىپارزىرى، و من لە ھاۋجوۋتەكرەنى ئەو دوو

لەرگەدا هیچ ناكۆككەك نابىنم. بەم مانايەى كە باومرەم وايە لە ھەمان كاتدا كە واقىيەتەكانى ژيان بە شىۋەى ھەكايەت يا چىرۆكى كورت پاخود شىعر بە گوۋى مندالدا بگەپەندىرئ و بۆى بنووسرى لە پارىيەكانى مندالان و دىناى جوان و خۆت واتەنى دىناى پەنگىنى خۆيشى قسەبگەپن و سەرگەرمى بگەپن. لە راستىدا من پىم وايە جگە لە باسكردن و دەرختنى راستىيەكان نابى بە زمانىكى تر قسە لەگەل مندالدا بگرئ، و ئەو پەرسانەى كە نەوہى نېمە پىنيەوہ گىرۆدەپە و ئىمەش فېركردنى بە لاوان بە كارىكى پىۋىست دەزانين، بى ئەملاو ئەولا بوونى ئەو سىستەمە چەوسىنەرو ستمەگەرەپە كە سەرمایەدارانى گەورە بۆ چەوساندەنەوہى چىنى كرئكارو زەھمەتكىش بەرپايان كىردوہ. گومانى تيا نىيە كە ناتوانين ئەو بابەتە بەو وشكى و سەختىيەوہ فېرى مندال بگەپن و ئەوہش شتىكى پىۋىست نىيە، چونكە وەك خۆت گوتت مندال دوچارى دەمارگىرى و خەمۆكى دەپىت بەلام دەتوانين لەسەر بنەماى ھەمان ئەم راستىيە و زۆر لە واقىيەتەكانى ترى ژيان وەكو چاندنى عەشق و ھەزكردن لە خويندن، لە ئازادى، لە براپەتى و دۆستى، لە پىگرتن لە باومرەگەلى خورائى و خەيالآوى، لە پىۋىستى ھەول و خەبات لە پىناو ھىنانەدى مافو نەھىشتنى ستمە و شەپەنگىزى بە زمانى سادەى شىعر يا چىرۆك بۆ مندالان بگوترى و بنووسرى و بىروھۇش و ناوہزىيان بەم راستىيانە ئاشناو گۆش بگرئ تا كاتىك كە گەورە دەپن خۆيان بە سنگ فراوانى و ھىزى دەرگكردنى خۆيان پەى بە راستىيەكان و دەردو نازارەكانى كۆمەلگەى خۆيان بىيەن. بەھەر حال نابى درىغ لە دەرپەپنى راستىيەكان بە زمانى سادە بۆ مندالان بگرئ و چەند باشترە كە بە زمانى خۆشيانەوہ قسەپان لەگەلدا بگرئ وەك (مەولانا) دەفەرموئ:

"چونكى سەرركارت لەگەن منداڤا ھەمبە

كەوايوو دەبىي زمانى منداڤى فېر بېت"

بە داخەوۋە نە لە راپردوو و نە لەم كاتەى ئىستادا بەرپۆمبەرانى كاروبارى كۆمەلگە بە ھۆى سەرقالى زۇرپان بە كاروبارى تاكەكەسىو سىياسىي خۇيان بوارى خەرىكبوون بە پەرومردەى فكرى منداڤان و مېرمنداڤانىان نەبووۋە نىانە و ئەوۋەى كە پېويستە بۆ گۆشكردن و كرىنەوۋەى فەكرو ئاومزى منداڤان بە شىوازيكى دروست ئەنجام بەدى، نايكەن. منداڤ تەنھا كاتىك ئەو ئومىدەى لىدەكرى كە مرۇفنىكى بەھادارو شەرافەتمەندى لىدەرچى كە لە رېئى ئەدەبىيات و پراھىنانى منداڤانەوۋە لەگەن پراستىيەكانى زيان و واقىيەتەكانى سىستىمى بالادەست بەسەر كۆمەلگەو لەگەن سىستىمى چەوسىنەرەنەى ستمكاران ئاشناپى پەيداىكات و نەھىشتى ستم و چەوسانەوۋە لەسەر خەلكى ھەزار و چەوساۋە بە كارو ئەركە ئەخلاقى و نەتەوۋەبىيەكانى خۆى دابىئى. ھەموو شىعرو چىرۆكە جوانەكانى منداڤان دەبىئى لەسەر بنەماى ئەو پراستىيانە دابىرپۇرپۇن و گومانى تىا نىبە كە منداڤان دەبىئى بە سالان لەو دنياپە شىرپىن و پەنگىنەى خۇيدا بەئىلرپتەوۋەو نابىئى ئەو كەيف و خۆشى و چىزە پۇحىيە منداڤىيە لى بسەندىرپتەوۋە، بەلام لە ھەمان كاتدا پېويستە وردە وردە و كەم كەمەش لەگەن پراستىيەكاندا ئاشنا بكرى و رۇز بە رۇزو مانگ بە مانگو سال بە سال ئەو ئاشنابوونەى فراوانترو زياتر بكرىت تاكو نەوۋەى ئەو مرۇفانەى وەك (ئەبو موسلىمى خوراسانى) و (مازىار) و (بابەكى خورەم دىن) و (باقرخان) و (ستارخان) و كۆلۇنئىل (محمەد تەقى خان) و ئازادپخوانى تر كە بۆ چاككردى ئىانى كۆمەلانى خەلك و رىزگاركردىن ئان لەئۇر كۆت و بەندى ستم و خورافىيات

نڀدهگوشان، لمنڀو نهچئو نههش به ههولڻ و هيمهت و کارزانی باغهوانه
 نارمزاو دلسؤزهگان دڀته دی، نهو باغهوانانهی که له باغهچهپهکی نهمامو
 شهلی نهورس رۆژیک دارستانیکی چروپر دڀنه بهرهم که هیچ شتیک
 مالوانی بیڀرئو پیدایا رپت بییت.

پ: من پڼم وایه که نهدهبیاتی مندالان لهم ولاتهدا به شیومهکی
 بادروستو پهلهپهل دمرکهوتووهو تا نیستا همرچی به ناوی شیعوو چیرۆک
 بؤ مندالان (جگه له چمند کتیبیک که نهوانیش کهم و به پهنجهی دهست
 دهلمیردرڼ) خراونهته بازارپی کتیبهوه، سنبهریکی سستی ناتهواوی نهو
 (پانه واقیعیهی مندالانن که چاومروان دهکرا له تهک شیعوو چیرۆک و
 روماندا دمریکهوی. نایا بهرڼرتان پیتان وایه که دهبی چاومرپی دمرکهوتنو
 سهرهلدانی و مرزکی تر بین لهو بوارهدا؟

و: به داخهوه نهک همر دهبی چاومروانی و مرزکی تر بین، بهلکو دهبی
 چاومرپی نهومیهکی تریش بین، چونکه نهوهی نیستا وهک کتیبی چیرۆک و
 شیعوو شتی تر بؤ مندالان بلاو دهکڼنهوه نهک همر پارمهتیک به گهشهی
 هزری و پهرومدهی رۆحیان به ناراستمیهکی دروست نادات، بهلکو زۆرجار
 دهبیته مایهی له رڼ لادان و سهرلښیوانیشیان. به بروای من نهمه نمرکی
 دایک و باوکانه که همرکاتیک بینیان مندالان خهریکی خوڼندنهوهی شتیکه
 که نهک همر له پرووی جوانکاری چیرۆکی و سهرگرمی مندالان جیبی
 سهرنج نییه بهلکو رڼونکهریشه، پښیان لښگرن یا به رڼونڼیکردنیان له
 خوڼندنهوهی نهو بابهتانه له رڼی جهوتو ناواقیعی دهربازیان بگهن و
 راستیهکانیان نیشان بدمن. بهلام به داخهوه نهو دایک و باوکانه زۆر کهمن
 که خوڼان لهگهڼ راستیهکانی ژباندا ناشناپیان ههڼو بتوانن رڼونڼیکمری

باش بن بۇ مىندالەكانيان. لەبەرئەوھىيە كە دەلىم دەبى چاۋەرۋانى نەوھىيەكى تر بىكەين و بە راستى ئەركىكى پېرۇز لەسەر شانى نووسەران و شاعىرانى واقىغىگەراۋ نازادىخوۋزە كە بە ئاراستەمەكى دروست پۇنۋىنى مىندالان بىكەن و ئەمە بە ئەركىكى وىزدانى خۇيان بزانن و ئەنجامدانى ئەو ئەركە بىكەنە خەمى خۇيان.

پ: لەو رۋەى كە نووسەرانى ئەدەبىياتى مىندالان ھەول دەدەن تىرۋانين و ئاراستە سىياسىيەكانى خۇيان بە جۇرىك دەرخواردى مىندالان بەن، ئايا ماھى داخ و كەسەر نىيە؟ ئايا پىت وانىيە كە فىرېۋونى رىق و كىنە سىياسىيەكان لەم تەمەنەدا، جگە لەوھى لە ئاپنەدا مرۇقىكى تاكرېۋو بىبەزمى دروست دەكات، شتىكى تىر پىنابىرپىنى؟

و: لە تۇ دەپرسم ئايا ئىمە تا ھەنوۋكە جگە لە (سەمەدى بىبەرەنگى) كەسىكىمان بە ماناى دروستى نووسەرى ئەدەبىياتى مىندالان ھەبوۋە كە بۇچۈنە سىياسىيەكانى خۇيان دەرخواردى مىندالان دابى؟ جگە لەوھى مەگەر سەمەدى بىبەرەنگى بابەتى خراب و نادروستى فىرى مىندالان كىرۋو؟ من باۋەرناكەم شتى وا ھەبى. بەكەم ئەو بابەتانەى كە بىبەرەنگى كىرۋونى بە پايە و ھەۋىنى چىرۇكەكانى خۇى ھەموۋيان دروست و لەگەن واقىيەتدا تەرىب و كۆكن و دەتوانين ئومىدەوار بىن كە ئەگەر نىۋەرپۇكى سىياسىيەكان ھەبى مرۇقى تاكرېۋو بىبەزمى و دۇگماتىكىان دروست نەكىرۋو. لەوھى گەپىن زۆرتى ئەدەبىياتى مىندالانى ئىمە، ۋەرگىپرانى كىتىبى بىنانين كە من خۇم چوار پىنچ دانەم لەوانە ۋەرگىپراۋە و ھەموۋشان ھەولدانىكىن لە رپى داھىتان و ئاشناكىرنى مىندالان بە واقىيەتەكانى كۆمەنگە. لىرەۋىيە كە ئەگەر نووسەر يا ۋەرگىپرو تەنانەت شاعىرىش،

مىرزا ئىلىتىزىم خاۋەن پەيام بىت و باۋەپى بە پەرورمەردەكردنى مەنسىكە دروست و واقىيەگىگەراگان ھەبىت دەزانى كە كىتېبى مىندالان و مەۋجەۋانان چۆن بنووسى كە شان بە شانى چىرۆكسازى بۇ سەرگەرمى و چىزبەندان بە مىندالان راھىنەر و پىنۆپىنكەرىش بىت. ۋەرگىرەكانىش دەبى خۇپان بە ۋەرگىرەپانى ئەو كىتېبانە خەرىك بەكەن بۇ مىندالان كە ۋىپراى لىرەن بوون و سەرگەرمەردەن ماھى فىرەكردن و راھىنانىش بن و من لەو مەۋەدا بى ھىچ چۆرە مەبەستىكى خۇھەلكىشان، چەند ۋەرگىرەپانىك كە بۇ بىنگەبانەن و پەرورمەردى فەكرى مىندالان و نەۋجەۋانان ئەنجام داۋە بە مەۋنەۋە گەۋاھى دىنمەۋە، ۋەك (لاۋە سەربەگۇبەندەكە)، پولىنا رۇشناى ھەدەپالى چىيا، چىرۆكى مىندالىى من، لەگەن خىزاندا- و بە تابەت جەخت لەسەر (لەگەن خىزاندا) دەكەمەۋە كە ھەرچۆنى بى ۋەرگىرە لاۋەكان ئەم كىنەپە بخوۋىننەۋە تا بۇيان دەرىكەۋى كە چ چۆرە كىتېبىك بۇ رۇشنىرەكردنى مىندالان ھەلبىزىرن و ھەمو مىندالەكانىش رادەسپىرم كە ھەر دەبى ئەم كىنەپە بخوۋىننەۋە تا ببىن چەند لە گەشەۋ گۇشكردنى ھىزرو دىارىكردنى شتە دروستەكان لە نادروستەكانىان كارىگەرە.

شاعىرە لاۋەكانىش دەبى پەپەرەۋى ئەو دىدگاپە بەكەن و پىۋىستە ئەو شىعەرانەى كە بۇ مىندالان دايدەننەن لەو چۆرانە پانى رىنۆپىنكەرو رۇشنىكەرەۋە بن و ئەمەۋ ھەموۋ ئەمانە لە نووسىن يا ۋەرگىرەپان ياخود شىعەرەۋەۋە بگرە تا ھەر نووسىنكى تر كە بۇ رىنۆپىنكىردنى مىندالان دايدەننەن دەبى زمانىكى سادەۋ ماھى تىگەپىشتىنان بۇ مىندالان ھەبى، ئەگەرنا نووسىنى سەخت و ئالۆز يا ۋەرگىرەپانى نارەۋان و نارپىك و شىعەرى

دژوو وشك و برینگ، مندال ھىچيان لىتيناگات و رىنج و ماندووبوونى نووسەر يا شاعر يا وەرگىرەكە بە فېرۇ دەروات.

پ: بەرپىزت لە بنەمالەى مەزنى قازىھەكانى مەھادى، خەلكى مەھادو كوردى. لە يادو بىرەومرەھەكانى قۇناغى لاويتان لە كوردستان و لەو سالانەى كوردستان قسەمان بۇ بەكە.

و: لە دەستپىكى ئەم ھەفەيەينەدا كەم تا زۆر شتگەلىك سەبارەت بە ژيانى خۆم باسكرد، نىستاش كە ھەزەت لىيە باسى يادو بىرەومرەھەكانى سەردەمى لاويتىم لە كوردستان و ئەو سالانەى ئەوئىت بۇ بەكەم دىسان بۇ كىتپى چاپ نەكراوو تەواو نەبووى "بىرەومرەھەكانى وەرگىرەك" دەگەرپەمەو دەيمەنىكى بۇ خاترى ھەستى ھەستىيارانەى بەرپىزتان و خۆپنەرانى خۆشەويست دەگىرەمەو كە وىرانى شىرىنى و پەروەردەگەرانەى ناسك و خۆشيش بى. پووداوەكە دەگەرپەتەو بە سەردەمىك كە من لە گوندى (سرىلاوا) لای شىخ ئەھمەدى زىر مامە دەژيام، ئەو مامەم لەگەن باوكەم لە داھىكەك نىيە. لەو دەم، مامەم لە گوندىكى تر بە ناوى (پالاواى خواروو) خەرىكى دروستكردنى خانوو بوو و پەكەك لەو چوار ژنەى كە لە سرىلاوا ھەيبوون زۆر نەخۆش بوو كە دەبوا من لەگەن (نەزاكەت)ى كارەكەرمان لە سرىلاواوە چووبامە پالاوا مامەم ناگادار بەكەمەو كە بۇ چارەسەر كوردنى ژنەكەى بىرەك بەكاتەووە خۆى بەكەپەنىتە سرىلاووە. نىستا كە پىشىنەى پووداوەكە پوون بوووە، سەرنجى نووسىنە وەرگىرەووەكەى (بىرەومرەھەكانى وەرگىرەك) بەدەن:

"ئىشكى خۆر پەمىك بەرزبىووەو كە لەگەن (نەزاكەت) كەپشتىنە پالاواى خواروو. مامەم لەسەر ئىش بەدھار كرىكارەكانەووە بوو و

به هاشک و تنی ژنه گه وره که میمان پیرا گه میاند. کاترمیریک دواتر، شیخ داوای له سپنکی کردو به سواری نه سب به رهو سریلوا هازوای.

"نه زاکت دمبوا پیاده به هه مان نهو ریگاپه ی که پییدا هاتبووین بگه ریخته وهو منیش له گه ل خویدا بباته وه، به لام چارهنوس و ا که و ته وه که نهو به تنها بگه ریخته وه: له حمزه مسهرای دایکی شیخه وه، له لایهن شیخ (اده بانوو - زپ دایکی باوکم وه ناگادار کرامه وه که نهو زور حمزی لئیه بمهین و هه رمانی داوه هه رچونئ بی دهبی دوا نیومرؤ بمهینه حوزوری.

"من نهو زپ دایکی باوکم تا نهوی پوژی نه دیبوو و تنها ناوبانگم بهستوو. دهیانگوت به گنجی تا بلئی جوان و شوخ و شنگ بووهو باپرم دلخواسته ی بووهو نهو دلخوازه وای لیها تووه که بیخوازی و زه پوروند بکن. هه ر نهو ژنه بوو که (فهروزه خانم) ی نهنکی دیقی مهرگ کردو مندالکائی نهوی واته باوکم دوو مامی ترمی له بهرچاوی باپرم خست و دهر به دهری کردن. نیستا نیدی پریبوو و به قوتب و مرادی ژنان دمژم بردراو ههروه ک چون له نیو موسلمانانی (سوننی) دا پیاوان شیخیان هه په له هه موو کیشه و پرسه ناپینیهکاندا به پرهویان لیدهکن، ژنانیش شیخیان هه په و به پرهوی لیدهکن.

"ناوبانگی پاکو و پوروی و پاریزکاری شیخ زاده بانوو له سهرانسه ری نهو ناوچه په دهنگی دابوووهو ته نانهت دپهاتیه ساده و ساویلکهکان سوئندیان دهخوارد که بهرچوو و کهرامه تیان لیبینیوه. دهیانگوت بهنگردی و پاکو و حهپاو حیجابی نهو به پاده په که که چوله که ی نیریش برای نییه له سهر دره ختمهکانی هه وشه و مالی نهودا هه نیش، تا بگات به بهاوی نامه حهرم که بتوانی پوخساری ببینی. بهم ویناگردنه، چوونی من

بۇ لاي ئەو كە لە سەر داواي خۇيشى بوو ھىچ بەربەستىكى تيا نەبوو، چونكە يەكەميان من بە نەوہى ئەو دەژمىردرام و نامەحرەم نەبووم، دووہمىش ھىشتا منداڭ بووم و نابالغ.

"نازانم بۇچى من ھىچ شۇرو شەوقىكم بۇ ئەو دىدارە لە خۇمدا ھەست پىنەدەگرد. عەسرىكى درەنگ بوو كە كەسىك لە حەرەمەو ھائە حەوشەي دەرەو ھەوالى ھىنا كە من دەتوانم بچمە حەرەمەو. ھەستام لەگەڭ ئەودا بەرەو حەرەم كەوتمە پى. بەنىو دالانىكى بارىكدا كە ئەملاو ئەولاي بە درەختى ئالبالو گىرابوو پەت بووين، ھەرگە گەپشىنە حەوشەي پەكەم پياوہ پىنوئىكەرەكە منى سباردە دوو ژنو خۇي كە ئىدى مۇلەتى چوونە پىشتى نەبوو، گەپاەو.

"لە دوو حەوشەي پىچاوپىچى تر پەت بووين تا گەپشىنە بەردەم پلىكانەكانى حەرەم. كە لە پلىكانەگان بە سەردەكەوتەم دىم لە پىشان توندتر لىي دەداو ھەناسەبىركىم پىكەوتبوو. چووينە نىو ژوورىكى نيوہ تارىك و تا رادەپەك فراوان كە دوو سى پىرەژن لە لاي سەرەو دانىشتبوون، ئەولاي ئەوانەو لە بنەبانى ژوورەكە دوو گوردىك پاخراپوو بەلام كەسى لەسەر نەبوو، سلاوم كردو وپوكاس ببووم، چونكە نەمدەزانى كامەيان شىخ زادە بانوہ. ئىزنى دانىشتىيان دامى و چاك و چۇنيان لەگەڭ كردم. دەرگەوت ھىچ كامىيان شىخ زادە بانوو نىن، بەلكو ھاودەمە تابەتەتەكان يا مەيدە نەيكەكانى و خەلكى ھەمان ئەو گوندە يا گوندەكانى دەوروبەر بوون زىاتەين وەختى خۇيان بۇ دەرگى فەيزو شكۆمەندى لە حزورى مرادى خۇيان بەسەر دەبرد. كەمىك دواتر، ژنىكى پەردەدار پەردەي ژوورەكەي بەرزكردەو شىخ زادە بانووى بە بانگەلدانى سەلام و سەلەوات

ھېناپە نىۋو كۆزى دانىشتى نىمەوہ. ھەمووان لە چىي خۇيان ھەستانە سەرھى و منىش ھەستام. شىخ زادە بانوو كە ئافرەتىكى بالا ناومندى و كەمىك قەلەو بوو ھىشتا تىشكى خۇرى جوانىي سەردەمى گەنجىتىي لەسەر لىۋى بانى تەمەنىدا بىرىسكەي دەداو تەسبىيچىكى دانە وردى بە گەردنىدا ھەلواسىبوو چارۋىگەيەكى پەر رەنگى خستبووہ سەرى. كە ھاتە ژوور بۇ لاي من ھات و بە گرتنەوہى چارۋىگەيەكى روومەتى منى ماچ كىرد. منىش داھاتەوہو دەستىم ماچ كىردو ئەو بە گرانى رېگەي دەست ماچكىردنەكەي پىدام. "دانىشتىن و دواي ئەوہى كە ئەو ماوہىك دوعاو نزاى خوۋندو چاك و چۆنىە ناسايىگان كۆتايپان ھات، يەكەمىن پەرسىارى لە من ئەوہ بوو كە ئايا من ھەمان محەمەدى كۆپى خوالىخۇشبوو مىرزا غەبدولخالقى نىمام جومەم، و تا ئىستا لە كوئ بووم و چىم دەكىرد. ئەو دوودلى و گومانەي ئەوم لا سەير بوو. وەلامىم داپەوہو بە كورتى گوتەم كە ماوہىك لە گوندەكانى ناوچەي فەيزوللا بەگى ئەلاي دايكەم بووم و ماوہىكەش لە مالى قازى گەورە بووم لە مەھابادو دەچوومە فوتابخانە.

"پەرسى: چى بووہ كە ھاتووتە مالى شىخ ئەحمەدى مامت لە سىرلاوا؟
 "ھىچ وەلامە پىنەدراپەوہ، راستىيەكەي خۇشەم نەمدەزانى بۇچى لە مالى قازى گەورە پرا ھاتبوومە سىرلاوا. لە راستىشدا من ھەوہل چار بىرپار نەبوو لە سىرلاوا بىمىنمەوہ، بەلام مامۇزئەكانەم ھانىيان دام كە بىمىنمەوہ. بىدەنگ سەرم لەبەر خۇم نابووہو دىشكاو دەھاتەم بەرچاۋ. ئەوكە وەلامىكى لى نەبىستەم، پەرسىارمەكەي خۇي دووبارە كىردەوہ. دواي كەمىك بىدەنگى گوتەم: نازانەم، ھەروا ھاتووم.

"زەردەخەنەيەكى گائەچارانەي كە بەسەر لىۋانىيەوہ بوو بىنىم، گوتى:

"بەلام مەن باش دەزانم كە بۆجى ھاتوويت. تۆ پېتواپە كە لە مىراتى باوكى خوالېخۇشبووت شتىك لاي كورمكەي مەنە بە خەيالى خۆتەو ھاتوويت كە داواي مانو مىرات بكمەت. ديارە قازىھەكان لە مەھاباد ھانىيان داويتو رەوانەي نىرەيان كرددوويت، بەلام ھەم تۆ خراپت خويندوتەو ھەم ئەوانىش. باوكى تۆ ھىچى نەبوو كە كورمكەي مەن خوارديبىتى، مەرزىيەكى بەناوى مەرزى (خەزايى) لە نزيكى شارەو ھەبوو كە گواپە ئىستا بەدەست بەككەك لەو قازىيەنەبە و ژمارەپەك مانگاو مەپرىش كە خاومەن قەرزەكان لە جياتى قەرزى خۆيان برديان، تازە ئەو شتانە قەرزەكانىشان ھەموو پېنەدرانەو. ئىستا چەند سالە كە كورمكەي مەن لە رېنى خوا خوشكەكەت بەخىو دەكاتو كەسكىش نىيە پېنى بلى: "خوا خىرت بنوسى". مەن نازەم ئەو قەومو خىشانە چىان لە گيانى ئەو دەوئو بۆجى دەستى لى ھەنناگرن. ئەو خۆ كارى بە كارى ئەوانەو نىيە و ھەر كاتىك كە دەچىتە مەھاباد ماپەي دەردى سەرى ئەوان نىيە (ھەرچەند مەن دەزانم كە دەبوو ماپەي دەردى سەريان).

"ناوا لەسەر پەك بۆلەبۆلى بوو و قەسەي دەكرد، وەلى مەن شتىكى ئەوتۆ لە قەسەكانى تېنەدەگەپشتم و ھەر ئەومندە بوو ھەستەم دەكرد كە خەرىكە ھەپشە لە مەن دەكاو باسى مىراتو مىراتكارى باوكم لە گۆزىيە. ئەومندە نىگەران ببووم دەتگوت دىنيان بەسەردا رووخاندووم. تەنانتە پەك وشە چىە لەو تۆمەتە نارەوايانەي كە شىخ زادە بانوو، شىخى گەورەي زنانى كوردو مورشىدو مرادى ئاپىنى و ئەخلاقى نىوہى دانىشتوانى ئەو ھەپشە، دژى مەن و گەورەپىاوانى قازىھەكان لە دەمى دەردەچوو، بە مىشكى ھىچ پەك لە نىمەدا نەھاتبوو. قولى گريان توند قورگى گرتبووم، گريانم دەھاتو

نەمدەتوانى وەللامى بدەممەوہ. زۆرى نەمابوو ھەستەم و پابكەم. ناخر نەمە
چ پەفتارىك بوو ئەو ژنە مورشىدە، ئەو بەناو داپە گەورەپە، ئەو زېداپكەى
باوكەم، دەرھەقى مەى بېچارە دەيكرد؟ مەن جگە لەوہى بۆ ئەوہى كە ئەو
باسى دەگرد نەھاتبووم ھەر عەقلىشەم ئەو شتانەى پەرنەدەگردو تەنھا
شتىك كە ھەرگىز بېرم لىنەگردبووہوہ مېراتى باوكەم بوو.

"ئەو خوانچە نان و چاى و گەرەو مەرباپەى كە لە پېشيان دانابووم،
دەست لىنەدراو گەراپەوہ. ئەمۇندە دلم پەريوو كەم گىزى خوارنى ھىچ
شتىكەم نەبووشەو قولپەى كە لە قورگمدا گېر بوو، نەپدەھىشت پارووم لە
دەم بچىتە خوار. ژنەكانى تر ھەوليان دا بە قەسەى خۆش و دەرپەرنى
خۆشەويستى شوپنەوارى قەسە تال و ناخۆشەكانى شىخ زادە بانوو
پەرەپننەوہ. پەكەيك دەيگوت: "چاومەكانى چەندە زېندوو بېگەردن ! دەللى
چاومەكانى باوكى خوالىخۆشبووين" پەكەيكى تەريان دەيگوت: "نېوچاوانى
ساق تەواو وەكو نېوچاوانى داپكەمتى" بەلام مەن سەرم لەبەر خۆم نابوو و
خوا خوام بوو ھەرچى زوو ترەو نيزنەم بدەن و بېرۆم. بۆ ساتىك شىخ زادە
بانووم غافل كەرد كە زەق و زەق لىم نەز ببوہوہ. دېسان سەرم نەوى كەردمەو
چىتر تەماشام نەگرد، بەلام ھەستەم دەگرد كە دەموچاوم خەرىكە لە
بەروسكەى نىگاكانى ئەودا دەسووتى. تەنھا ئەوكاتەى ھەستەم بە كەمەيك
نارامى كەرد كە شىخ زادە بانوو ھەستاو بۆ نوپزى نېوارە رابوو و كەوتە
سوجدەوہ. سوننەپەكان دەبى نوپزەكان لە كاتى ديارىكراوى خۇپاندا بەكەن،
نەگەر لە كاتى خۆى تىپەپەين دەبى. قەزا بەرپنەوہ. كاتژمىرىك زياتر
لەسەر بەرمال بوو خەرىكى كەرنۆش بەردن و تاعەت بوو. تەننەت لەو
دەمەشدا زياتر چاومە بلىسەدارمەكانى وەكو چاوى ھەلپەك كە بە دواى

شکارهوه بۆ له چاوه تاساوهکانی من جیانهدهبوونهوه. ویستم ههستم و لاسارانه لیبیدم برۆم، بهلام نهیانهیشت و گوتیان شیخ زاده بانوو فەرموویتی تا سبەی بهیانی که بۆ سریلوا دهگەرپتمهوه دهیی میوانی حمەرم بە، به تاپبەت که له خانووکهی دەرەوه کهسیک نهبوو تا لهگهڵیدا دابنیشم تمنها مامه شیخ بوو که ئهویش چوو بووه سریلواوه.

"گاتی نان خواردنی ئیواره، ئەو خاوەن ماله دێرپهقی من، گواپا بۆ قەرمبوو کردنهوهی ئەو رووبەرپووونوه توندهی دهپهوی نەرمی نیشان بداو خۆی خواردنی بۆ له قاپ دهکردم. دواي نانخواردن، ئەمجارهیان به شیوازیکي تر پرسیارپنجی کردم و لێی پرسیم ئایا بنهமாகانی دین و پێو شوینەکانی دهزانم، ئایا نوێزکردن دهزانم، پۆزوو دهگرم، یا هیچم له قورئان خویندوووه؟ گوتم هه مووان دهئین هیشتا من تهمهنم بچوکه و نوێزو پۆزووم لهسەر نییهو قورئانیش هەر ئەوهنده دهزانم که له قوتابخانه خویندوووه، به تاپبەت (سورمتی یاسین) به باشی دهتوانم بخوینم. جهختی کردهوه که نوێزو پۆزوو و لهبەرچاوگرتنی دابو و پێو شوینە ئایینییهکان به تاپبەتی فێریوونی قورئان، تهناهت لهم تهمهنهشدا پێویستن، نه خاسمه بۆ من که کورپی ئیمام جومعهم و نهوهو تۆرهمهی خاوەن ئیجتیهادهکانی قهوم و قیلم.

"ئهو پاکشابوو که ئیزنیان دام بچمه ئەو ژوورهی بۆ خهوتنی من دیاریکراوو. پهرهژنیکي رووخۆش و میهرهبان که خزمهتکاری حمەرم و به تاپبەت هی شیخ زاده بانوو بوو منی بۆ ئەو ژووره پێنوینی کرد. ئەو ژنه که ناوی (خات عایشه) بوو، تا بلێی ژنیکي باش و میهرهبان بوو. بهرلهوهی جێم بۆ رابغا چهندنین جار سهرو روومهتی ماچ کردم و خۆی به قوربان و

سەدەقەم كىردۇ بە ھەسەرتەۋە باسى ئەۋ چاگە و مېھرىبانىيەنى باۋىم
دەرھەق بە ئەۋ مۇردەكەي دەكىردۇ چەندىن دەسكە چىلەي نۇرۇ پۇشنىي
بۇ گۆپى باۋىم پەۋانە كىرد. لە دۇا قەسەكانىدا دېسان مەن ماچ كىردۇ
شەۋباشى لىكىردمۇ پۇشنىت.

"مەن گەرچى زۇر مەندۇۋ و شەكەت بۇم ئەۋەندە تۇۋشى خەيالاتى
تېكەل و پېكەل و پەرىشان بۇم كە ماۋەپەك لەسەر چىدا گىنگەم دەدا
خەۋم زىبۇۋ، نىستاش نازانم كەي خەۋم لىكەۋتېۋ.

"نەزىكەي بەرەبەرى مەلابانگەن بۇ كە ھىشتا تارىك بۇ و ئەستېرە بە
ناسمانەۋە بۇم، پەكەك بە پەرتاۋى و شەلەزاۋىيەۋە لە خەۋى ھەستەندەم. لەبەر
پۇشنىي ئەۋ فەنۇسەي كە لە دەستى خات عايشە بۇ ناسىمەۋە پەرسىم
بۇچى بەۋ سەمىنە زۇۋە بانگەم دەكا. ئەۋ لە جىياتى ۋەلام فەرمەنى پىدام
ھەرچى زۇۋە جەگەنم دەبەركەمەۋە و بى سەرو سەدا بە دۇا بىكەۋم. دىم
داخۇرپاۋ بى سىۋ دۇۋ كەۋتمە دۇا. خۇشى لە جەل پۇشنىمدا پارمەتى دام.
كە نامادە بۇم چەراپەكەي كۇزەندەۋە، دەستى گەرتەم بە ھىۋاشى لە
پەلىكانەگان بەردىمە خۇار. لە ھەۋشەش لەزۇر دەرەختەگاندا مەن بە دۇا
خۇيدا پاكىشا و پەيتا پەيتاش جەختى دەكىردەۋە كە دەنگەم ھەنەبەرم. بە
پەستىش تەرسابۇۋم نەمەزەنى مەسەلەكە چىۋە جى پۇۋىداۋە.

"دۇا تىپەپەين لە ھەۋشەي ھەرمەۋ گەپىشتەنمان بە كۇلانى باغى
نالبۇلۇۋەگان، خات عايشە ماچى كىردمۇ دەستى مەن خەستە نىۋ دەستى لاۋىك
كە لەۋى لە چاۋەرۋانى نىمەدا پەۋستابۇۋ و دېسان جەختى لىكىردەۋە كە تا
زۇۋە بەگەپەنەتتە شۇپىنى مەبەست، شۇپىنىك كە مەن نەمەزەنى كۇپىيە.

لاوگە دەستى گرتەم خىرا بە دواى خۇيدا رايكىشام تا لە مالى شىخ زاده بانوو واتە لە حەرەم چووینە دەرەوہ.

"ئىدى گەپشتبووینە نىو گوندەوہ. لاوگە كەمىك خىرايى كەم كردهوہ بەلام لىك لىكە جەختى دەكردهوہ كە قسە نەكەم و پى بە پىنى ئەو بېرۇم. بە كۆلانىكى سەرھەورازىدا ھەلگەراين. چەند سەگىك دەومېرىن بەلام لاوگە گوپى بە وەرپىنى سەگەگان نەدەداو ھەروا مەنى بە دواى خۇيدا دەكىشا. ھەوا ھىشتا ھەر تارىك بوو. لە پىجى كۆلانىك كە كەوتبووہ لای سەرەوہ لە بەردەم مالىك راوہستاو لە دەرگای دا. ھىچ وەلامىك نەدراپەوہ. ئەومندە لە دەرگەى دا تا سەرەنجام دەنگىك لە ژوورەوہ ھات و پىرسى كىپە؟

"ئىسماعىلم، كورپى خات عايشە، زوو دەرگە بكنەوہ كارىكى پىپويستم ھەپە.

"پياوئىك و ژنىك پىكەوہ ھاتنە دەرەوہ، بە دلەراوكىپوہ دەرگەپان كردهوہ. ئىسماعىل مەنى لەگەل خۇيدا بىردە ھەوشەو پىپى گوتن دەرگە پىپوہ بىدەنەوہ.

"ھەر چوارمان چووینە ژوورەوہ. كووخىكى بچوك و تارىك و دووكەلاوى بوو و تەنھا چرا قەندىلەپەكى بە كزى كە نازانم بە رۆنى گەرچەك با زەپىتىكى تر بوو دايسا. دواى چاك و چۆنىەگان دەرگەوت كابرارى خاوەن مان "ھەسەن بەگ" پەكىكە لە وردە خاوەن مولگەكانى پالآوا كە بەرژەومندىپەكى كەمى لەو گوندە ھەپە و ژنەكەى كە ناوى (عىسمەت خانم) ە زې پوورى مەنە. مەن تا نەوكات نەمبىستبوو كە زې پلكىك بە ناوى عىسمەت خانم لە گوندى پالآوا ژنى مولگدارىك بىت، ھەپە. ئىسماعىل لە زارى خات عايشە بۆى باسكردن كە لە لاپەن شىخ زاده بانووہوہ راسپىدراوہ

به‌رهبه‌ری به‌یانی منداله‌که (واته من) له کۆژ بکاتوه، یانی زه‌هرم بۆ له‌نیۆ شیر بکاتو له نیۆم ببات تا جارێکی تر باسی میرات و میراتکاری باوکم نه‌که‌م. ئیسماعیل بۆی باس ده‌کردن و گوتی دایکم گوتی خوا چۆن قبول ده‌کات که مندالێکی بێ گوناھی ناوا بکوژێ. ئاماده نه‌بوو نه‌و تاوانه گه‌وره‌یه ئه‌منجام بدات بۆیه وا له مه‌ترسیه‌که‌ی ده‌ربازی کردووه و په‌وانه‌ی ئێره‌ی کردووه که ئێوه تا زوو به‌یگه‌یه‌ننه شوپنێکی هێمن و بێ مه‌ترسی، نه‌م کوپه‌ش خوشکه‌زای ئێوه و په‌تیم و سێویه.

"که نه‌و قسانه‌م بیست بپرپه‌ری په‌شم له‌رزی و به ته‌واوی تاسام. وام هه‌ست کرد وه‌ک به‌رخێک وام که گورگێکی درنده بۆی له که‌مینه‌یه‌وه ئیستا به هه‌ولێ شوانیکی وریا به شێوه‌یه‌کی کاتی پرگاریم بووه. دلم به بێکه‌سی و بێگوناھی خۆم ده‌سووتا، ئاخ‌ر به راستی من هه‌رگیز بۆ میرات و داواکردنی میرات نه‌هاتبووم و به هه‌وخته ده‌کوژرام. پوره نه‌ناسراو و نه‌دیتووکه‌م چه‌ندین جار ماچی کردم له نامیزی خۆی گرتم و گریاو منی‌شی هێنایه گریان. حه‌سه‌ن به‌گ ته‌نها جنیوی دداو ده‌یگوت نه‌و نوێزو رۆزو و به‌رماله‌ بێگری، داوا بانگه‌شه‌ی ئیرشاد و روحانیه‌ت ده‌کات، به‌لام له شه‌پتان مه‌لعون تره. پوره که خۆی‌شی په‌کێک له موریده‌کانی شیخ زاده بانوو بوو نه‌و دل‌په‌قیه‌ی له‌و باومر نه‌ده‌کرد و نه‌شیده‌توانی به درۆی بخاته‌وه.

"ئیستا قسه له‌سه‌ر نه‌وه بوو بۆ کوپم ببه‌ن. ئیدی گه‌راندنه‌وه‌ی من بۆ سرپلاوا به باش نه‌ده‌زانرا، چونکه نه‌ویش که‌م تا زۆر له‌ژێر قه‌له‌مه‌ره‌وو ده‌سه‌لاتی شیخ زاده بانوودا بوو. پرگای مه‌باباد دوورو درێژ بوو و پێویستی به کات و پێداویستی تر هه‌بوو که حه‌سه‌ن به‌گ بۆی جێبه‌جێ نه‌ده‌کرا،

بۇيە باشتىن رېڭاچارە كە ھەلىيانبۇرد ئەوۋە بوو بەمگەمەننە گوندى (پىروھلى باغ) كە نىزىكتىر بوو و بە قازى عەسكەرم بسپىرم كە كۆرە مامى باوكوم و براى قازى گەورە بوو تا ئەو رېئو شوپىنى گەپرانەووم بۇ مەباباد دابىن بىكات.

"ئىدى نەدەبوا ماتەل بىن. ھەسەن بەگ ھەستاو خۇى نامادە كىردو ئەوھشى بە ئىسماعىل راگەپاند كە سەبارەت بە سەفەرە كورەتەگەى بۇ پىروھلى باغ كەس ناگادار نەكاتەوۋە. واپان بىرپار دابوو كە لە ھەرمەمىشدا وا بىلاو بەكەنەوۋە كە مىندالەكە نىوھشەو خۇى لە خەو ھەستاوومو لىپىداوۋە رۇپىشتوۋە.

"نەزىكەى كاتزمىر نۇى بەپانى بوو كە گەپىشتىنە پىروھلى باغ و يەكسەر چوۋىنە مالى قازى. قازى عەسكەر لە تەوۋىلەى ئەسپان راوۋستابوو و سەمىرى مەپتەرەكەى خۇى دەكرد كە خەرىكى خوراندنى يەككە لە ئەسپە رەسەنەكانى ئەو بوو. ھەر كە ئىمەى بىنى بۇ لای ھەسەن بەگ ھاتو پىكەنى. چاكوچۇنى لەگەل ھەسەن بەگ كىردو ئىنجا رۇوى لە من كىردو پىرسى ھا دىسان كالەكت دىزىوۋە؟ (نامازەپە بە رۇوداۋىكى تر كە پەپوھندى بە قازى عەسكەرى خوالىخۇشبوۋەوۋە ھەپە كە لە كىتپى "بىرەومرپەكانى وەرگىپىرئىك" دا ھاتوۋە). من لە شەرمان سەرم داخست و ھىچەم نەگوت.

"ھەسەن بەگ، قازى عەسكەرى بۇ لاپەك بىردو رۇوداۋەكەى بە گوندا چىرپاند. بىنىم رەنگى قازى سوورھەلگەپراو لەزىر لىۋەوۋە شتىكى گوتو جىنپۇى دەدا. ھەسەن بەگ ھەرچەند قازى زۇر خولقى كىرد بەمىنىتەوۋە، كەچى بۇ يالاۋا گەپراپەوۋە. مى ناردە زوورى دەرەوۋە تا ھەرکاتىك كاروانىك بۇ بىردنى دانەوۋىلە بۇ مەباباد نامادە بوو لەگەل ئەواندا بىمىرپىتەوۋە ئەوئى.

"نزيكەى سى مانگى درىزه كيشا تا كاروانىك پەيدا بوو. ئەو سى مانگەى نىشتە جىببونە زۆرەملىيە لە پىروەلى باغ بە خۆشترىن پۇژمگانى سەردەمى مندالى من دەژمىردىن. زۆر بىرەمورىي خۆشەم لەو پۇژانە ھەن كە باسكردىيان لىرە دەبىتە ماىەى درىژدادىرى. شەوو پۇژ نانم لەگەن ئاغاو ئاغاژن لە ژوورى ناووه دەخواردو شەوانىش لە ژوورى دەروە دەخەوتەم. چونكە ئەوان مندالىان نەبوو پىيان خۆش بوو من بكنە مندالى خۆيان، بەلام قازى عەسكەر واى پى باش بوو لە جىياتى مانەووم لە گوندو رووبەر و بوونەووم لەگەن چارەنووسىكى نادىيار، بچمەو مەبادو درىزه بە خويندەم بەدەم.

"سەرنجام، شەوئىك لە شەومگانى نىوەرەستى پاپىز كە ھەوا زۆر سارد بوو، كاروانىك كە گەنمى بار كرديوو بەرەو مەباد وەرپكەوت. قازى عەسكەر نامەپەكى بۇ قازى گەورەى براى نووسى و منى بە نامەكەو بە كاروانسالار سەپارد تا لە دادگای قازى گەورە تەسلىمى ئەوانم بكات. تىشكى خۆر ھەلگشا بوو كە گەپشتىنە مەبادو كاروانسالار دواى داگرتنى بارەگان لە كاروانسەرا، منى بردە بارەگای قازى گەورە لەگەن نامەكە تەسلىمى ئەوانى كردم.."

نەمە بوو بىرەمورىيەكى سەردەمى مندالىم كە وىپراى شىرىنى ناخۆشىش بوو لە كىتپى "بىرەمورىيەگانى وەرگىپىك" دا كە بە داخەوە جارى ئومىدى چاپبوونى نىيە، ئەو جۆرە بىرەمورىيەنە كەم نىن.

پ: ئاىا لە بنەمالەى ئىوودا كەسىك ئەھلى قەلەم بوو؟ دواى مردنى

باوكت چىت كرە؟

و: ئېۋە، سالىھى ھېژا، بەۋ پىرسىيارمىتان يەككىك لە شىعەرە بەرزەگانى
(سەئىدى) تان ھېئامەۋە بىر كە دەفەرمۇئ:

(ھەموو خېلى من زاناي ئايىن بوون

من مامۇستاي ئەفئىنى تۆ ھىئىرى شاعىرى كىردم)

بەلى زۆربەى كەسە ناسراۋەگانى مالىباتى ئېمە مەلاۋ موجتەھىدو زاناي
ئايىنى بوونو رۇزگاربان بە داۋمىرىكىردن لە دادگاي شەرعو وانە وتنەۋە لە
ھوجرەۋ مزگەۋتەمگان دەمىردە سەر، بەلام ئەھلى قەلەم بە ماناي نووسەرۋ
ۋەگىرمان زۆر نىن و من تەنھا دەتوانم ناۋى چەند كەسىكىيان بېنم:

۱-خوالىخۇشبوو (قازى قەتاج) كە دەئىن شاعىرىكى لىھاتەۋو بوۋە لە
سەردەمى داگىر كىردنى ۋلات لە لاھىن داگىر كەران لە سەردەمى جەنگى
پەكەمى جىھانى كوزراۋە. ئەۋ پىاۋە يەككىك لە خەباتگىرانى سەرسەختى
ئازادىي گەلى كورد بوو، كەم تا زۆرئىك شىعەرى ئەۋ ناۋدارە لە يادەۋمىرى
خەلكدا ماون، بەلام بە داخەۋە دېۋانئىكى چاپكراۋو نووسراۋى نىيە.

۲-(شىيخ ئەحمەد)ى مامى خۇم كە زەھىئىكى جوانى ھەبۋە لە
ھۆنىنەۋەى شىعەرى كوردىدا، بە داخەۋە ئەۋپىش تەنھا تاك و تەرا شىعەرى لە
يادەۋمىرەگانى خەلكدا لە پاش بەجى ماونو بەرھەمئىكى لە دۋاى خۇى
جىنەھىشتۋە.

۳-(مىرزا ئەبۋلجەسەنى سەيفولقوزات) باۋكى خەباتگىرپى ناۋدار
(ھوسىنى سەيفى قازى) كە لەگەل شادىرھوانان (قازى مەھمەد) و (سەدرى
قازى) لە ۱۹۲۷ بە تاۋانى خەبات لە پى مىللەتى كورددا بە قەرمانى شاي
پىشۋو لە سىدارە دران.

(سهیقولقوزات) په‌گیکه له شاعیرانی ناوداری کورد که خوشبه‌ختانه دیوانه شیعرمه‌گی له‌م دوابیانده‌دا واته له مانگی ۱۹۸۲/۱۰ به هه‌ولی نه‌دی بی به‌رجه‌سته‌و شاعیری زمان پاراو به‌پژیز (ئه‌حمدهدی قازی)، چاپ‌کراوه. سهیقولقوزات پیاویکی مه‌زن و خوش مه‌شره‌بو و نه‌دی ب‌وو و هه‌ندی جار شیعی فارسیشی وتوو.

۴ به‌پژیز (ئه‌حمدهدی قازی) شاعیرو ناودارو وهرگیچی بلیمه‌ت که نیستا له تاران دادنه‌نیشی و په‌گیک له وهرگیچه باشه‌گانی و لاته که کتبه‌گانی "شهو بی پاپان" و "جمکه سه‌پره‌گان" و "نه‌وهی نه‌ژدیها"ی له زمانی نینگلیزه‌وه وهرگیچراونه‌ته سه‌ر زمانی فارسی و چاپ کراون و کتبیی "زانی گه‌ل" یشی به‌هاوکاری له‌گه‌ن من له کوردیه‌وه کردوته فارسی. کتبییکی تریشی له ژیر ناوی "خوای ئیوه زور سپیه" له‌ژیر چاپ‌دایه‌و هیوادارم به‌زوویی بلاویکریته‌وه.

کاک نه‌حمدهدی قازی په‌گیک له شاعیرانی به‌رجه‌سته‌یه له زمانی کوردی که من ئومیده‌وارم بتوانم شیعره جوانه‌گانی نه‌و بکه‌مه فارسی و وشه جوانه‌گانی بگه‌په‌نمه گوئی فارسی زمانه‌گانیش.

به‌لام سه‌بارمه‌ت به‌وهی که په‌رسیوته دواى باوکم چیم کرد، وه‌ک پیشتریش رامگه‌یانده‌ من زور بچوک بووم که باوکم کۆچی دواى کردو له راستیدا ژبانى من دواى مردنى باوکم ده‌ستپیده‌کات.

پ: دواى نه‌وهی که هاتیه‌ تاران، ئاپنده‌ی خۆت چۆن ده‌بینی؟

و: گومانى تیا نییه‌ که به‌ ئومیدی. ئاپنده‌یه‌گی گه‌ش هاتمه‌ تاران. سالی

۱۹۲۸ که له مه‌باد بېروانامه‌ی شه‌شى سه‌مه‌تاپیم وهرگرت له‌به‌ر نه‌وهی نه‌وکات هیشتا له مه‌باد خویندنگه‌ی ناومندی نه‌بوو بی کار مامه‌وه‌و

ھەموو ھىواو ئاواتم ئەو ھەبوو كە خۇم بگەيمەنمە لای مام دكتور (جەوادى قازى) لە تاران و لەژىر چاودىڭى و بە ھەولى ئەو درىزە بە خوڭىندى ئامادەيى و زانكۆم بىنەم و بۇ خۇم بىمە كەسنىك.

سالى ١٩٢٨ تازە مامم لە ئەلمانىا گەرابو ھەبوو ئىران و گوازا بو ھەبوو بۇ تاران و لە دادگا ھەك دادومر لە بەشى دادگاى لىكۆلئىنە ھەبوو دامەزرا بو.

لە مەھاباد لە لاين بەرپۆ ھەبەرايەتتى پەرور ھەبوو پىشنىياز كرا بوو كە بە مانگانەيەكى پازدە تومانى لە گوندى (كەلپەزخان) دا بىمە مامۆستا. بە پراى زۆر خزم و برادەران دەرھەتتىكى باش بوو كە قىولى بگەم، چونكە ئەوكات ھەم پازدە تومان مووجەيەكى باش بوو و بۇ لاوتىكى سەلتى ھەكو من زىاد بوو كەم نەبوو، ھەمىش كارى مامۆستايەتى بە بەراورد لەگەن بىكارىي كۆمەللىكى زۆر لە لاوان و لەگەن كرىكارى پۇژانەو كاسبكارى و نىشى مەزرا بە كارىكى پوختە و باش لىكەدرايە ھەبوو، بەلام من بە ئومىدى مامە گيانم كە تازە لە تاران ۇنى ھىنا بوو و مال و حاالىكى باشى پىكە ھەبوو، ئامادە نەبوو ئەو پىشنىيازە قىول بگەم و بىمە مامۆستا، نامە لەسەر نامەم بۇ مامم دەنووسى و وازم لىنەدەھىنا و داوام لىيدەكرد بمباتە لای خۇى. مامم ھەلامى من و نامەكانى منى نەدەدايە ھەبوو بەلام ديار بوو بۇ قازى گەورەى نووسىبوو كە منى بۇ بنىرى. باسى ئەو پوودا ھەش درىزەو من ئەومندە لەسەر داواى خۇم پىمداگرت تا دواچار لە تەمووزى سالى ١٩٢٩ منيان لە ھەلومەر جىكى ناخۆش كە باسكردنى جىي داخە بۇ تاران بەرپى كرد.

لە ماوەى نىوان تەواوكردنى تاقىكردنە ھەكانى شەشى سەرھتايى لە ١٩٢٨/٢ و بە پىكە ھەتەم بۇ تاران لە ١٩٢٩/٧ بە جۆرىكى تر سوودم لە كات وەرگرت: كۆرە لاوتىك لە كوردە دلسۆزمەكانى (عىراق) بە ناوى

(عبدالوهره حمان گیو) که تازه له عیراق هاتبووه مهبادو له و شاره نیشته جی بوو بوو، رایگه پاند که هرکس بیهوی به دانی مانگانه بیهکی پینج تومانی به شداری بکات له خولی وینه گیری یا گرافهر سازی یا بیتچنی یا خود فیربوونی زمانی فهرنسی دمتوانی ناوی خوی بنووسی. تاکه که سیک که بؤ فیربوونی زمانی فهرنسی ناماده بوو من بووم، به لام پارم نه بوو که مانگی پینج تومان بدم، بویه گرفته کهم له گه لدا باسکرد، نهو به و به پری جوامیرییه وه قبولی کرد که به بی پاره دهرس به من بلی. له سالیك که لای نهو دوو کتییی سهرمتایی فهرنسییم ته و اوگردن، بناغه به کم دانا بؤ دریزمدان به خویندن لهو زمانه داو نارمزوی و هرگیرانیشم هر لهو کاته لهلا پهیدا بوو، به چه شنیک که دمتوانم بلیم سرکه و تنیک که لهو ریپه دا و دهستم هیناوه، نه گهر بکری به سرکه و تنی ناوبینین، نهوه له پای ههول و کوشش و خوشه ویستی نهو به ریزه په و من به راستی فهرزاری گیوی به ریزم، په وانی شاد بیت!

دوای سرکه و تنم بؤ هاتنه تاران و ناووسیم له نامادهیی خانهی هونه، بهو مندالیه شمه وه دلم پروون بوو که ناپنده بیهکی خرابم نابی و من نه مرپ که خوم له پرووی ماددی تا راده بیهکی باش بی نیاز ده بینم و له پرووی مهعنه و پشه وه مایه ریزو ستایشی هه موو نهو که سانم که چ دهمناسن و چ له ری خویندنه وه و ناشنایی له گه ل فهرهنگو له ری کتیبه وه ناوی منیشیان که و توته بهرگوی خوم به مرؤفتیکی به خته و مر ده بینم، بویه هه لم نه کرد که به نومیدی ناپنده بیهکی گه شتر له مامؤستایه تی له گوندی (که لپرمزاخان) خوم گه پانده تاران و لهو میانه شدا بهرگهی زور دهرده سهری و خهفت و کویره و مریم گرت که له کتییی (بیره و مریمه گانی

وهرگيريك)دا باسما كرددون. ليره بۇ كۆتايى هيتان به وهلامى نهو پرسياره، نهوه دهليم كه چارهنووسى خۆم تا راديهك له شيوهى چارهنووسى (ماسيه رеше بچكۆله) دهينم كه نهوئيش به مهلهكردن له رپوبارتيكى بچوك دلى ناوى نه خواردوهو رپىگاي دهرپاي گرتهبهر.

پ: باشه، ئىستا وهك پهكهمين پرسيار له بوارى وهرگيرانهوه، چ جۆره كتيبىك ههلههبژيرى و برپارى وهرگيرانى دهدهيت؟

و: من زياتر شهيداي وهرگيرانى رۆمانه كۆمهلاپهتپهكانم و نووسينى ترى وهك بابهتى ميژوويى يا فهلسهفى يا ئاپينى يا زانستى له سنورى دهسهلاتى خۆم بهدەر دهينم. لهگهڵ نهوهشدا لهنيو نزيكهى شهست بهرههه مى گهوره و بچوك كه تا هه نووكه له لايهن منهوه وهرگيردراون و خراونهته بازارهوه بهرههه ميكي ميژوويى وهك "ناپليون"، زانستى وهك "تپروانينيكي به سروشت و نهينيهكانى" بهرههه مى پروفيسور (ليون بهرتون) و "زهوى و كات" بهرههه مى "نا. وۆلكوف"، و بابهتى فهلسهفى - ئاپينى وهك "دهربارهى چهكى نينجيلهكان" بهرچاو دهكهون.

رۆمانيش وهك خۆت دهزانى دوو جۆره، پهكهه نهو رۆمانانهى كه تهواو سهرگهرمكهرانهن و لايهنى پهرومردهپيان نييه، و زۆر بهى رۆماننووسهكانى و مكو (ئهلكساندر دوما) و كهسانى لهو شيوه له زمانى فهرهنسيادا لهو چهشنه رۆمانانهن، دووهم نهو رۆمانانهى كه لايهنى پهرومردهپيان بهسهر لايهنى سهرگهرمكردندا زاله و من هه ميشه خوازپارى وهرگيرانى نهو جۆره بهرههه مانهم. به شيوهيهكى گشتى نهو هيله دياريكراوهى كه من له كارى وهرگيراندا بۇ خۆم ههلمبازردوهو بۆته مايهى نهوهى كه له بهرامبهر خوينه رانى بهرههه مهكانمدا به وهرگيرتيكى مولتهزيم و پابهند بناسريم

نەوہیە کە نووسەری ماہی پەسەند و قبوئی من کەسیک بیت لایەنگری نازادیی بیروپامان و دەربرین و داکوکیکەری مافی زەحمەتکیشان و ستەمدیوہکان و برەوپیڈەری بنەماکانی شەرفو مرؤفاپەتی و جوامیری، بە کورتی مرؤفیک بیت واقیعبین و واقیغەراو دوور بیت لە بیروباوەری بووچ و خوراق. تا ئیستا بە دەگمەن واپێک کەوتووہ کە من بەرھەمیەک وەربگێریم و خوینەرە ھۆشیارو مرؤفدۆست و نازادیخوازەکان پەسەندیان نەکردبیت.

لەسەر بنەمای ئەو پێوەرانە کە باسم کردن تا خۆم کتیبیک پەسەند نەکەم، جا خۆم گرپیستم یا بلاوکەرەوہکان بیانخستبیتە بەر دەستم، نامادە نامم وەربگێریم و لەو بارەوہوہ ھەقدەستی وەرگێران بۆ من ھەمیشە بە پلە ی دووہم گرنگی ھەبووہ. من لە میانی وەلامدانەوہی پرسیاریکی بەرپزتان کە پێشتر خرابووہ روو، مەسەلە ی بانگھێشتنی پۆژنامە ی (کەپھان) و پێشنیازی وەرگێرانی "کاتزمیری بیست و پینج" م گێراپەوہو باوەر بفرموو کە لە ماوہی تەمەنی وەرگێرانی خۆمدا نەوہدو پینج لە سەدی کارەکانم بە پێی ئەو پێوانەپەوہ بووہ کە بۆم باسکردی.

ئەنجامی ئەو چەشنە کارکردنە، بێ ئەوہی بە راستی مەبەستی خۆپەسنی و خۆھەلکێشانم ھەبێ ئەوہ بووہ کە زۆر لە خوینەرانی و بە پشتراستکردنەوہی قسە ی ئەوان زۆر لە بلاوکەرەوہکانیش پێیان گوتوووم دیسانیش دەلێن کە زۆرجار کێپارەکانی کتیب خوازیاری وەرگێرانەکانی (مجموعه‌ی قازی) بوونە بێ ئەوہی کاریان بە ناوی نووسەری کتیبەکەوہ ھەبووی، و کە پرسیاری ھۆی ئەمەیان لیکراوہ، لە وەلامدا وتووینانە:

"چونکه دەزانين كه ناوبراو كتيبي خراپ و بئسوود و مرناگيرئ!"، به راي تو
چ سەرکه و تنيك له مه مهزنتره؟

پ: له ههلبژاردنى كتيبدا، بۆ و مرگيران، چۆن پووبه پرووى كيشه
سانسۆر دهيوويتهوه؟

و: ئەم پرسياره زياتر پهيووندى به بلاوكه رهوهكانهوه ههيه تا به
نووسهرو و مرگيرمگان چونكه نووسهرو و مرگير هه ره وهه وههيهان له سه ره
كتيب ناماده بكه نه و بيه نه دهستى بلاوكه ره وه، و دواى نه وه بلاوكه ره وهيه
كه سه رو كاري له گه ل چاپخانه و بهرگه رو بازاری كاغزه و له هه مووشيان
خراپتر له گه ل سانسۆر و سانسۆرچيدا ههيه. له لاپه كيش به لای سانسۆر
هه مه گيره و په خه ي بلاوكه ره وه و نووسه ر په كه وه ده گري، چونكه
هه ردوو كيان زيان له دهستى نه و به لاپه ده بينن و په نه و مانده و بوونيان به
خه سار ده چي. به لام چي بكه ين؟ تا نه و كاته ي له ولاتدا حكومه تى كى
مرؤفندۆست به ماناي نازاد په خوازو بير نازادو رۆشنگه ر چله وى كاروبار
نه گريته ده ست، هه موو نه هلى قه له م و هه موو ده زگاكانى بلاوكه ره وه و
خزه ته تگوزارانى فه ره نهنگو و په زه گيرۆده ي نه و گره فتارى و به ده به خته
ده به نه وه و تا سانسۆر زياتر سه ختگير بيته قه له مه مه كان زياتر كزو هه نه گاو مه كان
شل تر ده بن، به راده په ك كه ترسى نه وه هه به به په كجارى نه هلى قه له م
له نيۆ بچه و نه و شيعره و په راست بگه رئ كه:

(له دهفته رى زه مانه دا ناوى ره ش ده بيته وه

هه ر ميلله تى ك كه خاوه ن قه له مى نه بوو)

جا خوا نه و رۆزه نه هينئ!

پ: وەرگىپران، بە تايىبەت ئەمانەت لە وەرگىپران و باومەپوون بە ناومەپۇكەكەى كارىكى ئاسان نىيە، بەم رۇونكردنهوۋە، بۇمان پاس بىكە كە ھەرچەندە زمانى فەرەنسى لە مالو قوتايخانە و لە رېنى كىتېبەوۋە فېرېبۇۋىت، چۇن دىتوانىت ئەو زمانە لە قالبى زمانى خەلكى خۇماندا دابىرپىزىەوۋە؟

و: ھونەرى وەرگىپران دوو پايەى بنەرەتى ھەيە: يەكەمىان تىگەپىشتىنى ئەو زمانەى كە لىيەوۋە وەردەگىپرى. دووھەمىان ھونەرى دارپشتنەوۋەى ئەو تىگەپىشتەى كە وەرەتگرتوۋە لە چوارچىۋەى زمانى خۇلتدا. لەو رۇونكردنهوۋەىدا ئەو دەرەنجامە رازىكەرە وەردەگىرە كە وەلامى بەرپىزىت دەداتەوۋە ئەوۋىش ئەوۋەى كە وەرگىپ دەبى ئەو زمانەى كە لىيەوۋە وەردەگىپرى تا ئەو رادەيە بزانى كە تىبگا لايەنى بەرامبەر چ دەلى بەلام لە زمانى خۇيدا كە دەپەۋى ئەو مانا و ناومەپۇك و تىگەپىشتەى تىدا دابىرپىزىتەوۋە دەبى ئەدەبىيىكى راستەقىنە و تەنانەت دەبى شاعىر بىت و شارەزى ھەموو ناسكى و وەدەكارىەكانى بىت تا بتوانى ئەو ناومەپۇك و تىگەپىشتەى دروست و باش و ەستايانە دابىرپىزىتەوۋە. ھەرگىز لە بىر ناكەم كە بەرپىز (نەجەقى دەريابەندەرى) وەرگىپرى زانا و پايەبەرز لە رەخنەپەكى كە بۇ وەرگىپرانى "دوورگەى پەنگۇپىنەكان"ى (ئاناتۇل فرانس)ى مەن نووسىبوو لەژىر ناۋى "وەرگىپرىك كە ئاناتۇل فرانسى دەرباز كرد" دەريارەى مەوۋە نووسىبوۋى "قازى لەنىۋ دەرياي ئەدەبى فرانسىدا ژۇرناۋىكى لىداۋە بى ئەوۋەى تىپادا نەقۇم بىت". بە راستىش دانى پىدا دەنىم كە لە دەرياي ئەدەبى فرانسىدا ئەو ژۇرناۋەم لىداۋە كە سەردەمىك نىزىكەى سى ھەزار بەپتى شىعەرى شاعىرە جىاجىياكانەم لەبەر

بوو. دنیام تۆش تیبینیت کردووہ کہ زمانی شیرینی فارسی ئەومندە ی لە بواری شیعروہ دەولەمەندە هیندە لە بواری پەخشان نووسیندا دەولەمەند نییە و لە راستیدا شیعەر پایە ی بنەرەتی ئەدەبی فارسی پیکدەهینی ئەک پەخشان، بەم پێیە کەسێک کہ سی ھەزار بەیتە شیعری شاعیرانی ناودارو شیرین کامی زمانی فارسی لە سەبکگەلی جیاچیای خوراسانی و عیراقی و هیندی و هیتری لەبەر بیت زمان لە نیودەستیدا و مکو مؤم نەرم دەبی و ھەر بابەتیکی کہ بیەوی دابەرپۆژی دەرستەکە ی لە لای ئاسانتر دروست دەبی لەو کەسە ی کہ زمان لە لایدا وەک مؤم و نییە. ئەویە کہ من پیموایە ئەگەر بە راستی توانایەک لە دەرستنی چەمک و ناوەرپۆکە بیانیەکان لە زمانی فارسیدا لە خۆمدا نیشان دەدەم نۆھەد لە سەدی قەرزاری ئەو ھەموو شیعرانەم کہ لە سەبک و ماناگەلی جیاچیدا لە بەرم بوون و ئەو شیعرانە گەنجینە ی وازەو زاراوەو چەمکگەلی ئەدەبیان لە میسکی مندا دەولەمەند کردووہ، بە شیوەیەک کہ مانا و چەمکەکان بی خۆماندووکردنیکی زۆری زەھنی بە ھۆی بەکارھێنانی بەردەوامی زمان، لەخۆوہ جیدەگرن و دادەرپۆژرین و دیکەونە سەر لاپەرە ی کاغەز، بە دنیایەویە ئەگەر ئەو گەنجینە شیعریە ی نیو میسکی خۆم وەک زەخیرە یەک نەبوایە، ئەمەرپۆکە ئەو زەوق و مکیژەم لە رەواننوسی و جواننوسی لە وەرگێراندا نەدەبوو. هیوادارم کہ وەلامەکەم جیی رەزامەندیت بووی.

پ: نیوہ کہ ئەومندە بەسەر زمانی فارسیدا زان، چما تا نیستا کاریکی

داینەرانتان ئەنجام نەداوە؟

و: کاکە، تۆ وەرگێران ئەویش بە پاراستنی ئەمانەت و وردەکاری دەقە

نوسراوەکە، بە کەم مەزانە و ئەوہ بزانیە کہ بە راستی لە نووسینی خودی

نوسەرەكە كەمتر نىيە بەلگە زەحمەتتەر، چونكە لە ومرگىراند، ومرگىر دەست و پىي گىراۋە ماقى ئەۋەى نىيە ئەۋ ناومرۇكەى كە دەپخوئىنئىتەۋە بەپنئە دەر، لە كاتىكدا نوسەر دەستى گراۋىيە و ھەر جى حمزى لى بى و بە ھەر ناوازو زمانىك كە خۇى مەلى لى بى دەتوانى مەبەستى خۇى بخاتە سەر كاغەز. بەۋ پىشەكىيە، دەمەۋى ئەۋە رابگەيەنم كە ئەۋ كارانەى تا نىستا ۋەك ومرگىراند پىشكەشى خوئنەرانى فارسى زمانم كىردوون، بە ناىبەت ومرگىراندەكانى ۋەكو (دۇن كىشۇت) كە سەردەمىك خەلاتى باشتىن ومرگىراندى ۋەمرگرتوۋە "دئى كامىرۇن" و "شازادە چكۆلە" و دواجارىش "زنجىرەى سىيەم" لە راستىدا كارى داھىنەرانەن كە ھەمىشە ھەر زىندوو دەمىننەۋە.

بەلام من دەزانم مەبەستى تۇ لە كارى داھىنەرانە ئەۋەيە كە بۇجى خۇم بەرھەمىكم نەنۋوسىۋە. دەبى بلئىم كە بەكەم بالادەستى بەسەر زمانى زىكماكى ئەگەر پىۋىستىش بىت بۇ نوسىن مەرجى تەۋاۋ نىيە و نوسەر دەبى تاپىمەندىيى دىكەشى ھەبى ۋەك خوئىندنەۋەى ھوۋل لەسەر كۆمەلگە و زىيانى شارى و لادىيى ۋلاتەكەى خۇى و شارمزاى مۇرال و نەخلاقىيات و بىروباۋەرۋ تەننەت زمانە ناۋچەپىيەكانى ھاۋۋلاتىيانى ۋلاتەكەى بىت تا ئەۋ بەرھەمەى دەپنوسى ناۋئىنەى بالانماى ئەۋ كۆمەلگەيە بىت كە تىابىدا دەزى و بۇى دەنوسى. دوۋەم من ھەر لە سەرتاكانى كارگىردەدا كە لە سالى ۱۹۲۹ و ۱۹۴۰ بە ھۇى دەستكورتى و پىۋىست بوون بە پارە بۇ كىرپى ئەۋ پىنداۋىستىيانەى كە زانستگەى نەفسەرى داىنابوون، دەستەم بە كارى ومرگىراندى (كلودى ۋىلگەرد) كىردو بەۋ شەست تومانەى كە لەۋ كارمدا ۋەدەستەم كەوت ھەموۋ پىۋىستىيەكانى

زانستگەي ئەفسەرىم بۇ خۇم كرىن خەزىكى زۇرم بۇ نووسىن لا دوست بوو و ئەمجارە چىرۇكىكىم لەزىر ناوى "زارا يا ئەقىنى شوان" بە قەلەمى خۇم نووسى كە بە داخوۋە ئەمپۇ ھەرچەند دەگەرپىم دانەپەكىم دەست ناكەوئ تا بە دەستتەيوردانىك و لادان و زىادكردنېك كە بۇ سەردەمەكە پېويست بېت، دېسان چاپى بگەمەو. بەلن، لەو نووسىنەش پەنجا تومانىكىم دەستگەوتو پېداوېستىەكانى لە سەردەمى زانستگەي ئەفسەرى دابىن كرىن.

بەلام بلاوگەرمەو كە دەزگاي چاپەمەنى (ئەفشارى) و لە نىومرپاستى شەقامى (چراغ بەرق) بوو، زىاتر بۇ ۋەرگىرپانى كارىكى تر ھانى دام نەك بۇ نووسىنېكى ترو بە راشكاۋىيە پىي گوتم كە پتر پېشۋازى لە كارى ۋەرگىرپانم كراۋە نەك نووسىن. ئەوۋە بوو كە ئەمجارە ۋەرگىرپانىكىم لە سىنارىۋى دۇن كىشۋت (نەك سەرجەمى كىتەبەكە) داپە دەزگاگە و بەم تەرزە گەپشتمە قۇناغى ئەفسەرى و كۇتايىم بە ۋەرگىرپان بە مەبەستى دابىنكردىنى پېداوېستىەكانى رۇژانەم ھىنا. تا سالى ۱۹۵۰ ئىدى بەلای ۋەرگىرپاندا نەجووم، ھەر بە تەۋاۋى قەلەم بەلاۋە نابوو تا لەو سالەدا بە خولىيى ئەو عەشقە دېرىنەپەي كە بەرامبەر ۋەرگىرپان ھەمبوو و بۇ قەرمبووكردەنەۋى چەند سالىك كە بېھوۋدە لە دەستم دابوو دېسان قەلەم گرتەۋە دەستم و لەبەرئەۋەي ھەر لەزىر كارىگەرىي قسەكەي (ئەفشارى) دا بووم كە منى لە بوارى ۋەرگىرپان سەركەوتتوانە تر دەپىنى، دېسان كەوتەمەۋە سەر كارى ۋەرگىرپان تا لە چەند سال پېش ئىستا بېيارم دا كارىكىش لە نووسىنى خۇم پېشكەش بگەم. ئەوۋە بوو كە دەستم داپە نووسىنى "بېرەۋەرىپەكانى ۋەرگىرپانك"، ئەگەرچى ئەو كارە ھىشتا تەۋاو

، ھەممەي ئومىدىش لەم دەمەدا بۇ چاپكىردنى لە گۆرۈي نىيە، بەلام ھەر لەو ھەممەنەي كە لەو كىتەپە لىرەدا ھىنامنەوہ و لەو بۇجۇونانەي كە ھەممەران و ھەرگىرپانى بەرجەستە دەربارەي ئەو كورته بەشانەي كە لە رۇناسەگاندا بلاوكرائەتەوہ، دەتوانم ئەوہ بلىم كە بەرھەمىكى سەرگەوتوۋە ھىوادارم رۇزۇك دابى تەواۋى بىكەم و بە چاپى بگەيەنم تا برادىت چەندە پەسند و پىشواۋى لىدەكرى.

لە بىرمە سالىك خوالىخۇشبوو (خوزويە دوکاسترۇي دانەرى كىتەپى "مۇرفەھگان و قرزائەكان" وەكو سەرۇكى سەينارى "جىھانى سىيەم لە سالى ھەھەزار" ھاتبوۋە تاران. چوۋمە سەردانى و نىو سەعاتىك بىكەوہ قەسمان كەرد. بەكىك لە پەرسىارەكانى ئەوہ بوو كە ئايا خۇشت كىتەپ دەنووسىت؟ گەلم نە پەرسى بۇجى؟ بىمگوت نىيە ئەگەر دەرد و نازارەكانى كۆمەلگەي ھەمان بەخەينە سەر كاغەز بە ھۆي ئەو سانسۇرە توندەي كە بەسەر چاپەمەنىەكاندا سەپىنراوہ و بالادەستە بوارى چاپ و بلاوكرەنەوہمان نابى، ەلى كاتىك كىتەپى نىوہ كە باس لە دەرد و نازارەكانى كۆمەلگەي ھەتان دەكات و دەتوانم بلىم ئەو دەرد و نازارەنش ھەمان دەرد و نازارى نىمەن وەردەگىرپەنە سەر زمانى فارسى ئەگەر سانسۇرىش ھاتە نىوہ و رەخنى گرت دەلىين ئەمە زمانى سكالو نازمزايتى گەلىكى دواكەوتوۋى ەك گەلى بەرازىلە پەپوھندى بە رەموشى دەرەشاۋەي گەل و ۆلاتى پەشكەوتوۋى ئىرانەوہ نىيە. ئاوا بەو فىئەلە خۇمان دەرباز دەكەين و كىتەپەكە چاپ دەكەين. بىكەنى و قەسەي نەكەرد.

بەھەرچال، سالى ھىزا، خۇ نابى ھەمووان نووسەر بن، لىبگەپى ەك دوانىكىش با ھەرگىر بن، ئەگەرچى بە داخەوہ ئەمەرۇ ژمارەي ھەرگىرەكان

لە نوسەران زياترەو ھەرگەسىك چەند وشەى زمانىكى بيانى قىر دەبى رۇودەكاتە وەرگىپران، بى ئەوەى زمانى داىكى وەك پىئويست بزانتىت.

پ: كە كىتەبىك وەردەگىپرى چەند جار پاكىنوسى دەكەپت؟

و: ھەندى كىتەب كە لايەنە ئەدەبىيەكەى لەزىر پۇشناى لايەنە چىرۇكىەكەى دايە و خوینەر زياتر لە ھەولى ئەوەدايە كە بزانى رۇوداوەكە بە كوئ دەگات و جى بەسەر قارەمانى چىرۇكەكە ھاتووە، پاكىنوسىكردن بە شتىكى زىاد دەزاتم، بە تابەت ئەگەر چاپخانەش پەلەى ھەبى. كىتەبى "دايك"ى (ماكسىم گۇركى) پەككە لەو كارانەپە و پەكەمىن رەشنىوسەكانى من بى ئەوەى پەكجارى ترپان بخوینمەوە كە ئاىا شتىكەم لەبىر نەگردووە یا ھەلەپەكى رىنوووسىيان تىا نىيە پەكسەر رەوانەى چاپخانە دەكرىن. تەنھا لە كاتى ھەلەپرى دوومەدا كە بە ناچارى جارىكى تر وەرگىپرانە چاپكراوەكە دەخوینمەووە ئەگەر چاكسازىيك بە پىئويست بزاتم لە كاتى ھەلەپرىدا ئەنجامى دەدەم.

بۇ ئەو كارانەى كە لايەنى ئەدەبىيان بەسەر لايەنى چىرۇكىدا زالە بىگومان رەشنىوسى پەكەم بۇ چاپ بەس نابىنەم و دووبارە پاكىنوسى دەكەمەووە لادان و چاككردنىك یا رازاندنەوەپەك كە لە رستەسازىدا بە پىئويستى بزاتم لە پاكىنوسىكردنەوودا ئەنجامى دەدەم. "دۇن كىشۇت"، "دەربارەى تىنگەپشتنى ئىنجىلەكان"، "دئ كامىرۇن"، "كوردو كوردستان"، "قوربانى" و "شازادە چكۆلە" لەو جۇرە كارانەن و تەنانەت دئ كامىرۇن دواى پاكىنوسىكردنەوەى پەكەم، بۇ جارى دوومەيش پاكىنوسىكراپەوە. خۇپرا نىيە كە دۇن كىشۇت و دئ كامىرۇن و شازادە چكۆلە بە باشترىن كارەكانى من لە بوارى دارشتنى فارسى دەژمىردرىن و ھەمىشە دەمىننەوە. بەمشىوەپە

۱. لایبابه که له هیج پهک له کارمکانمدا که مترخه‌می ناکه‌مو همه‌میشه هه‌ولم داوه و ده‌یدم که وهرگپرانیکی ره‌وان و مایه‌ی په‌سندی خوینهران پهنشک‌ش بکه‌م.

پ، له سه‌ره‌تای کاردا، کی یا ج که‌سانیک هانده‌رت بوون؟

و، په‌که‌مین هانده‌رم ده‌زگای چاپه‌مه‌نی (ئه‌فشاری) بوو که له په‌سه‌اره‌کانی پښتردا چیرۆکه‌که‌یم گپ‌راپه‌وه، دوی ئه‌وه ئیدی هانده‌رم‌یکم نه‌بووه تا سالی ۱۹۵۰ که دووباره روومکرده‌وه کاری وهرگپران و دوو سال له‌وی بۆ ئه‌وی رامکردو زه‌حمه‌تم کیشا تا‌کو توانیم به‌ چاپکردنی کتیبی "دان چه‌رموو" په‌یومندی له‌گه‌ل خوینهرانی هیژا دروست بکه‌م. له‌و رهنکه‌وته به‌دواوه بیگومان خوینهرانی به‌رپز له‌ ناشناو ناشناوه هه‌ن که به‌رده‌وام بوونه‌ته هانده‌رم و خوازباری وهرگپرانه‌کانم. شاد ره‌وان (موجه‌بای مینه‌وی) ی زانای مه‌زن، جاریک له‌ گه‌توگۆپه‌کی له‌گه‌ل کتیبی (مانگی فرانکلین) دا کاتی سه‌باره‌ت به‌ وهرگپره‌کان په‌رسیاری لیده‌که‌ن، له‌ رادبه‌ده‌ر لوتف ده‌فه‌رموئ و ده‌لی من ته‌نها (مجموعه‌ی قازی) م قبوله‌و باسیک له‌ ستایشکردنی کاره‌کانی من ده‌فه‌رموئ و ته‌نانه‌ت پښنیاز ده‌کات که هه‌فه‌په‌شینیکیش له‌گه‌ل مندا بکه‌ن. بۆ ده‌ربیری سوپاس له‌و هه‌موو رپزو ستایشی ئه‌و مرۆفه‌ مه‌زنه، ژماره‌ ته‌له‌فونی نووسینگه‌ی کاره‌که‌یم وهرگرت و دوی ئه‌وه‌ی خۆم پیناساند سوپاس و رپزی خۆم له‌ پای ئه‌و ستایش و هاندانه‌ی ئه‌و پیاوه‌ که‌وره‌یه‌ ده‌ربیری. به‌وه‌پیری ساده‌یه‌وه‌ گوتی پنیویست نا‌کا سوپاسی من بکه‌یت، سوپاسی خۆت بکه‌ که‌ کاری باش نه‌نجام ده‌ده‌ی و سوپاسی کاری خۆت بکه‌ که‌ دروست و مایه‌ی په‌سنده، چونکه‌ نه‌گه‌ر ئاوا نه‌بواپه‌ منیش ئه‌و قسانه‌م نه‌ده‌کردن، وه‌ک چۆن بۆ که‌سیکی

ترم نەكردوون. گەوايە ھاندەرى تۆ، من و كەسانى ۋەك من نىن بەلگو باشى كارەكانى خۆتە كە دەبىتە ھەۋىنى ئەو ھاندان و سوپاسكردنەت. بەئى، بەرپىز سالىھى ھىزا، يەككى لە باشتىن ھاندەرەكانى من بە پىي فەرموودەى خوالىخۇشبوو (مىنەۋى) كارەكانى منەو ئىنجا خوئىنەرانى خۆشەۋىستى دەخوئىننەۋەو پەسندى دەكەن و ھانم دەدەن.

پ: كاتى بۇ دواۋە دەگەرپىنەۋە، كارەكانت چۆن دەبىنى؟ بۇ نەۋنە يەكەمىن ۋەرگىپرانى.

و: يەكەمىن ۋەرگىپرانى ۋەك باسەم كەرد ھەمان كلودى ۋىلگەردى فىكتۇر ھۆگۈيە كە ۋەختى چاۋ بە چاپى يەكەمىدا دەگىرپەۋە دەبىنىم كە ھەمان ئەو كارەى يەكەمىشەم خراب نەبوۋە. لەبەرئەۋەى زۆرىيە كىتەبەكانى من چەندىن جار چاپ گراۋنەتەۋە! بۇ نەۋنە دان چەرموۋ چاپى نۆپەم، شازادە چكۆلە چاپى دەپەم، دۆن كىشۆت چاپى چوارەم، نازادى يا مەرگو مەسىحى دىسان لە خاچدراۋ چاپى شەشەمى ھەرۋەھا كىتەبەكانى تىرىشەم زۆرىبەيانەم جارۋىكى تر لەگەل دەفە ئەسلىيەكە بەراۋرد كەردوون و ھەندى چاكسازىم تىا كەردوون كە پىموايە پەۋانتر و زىاتر لەگەل دەفەكەدا ۋەفادارترم كەردوون. ھەندىك ئەو چاكسازىانە پەسند دەكەن و لاپەنگرى لەم كارەم دەكەن و ھەندىكىش ۋەرگىپرانى چاپى يەكەم بە جۋانتر و باشتەر دەزانن. بۇ ھالەتى دوۋەم دوو نەۋنە باس دەكەم: يەكەيان بەرپىز (دەرىبەندەرى) كە پىموايە ۋەرگىپرانى دۆن كىشۆت لە چاپى يەكەمىدا باشتەر بوو تا لە چاپەكانى دواتردا، ئەۋەى تىرىش (فەرەيدون تەنىكاۋىنى) يە كە ۋەرگىپرانى شازادە چكۆلەى چاپى يەكەمى پى باشتەر لەو چاكسازى و دەستكارىانەى كە لە چاپەكانى دواترىدا تىام كەردوۋە. بەھەرھال من

ئەگەرچى لەو بارەپەوۋە ئەگەل بۇچوونى ھەردوۋ بەرپۇزدا ناكۆكم رېز لە باچوونەكەيان دەگرم و كارەكانى خۇم بەو دەستكارى و چاكسازيانەى كە ئاياندا ئەنجام دەدم خراب ناكەم بەلگو باشتريان دەكەم.

جا نازانم پەسند دەگرېن يان نا.

پ: لە ھەموو وەرگېرپانەكانت كە تا ئىستا ئەنجامت داۋن، كاميانت لە ھەمووان زياتر بە دلە؟

و: لە رووى خۇشخالىبوون لە كارى وەرگېرپاندا بە ماناى ئەدەبىيى وشەوۋە لە رووى دارپشتنى رەوانكارانەى فارسى (دەرى)، دۇن كىشۇت، دى كامىرۇن، شازادە چكۆلەو دوورگەى پەنگۆپىنەكان. لە رووى سىياسى و كۆمەلەپەتتى، نان و شەراب، بەسەرھاتى پېشەواپەگى شەھىد، قورىانى، دەربارەى تىگەپشتنى ئىنجىلەكان و فەلای مالويل. لە رووى مېژوۋى، ناپلېۋن و كوردو كوردستان كە لە ژېر چاپداپەو ھىشتا بلاۋنەبۇتەوۋە (دواتر بلاۋبووۋەو- و. ك).

لە پروانگەى زانستى، تېروانىنىك بۇ سروشت و نەپنىەكانى و زەوى و كات. بەلام ھەروەك چۇن جارىكى تىرىش باسەم كىرەوۋە ھەرىكە لە كارەكانى خۇم وەرگېرپان و ئەوانى تر بە جگەرگۆشەكانى خۇم دەزانم و لە دلەوۋە ھەموويانم خۇش دەۋىن و لە رووى سۆزو خۇشەوېستىەوۋە جىاوازيان پىناكەم.

پ: بەرلەوۋەى دەست بە كارى وەرگېرپان بكەپت، پىتخۇش بوو ببىت بە جى، و لەوى دەمىدا تا ج رادەپەك ئەگەل كلتورو ھونەرى رۇژئاوادا ئاشنا بوويت؟

و: پېموايە ۋەلامى ئەم پەرسىيارەم لە ۋەلامەكانى پېشىرى پەرسىيارەكاندا داپتەتەۋە، بەلام لە پېرپەۋى ژياندا بە پېشىنەبەك كە ۋەك فېرېۋونى زامانى فەرنەسى ھەمبۇو، ھەمىشە ھەزم لېۋو ۋە ھەزم لېيە كە ھەر خەرىكى ئەم كارەى ۋەرگېرپان بەم. ھەلبەتە ۋەرگېرپان كارىكى ھەمىشەبى ۋە نەزىكى من بوۋو ۋەم ۋەم سى ۋە چەند سان كارمەندى فەرمەنگە بوۋم كە ھەرگىز بەھايەكم بۇ دانانەۋە ۋە بايەخېكم پېنەداۋە، ۋەك چۇن ھەندى لە ھاۋرېكانى من بە خۇپندۋارى ۋە تواناى كەمترىش لە من كەپشتۋونەتە پەلەۋپايەى بەرپەۋەبەرى كىشى ۋە بىرىكارى ۋە مزارەت ۋە تەنەت پۇستى ۋە مزارەتەشەۋە، ۋەلى من لە پۇستى بىرىكارى دادگاۋ دادۋەرى ئەۋ دادگاىە زىاتەر نەپۇشتۋوم ۋە خۋازيارىشى نەبوۋم، چۈنكە بە راستى تەنە ئارموزوم لە كارى ۋەرگېرپان ھەبۋە. لە دائىرەشدا زۇرپەى ئەۋ كاتانەى كە كارېكمان نەبۋايە بېكەپن، من لە جىياتى ئەۋەى ۋەكو ئەۋانى تر خەرىكى چاى خۋاردنەۋە ۋە قەسەكردن ۋە چۈنە ژۋورى ئەۋ ۋەم، قەلەم ۋە كاغەز ۋە كەلۋەلى ۋەرگېرپانم دەھىناۋ خەرىكى كارى ۋەم دىبوۋم. ئاشناۋونىشم بە كلتۋور ۋە دەمبەۋ ھۈنەرى پۇژناۋا ھەر لە ھەمان سەردەمى ئاشناۋونم بە زامانى فەرنەسى ۋە لەگەل ۋەرگېرپانەكاندا دەستى پېكردو پۇژ بە پۇژ زىاتەر بوۋ.

پ: پەسپاردەۋ پېنۋېنىيە بەرپۇت بۇ ۋەرگېرپان ۋە نوۋسەرانى لاۋ چىيە؟
 و: پەسپاردەۋ پېنۋېنىيە من بۇ نوۋسەران ۋە ۋەرگېرپان لاۋمەكان ھەر دەبى لە بوۋارى كارەكەيانەۋە بى ۋە بۇيە يەكەم داۋا لە نوۋسەرانى لاۋ دەكەم كە تا دەتۋانن ۋە ھەلۋمەرج پېگەدەدا، ئامانجىان لە كارى نوۋسىن بىرىتى بى لە پۇشنىر كەردىنى نەۋەى نوۋ ۋە كۆمەلانى خۇپندەۋارو دەردو ئازارەكانى

ئامەل باس بىكەن و پىچارەيان بۇ ديارى بىكەن و بە كورتى تۇزقائىك لە
 ۋالەبىيى و ۋاشىگەرابى دوورنەكەنەۋە. ھەمىشە ھەول بىدەن كە
 نووسىپەگالىبان بە پىرەۋى خەبات دۇى خورۇشيات و دەمارگىرى كۆپرانەۋ لە
 ھىلى ھەولدىن بۇ جاككردنى ژيانى ماددى و مەعنەۋى خەلكدا بىت، و بە
 كورلى بە ئەلەم و ھەنگاۋ و بىرو ھزرى خۇيان لە خزمەتى كۆمەلانى
 ھەلكدا بىن لە پىناۋ باشترو خۇشترکردنى ژيان و گوزەرانىانەۋە.

پىسپاردەۋ پىنوۋنىشىم بۇ ۋەركىپىرەكان ئەۋمىيە كە ھەر ئەبىرئەۋەۋى
 ھەلدەست و پارەيەك لە برى زەحمەتىيەكانىيان ۋەردەگىرن تەنھا بۇ ئەۋە
 كارلەگەن، بەلكو تەنھا ئەۋ بەرھەمانە ۋەربىگىپىن كە لە ھەمان ئەۋ ھىلەدا
 بىن كە بۇ نووسەران خستەمە پۋو. دەردو گىرقتارى و بەدبەختىيەكانى ھەموو
 ئادەمىزانىك لەسەر كۆى زەۋى ھى ھەموۋانە، ۋەك شاعىرى گەۋرە
 "سەھدى" دەلى:

(بىلى ئادەم ئەندامانى يەكترن

كە لە دروستبىۋوندا لە يەك گەۋھەرن

كە پۇزگار ئەندامىك دەخاتە ئازار

ئەندامەكانى تر ناپانې قەرار

ئۇ كە لە ئازارى ئەۋانى تر بى غەمى

ئاشى كە ناۋت بىنن ئادەمى)

بەم پىپىيە ئەگەر كىتېبىكىيان خرابە بەردەست كە تەنھا لايەنى
 سەرگەرمكېردن و چىرۆكى ھەبۋو و ھىچ باسى لە دەردو ئازارى كۆمەلانى
 گىرقتارپەكانىيان لەزىر چەنگى داگىرگەران و چەۋسېنەران تىا نەبۋو كاتى
 زلپىنى خۇيان با بە ۋەركىپىرەنى ئەۋ جۆرە كىتېبە بە فېرۇ نەدەن.

تا ئىرە پاسپاردەو پۈنۈنئىيەكەنەم بۇ نووسەران و وەرگىرەگان و پۈرەوو ناوەرۈكى نووسىن و وەرگىرەنەگانىان بوو، بەلام بە پىويستى دەزانەم ھەندى پۈنۈنئى و پاسپاردەش پەيوەست بە ھەمان كارى وەرگىران بۇ وەرگىرە لاوگان بەكەم تا ئەگەر پەيرەويان لەو پۈنۈنئىيانە کرد كە بەرھەمى ئەزموونى منن، كارەكەيان زياتر سەرگەوتوانە بىت. بۆئەوى كە وەرگىرانىك سەرگەوتوانە ئەنجام درايىت پىويستە وەرگىرەكەى وەلامى پۈزەتقى ھەفت پەرسىارى خوارەوى دابىتەوہ. ئەگەر وەلامەكانى بۇ ئەو ھەفت پەرسىارە بە راستى پۈزەتقى بوون با بە دىنئىيەوہ بزائى كە كارەكەى سەرگەوتووہ، ئەگەرنا دەبى بۇ وەلامدانەوى پۈزەتقى پەرسىارەگان كۆشش و وردەكارىكى زياتر بكات. ئەمەى خوارەوہ ھەفت پەرسىارەگان:

۱-ئايا وەرگىرەنەكە ماناى دەقە ئاسلىەكەى گەياندووہ؟

ئەمەيان بەندە بە زانىنى زمانەوہ، واتە وەرگىر ئەو دەقەى كە دەمەوى بىكات بە فارسى باش تىگەپشتىن و نەچى ماناپەكى جىاواز لە ھى دەقەكە بىنئىتەوہ. ئەگەر لە دەقەكەدا گوتراى بۇ نموونە "حالى من باش نىيە"، و وەرگىرى بەرپز ئەو پستەپەى گۈرپى بۇ "پىم باش نىيە پىرۇم" وەرگىرەنەكە ماناى دەقەكەى نەگەياندووہ. لە بىرە جارىك كتىپىكەم لە بارەى جەنگى دووہى جىھانى دەخوئىندەوہو پووبەپووى پستەپەك بوومەوہ تىايدا، كە زۆر ناكۆك و ناپەيوەست بوو لەگەل پستەكانى تىرى. پستەكە ئاوابوو: "سى درەختى ھەنار لە پى فەرەنسا وشك دەبوون!" ھەرچى ھىنام و بردم كە ئەو پستەپە لىرە ج ماناپەكى ھەپە و بە راستى درەختى ھەنار لە پى فەرەنسا لە كوئ پەيدا دەبى تا وشك بى يا نەبى،

عەقلم بە جییهك نه‌گه‌یشت و تئینه‌گه‌یشتم. بە رێكه‌وت ده‌قه
 فهرنسیه‌گه‌م ده‌سكه‌وت و بینیم كه‌ رسته‌كه‌ به‌م شیوه‌ی خواره‌وه‌یه:
 (Trois grenadiere s'en retournaient en France).
 هه‌له‌ی وهرگێری خۆشه‌ویستی ئێمه‌ كه‌ ناوه‌كه‌ییم له‌ بیرچۆته‌وه، له
 لێكدانه‌وه‌ی وشه‌ی (گرێناده‌) دا بوو كه‌ له‌ زمانی فهرنسیدا هه‌م به‌ واتای
 دره‌ختی هه‌نار دێت و هه‌م به‌ واتای نارنجۆك هاوێژ یا سه‌ربازی هه‌لبژارده‌.
 كه‌ له‌ راستیدا رسته‌كه‌ ده‌بوا ناوا وهرگێردرابوايه: "سێ نارنجۆك هاوێژ
 ده‌گه‌رانه‌وه‌ بۆ فهرانسه‌". جا ئێستا چۆن كرداری "ده‌گه‌رانه‌وه‌" به‌ "وشك
 ده‌بوون" ماناگراوته‌وه، وا ده‌باره‌ وهرگێر بیری كردۆته‌وه‌ دره‌خت كه‌
 ناتوانی بگه‌رپێته‌وه‌ كه‌وايه‌ مۆسگه‌ر گه‌رانه‌وه‌ی ئه‌و به‌ مانای هه‌مان وشك
 بوونه‌وه‌یه. به‌لێ، مه‌رجی په‌كه‌م ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ماناكه‌ به‌ دروستی
 وهرگێردرابێت.

۲- ئایا شیوازی ده‌ربیرینی نووسه‌ر پارێزراوه‌؟

هه‌له‌یه‌ته‌ هه‌ر نووسه‌رێك خه‌سه‌ته‌ و خولق و خوویێکی تابه‌ته‌ به‌ خۆی
 هه‌یه، هه‌ندێکیان هه‌ر بۆ خۆیان چالاک و شاد و ده‌م به‌ بێكه‌نینه‌ و گالته‌چی و
 نوکته‌بازن و خۆشن، هه‌ندێکی تر سه‌نگینه‌ و به‌شکۆن به‌لام وریا و شه‌یتان و
 قسه‌کانیان زیاتر به‌ بێج و په‌ناو هێما ده‌رده‌بهرن، هه‌ندێکیان وشك و
 ره‌قه‌کارن و هه‌ج ناسکی و گالته‌و گه‌هێك له‌ نووسینه‌کانیان به‌دی ناكری. له
 نموونه‌ی گروپی په‌كه‌م نیکۆس کازانتساکیس، له‌ نموونه‌ی گروپی دووم
 ناناۆل فرانس و له‌ نموونه‌ی گروپی سییه‌میش ده‌توانم ناوی رۆمه‌ن رۆلان
 بێنم، كه‌ له‌ هه‌ر سییه‌یه‌وه‌ كتێبیم وهرگێراوه‌و شاره‌زای خوو و خه‌لو
 نه‌خلاقیان بووم. من كه‌ نمونه‌ به‌ کاره‌کانی خۆم دێنمه‌وه‌ بۆ خۆه‌لگێشانم
 نییه، به‌لکو له‌بهر ئه‌وه‌یه‌ كه‌ زیاتر شاره‌زای کاره‌کانی خۆمم و باشتر

دەتوانم نمونەيان لەسەر بېنمەو. لە نووسەرى يەكەم سى كىتەب واتە (نازادى يا مەرگ)، (مەسىحى ديسان لە خاچدراو) و (زورىاي يۆنانى)م وەرگىراون. لە نووسەرى دووم (دوورگەي پەنگۆيىنەكان) و لە نووسەرى سىيەميش (مهاهماگاندى)م وەرگىراون. تۆ كە ئەو كىتەبانە دەخوینىەو دەبىنى كە هەمان خوو و خەسلەتى گالئەبازى و نەستەفكارى يا زەپكو وریایى و گۆشەگىرى يا وشكو برىنگى و رەفەكارى لە نووسىنەكانىاندا رەنگى داوتەو دەو وەرگىرې سەرگەوتوو بىگومان ئەو كەسەپە كە بتوانى هەمان حالەتەكان لە وەرگىرانىشدا رەنگ پىداتەو، بە چەشنىك كە خوینەر لە رووى وەرگىرانەو بەى بە ماهىەتى خودى و ئەخلاقىى نووسەرگە ببات. نمونەيەكى دىكە (شازادە چكۆلە)پە كە نیشان دەدا نووسەر مرفۇئىكە ناسكبین و قسەخۇش و شاعىرپىشە. بە كورتى هەموو تاپەتمەندىەكانى نووسەر لە شىوازو ناوازى گوتن و دەربىرىندا رەنگ دەداتەو دەو وەرگىرې سەرگەوتوو ئەو كەسەپە كە ئەو شىوازو ناوازە لە دەفە وەرگىرېدراو كەشىدا رەنگ پىداتەو، هەرچەند "بفەرموو" و "دانىشە" و "روونى" هەرسىكیان بە يەك مانان، بەلام وەرگىرې دەبى ناگای لەو بى كە نووسەر بە چ ناوازىك فەرمانى دانىشتنى داو ئەویش بە هەمان ناواز وەرى بگىرې.

۲-ئايا وەرگىرې زمانى گونجاو لەگەل دەفەكەى دۆزىوتمەو؟

بە هەلە نەچىن كە زمانى تاپەت و گونجاو لەگەل دەق جىاوازە لە ناوازى نووسەر. نووسەرئىك بە زمانى (عامىانە) پانى زمانى (ئارگۆ) شت دەنووسى و نووسەرئىكى تر بە زمانى ئەدەبىيى باو لە نووسىندا. بىگومان وەرگىرې دەبى كىتەبى يەكەم بە زمانى عامىانە يا ئارگۆيى ولاتەكەى خۆى

وهرگىپرى، وەك چۆن زۆرىەى نووسەرانى ئەمەرىكايى لە نىوياندا (ئەرنىست ھەمىنگواي) و (جان شتاين بەك) و ھىترو ھەروەھا نووسەرە نازەگانى فەرنەسى و ئىنگىلىزى و ھىتريش ئاوا دەگەن، وە كىتەبى چۆرى دووھەمىش بە زمانى ئەدەبىيى خۆپەوہ. ھەندئى لە نووسەرانىش ھەن كە سەر بە سەردەمانىكى كۆنترن، بۇ نموونە دېسان نموونە بە نووسەرانى جىيى سەرنجى خۇم دېنمەوہ، (سىرفانتس) نووسەرى (دۇن كىشۆت) سەر بە كۆنابەگانى سەدەى شازدەى زاپىنى واتە سەرھتاگانى قۇناغى (سەفەويە) و مېو (بوگاچىقۇي) نووسەرى (دئى كامېرۇن) سەر بە نېومۇراستەگانى سەدەى چواردەى زاپىنى واتە ھاوسەردەمى (حافزە)، و گومانى تيا نىيە كە پەخشانى دەقى كىتەبەگانى ئەوان لەگەن پەخشانى دەقى سەردەمى خۇيان جىاوازى ھەپە. وەرگىپرى بەرھەمەگانى ئەو نووسەرانە بۇ زمانى فارسى دەبىيى بتوانى زمانى فارسىيىكى ھاودەم لەگەن سەردەمى ئەواندا بىدۇزىتەوہو لە وەرگىپراندا كارى پېيكا، پەكەك لە شانازىبەگانى مەن ئەو مېو كە ھەمووان دەئىن مەن لە وەرگىپرانى دۇن كىشۆتدا رمانى گونجاو لەگەن دەفەكەم دۇزىوتمەوہ، لە وەرگىپرانى دئى كامېرۇنىشدا ھەر ئاوامو كاتى كىتەبەكە بلاوكراپەوہ راستى قسەكەم دەردەكەوئى.

؛ ئاھا وەرگىپر دەستەواژەى دروستو وردو خۇش ئاوازى ھەلبۇاردوون؟
 ھەموومان دەزانىن كە وشەپەك بۇى ھەپە چەندىن ماناى جىياجىاي ھەپى. (مەولانا) واتەنى لە (مەسنەويەكەپدا):

(ئەمەيان شىرە لە نىو (بادبە)دا)

ئەوہى تر شىرە لەنىو (بادبە)دا

ئەمەيان شىرە كە مرۇفۇ دەپخوا

ئەۋەي تر شىئە كە مرۇف دەخوا)

جگە لەۋە ھەر وشمەك بەھەر ماناپەكەۋە بېت رەنگە ماناگەلىكى
 تىشى ھەبى، بۇ نموۋە غەمگىن، دلبەغەم، غەمناك، غەمبار، غەمزەدە
 غەمىن ھەموۋيان يەك ماناىان ھەپە، بەمبېيە ۋەرگىر دەبى ۋەشى
 دروستو لە جى خۇى لە پروى ماناۋ خۇش ئاۋازى ۋ لە پروى جوانى ۋ
 ھاۋسەنگبۈۋنى ۋەشكەنەۋە بۇ ۋەشە بىيانىكە ھەئىبىزى. لەۋ بارەپەۋە
 دىسان نموۋەپەكى بچوك لە كارەكانى خۇمەۋە دېنمەۋە، لەبەرئەۋەي زۇر
 شارمىزى كارى ئەۋانى تر نىم، سىرفانتس ۋ ۋەرگىرە فەرنسپەكەى نازناۋى
 (Chevalier de la Triste figure) پان داۋمە (دۇن كىشۋت كە
 "شىفالىيە" ۋاتە "پالەۋان"، "ترىست" ۋاتە "غەمناك" ۋ "غەمگىن" ۋ
 "فىگور" ۋاتە "سىماۋ پوخسار" جا من بۇ پاراستى خۇش ئاۋازى
 ۋەشەكان ۋ گونجاۋ بوۋنىان لەگەل دىقەكە، ھاۋوم بە (پالەۋانى
 سىماغەمگىن) ۋەرمگىپراۋە.

ئەنئاي لە نوسىنەكانىدا بىنەماۋ پىزىمانى زمانەكەى لەبەرچاۋ گرتوۋە؟
 ئەم بەشە پىۋىستى بە زۇر پروۋنكرىنەۋە نىپەۋ گومانى ناۋى كە
 دروستى ۋ پاستبوۋنى رستەكان پەپوۋەندى بەۋەۋە ھەپە كە بىنەماۋ پىزىمانى
 زمانىان تىادا لەبەرچاۋ بگىرى، بۇ نموۋە كاتى كە قسە لەسەر مرۇفەكانە
 دەبى بە پىي كىردارى (كۆ) بۇ گىيانداران رستەكە دابىرپىزى ۋ بە
 پىچەۋانەشەۋە بۇ شتە بىگىيانەكان دەبى بە ھەمان شىۋە بە پىي كىردارى
 (كۆ) بۇ بىگىيانەكان رستەكە پىك بخرىت. (لە پىزىمانى قارسىدا دوو جۇر
 (كۆ) ھەن، بۇ شتە گىياندارەكان (ان) ۋ بۇ شتە بىگىيانەكانىش (ھا)
 ئەگەرچى ھەموۋ كات ئەۋ بىنەماپە لەبەرچاۋ ناگىرى. ۋەرگىپرى كوردى). لە

هاووونکردنی (کردار) و (بکسر) و (کۆ) و (تاک) و به کورتی دمیټی هموو
 وړدهکاربه پښمانیهکان پهچاوبکرین و وردبیینیان تیابکرئ و به شیوهیهک
 ددوسرئ که پهختهیهکیان له پروی پښمانیهوه نه هیټه سمر.
 ۶ نایا درېزی باس یا به پیچهوانه، گورکردنهوهی نووسرهکه
 له بهرچاو گیراوه؟

نهم به شمش پیوستی به ووونکردنهوهیهکی زور نییه. نووسرهیک
 هیه که کورت دنووسئ وکو شاعرانی خومان که هندیټ جار ناومرپوکی
 کلنېټیک له نیو به پته شیمرنکدا جیدمهکنهوه، همروها نووسرهیکیش همیه
 له درنژادپرو بابتهکهی زور شیدمکاتهوو به دواپیدا دپروا. وهرگپږ له
 سره پتهی نه و تایبتمندیه له وهرگپږانه کهی خویدا بیپارېزی وکو خودی
 نووسرهکه نه گهر به کورتی بره پیتیهوه پسته کهی نه و پروون و شی
 به کانهوه، نه گهر به پیچهوانه نووسرهکه به درېزی نووسیویه نه ویش به
 هه مان شیوهی وهریکپږئ.

۷ نایا بایهخی پیوست به خالگوزاری دراوه؟

نهم خاله ههرچنده له نه دبیبائی کلاسیکی نیمه دا باو نه بووه و پهچاو
 به کراوه، به لام نه مرپوکه به لاسایکردنهوه له شیوازی دارپشتی
 نه وروپایهکان زور باوی پیدا کردووه زوریش یارمتهی تیگه پشتهی
 باسه که دمدات. بویه وهرگپږ دمیټ وکو خودی نووسره مهسه لهی
 هالگوزاری له بهرچاو بگری و بیپارېزی، نه گهر پسته که له سهری دپردایه له
 سر دپروه دابنریت و نه گهر کۆتایی هاتووه خال دابنیت.

نیشانەكانى تىرى وەكو نیشانەى پىرسىيارو سەپسوپمانو دووخالو وىزگول و پارانتىزو گىومەو ھىز لەھەر كوئىيەك پىويست بن فەراموشى نەكاتو دايانىت.

لە سەرچەم ئەو بنەماو پىوشوپنانەى كە لە سەرموھ باسما ن كىردن بە كورتى ئەو ئەنجامە وەردەگىرىن كە وەرگىپران لە خوگىرى دوو بەشى گىشتىيە: يەكەمىيان دۆزىنەوھى مانا و پەيامى ئەو دەقەى كە وەردەگىپەردى. دووھىيان دۆزىنەوھى سەبكى نووسەر لەو دەقەدا، كەواپە ھاوكىشى يەكەم ھاوكىشى مانا و ھاوكىشى دووھىيش ھاوكىشى سەبك و ھەمووشىيان ھاوكىشى گىشتن. ھاوكىشى يەكەم كە ھاوكىشى مانا يە بابەتى پىرسىيارى يەكەمە لە ھەفت پىرسىيارمەكان و ھاوكىشى دووھم واتە ھاوكىشى سەبك بابەتى شەش پىرسىيارمەكى ترە كە تاپەتمەننىيەكانى وەك ئاوازى گوتن و دەربىرىن، تەنز، نوكتە، زمان (عامىانەو ئەدەبىي)، ھەلىئەزەردى دەستەواژەگان، پارىكردن بە وشەگان، چىر يا سادەو ساكار بوون، كورت يا درىزىبوونى پىستەگان و خالگوزارى لەخۆ دەگرى. ھىوادارم كە ئەم پىوونكردنەوانە بۆ وەرگىپە لاوھەگان سوودىيان ھەبووبى.

پ: سوپاس، چەند دواى كارىكى وەرگىپران، دەست بە كارىكى تر دەكەيت؟ و ئايا پىكەوتووھە كە دوو يا چەند كىتەبىك ھاوكات لەگەل يەكدا وەربگىپى؟

و: ئەمە پەيوەستە بەو گىفتو وادانەى كە داومن. بە گىشتى كەمتر پىكەوتووھە كە دوو كىتەب لە يەك كاتدا وەربگىپم. ئىستاش كە پۇژانى پىرى تەى دەكەم كەمتر ئەو كارە دەكەم و وەكو چىراپەكەم لىھاتووھە كە نەوتەكەى لە تەواو بووندا بىت و ھەر كە بىستت كوژاپەوھە.

پ، وەك مرۇئىكى پېشپروو پېشەنگ، لەو پرووہ كە دەرىجەبەكت لە
 ۱۹۹۰ ھونەرى گەلانى تر بۇ خوینەرانى فارسى زمان كىر دووہ، ج
 ھەستىكت ھەيە؟

۱، من خۇم بە كەسىكى خاومەن ئەرك و مولتەزىم بە خزمەتكىرنى
 ۱۹۹۰ ھەكەم دەزانمە و بىگومان ئەمە دەبى ھەستى ھەر ھاۋلاتىەكى نىشتامانى
 ھەستەپوستمان ئىران بىت بەلام تواناۋ نامادەبى و پادەى ھۇشيارىەكان لە
 بەگەر جىاوازن و دواجار جۇرى خزمەتكىرنەكان جىاوازيان دەبى.
 ھەرمەتكىرنى من و نەبەردى من لە رىي قەلمەو ھەيە و قەلم چەكى مە.
 لەو بارەو ھە نوكتەيەكى خۇشم بەبىر ھاتەو ھە كىر ھەيە تام و چىزىكى
 دەبى. ھاۋىنى سالى ۱۹۷۹ كە سەرھتاكانى شۇپشى ئىران بوو بۇ سەردانى
 خىزان سەرىكمان لە سەقزو مەباد دا. لە سارى قامىش كە گوندىكە لەسەر
 رىگای نىوان بۇكان و مىنداۋا مىوانى نامۇزىبەكان بوۋىن. كورەكەى كە
 ۱۹۷۰ لىكى شۇخ و ھەلكەوتوو بوو تازە تەفەنگىكى (ژ. سى) ى كىر بوو. كەوتە
 پەندەھلەدانى تەفەنگەكەى و ھەروھە چوو تەفەنگەكەشى ھىنا كە نىشانى
 نىمەى بەدات. من كە ھىچم لە تەفەنگ و تاپىمەندەبەكانى نەدەزانى بۇ
 ھەيدانى ئەو دەستكرد بە بىھەلگوتنى تەفەنگ و گوتە بە راستى تەفەنگىكى
 ھەك و ھوانە، بى تاگا لەو ھەى كە لەنىو كوردا ۱۹۷۰ ھەكەر بەسنى شتىكىيان
 بەكەپت و پى ھەئىلى، بەكسەر دەئىن پىشكەشە و پىشادادەگىر كە لایەنى
 بەرامبەر دىبارەكەيان قىبول بەكات. ئەو دەردەسەرىش بەسەر مىندا ھات و
 ھەرى نامۇزاكەم بەكسەر گوتى پىشكەشە سوباسم كىر و پىمگوت من ھىچ
 پەنۋىستىم بە بەكار ھىنانى تەفەنگ نىيە، بۇ خۇتان پىۋىسترو شاپستەترە.
 پەندەگىر كە نە، مادام پىتان ھوانەو پەسندى دەكەن، مىنىش پىشكەشتانى

دەكەم، گەرپانەۋەشى نىيە و دەبى قىۋلى بىكەيت. ھەرچەندى گوتەم كورە لاي ھىزا، من چ كارم بە چەك ھەپە و پىۋىستەم پىي نىيە، سوۋدى نەبوو. باۋكى و ميوانەكانى تىرىش پىيانگوت كە فازى ديارىكەت قىۋل ناكاتو پىۋىستى پى نىيە، تۇش ئىدى ئىنكىرى مەكە، بەلام ئەو بە گوۋى دانەچوو و زياتر پىداگرى كرد كە دەبى تەنگەكە ھەلبىگرم. كاتى بىنىم ناچىتە ژىر بار، گوتەم گىيانى دلەم، من چەكەكەى تۇم ناۋى، چونكە خۇم چەكەم ھەپە، بە سەرسوپمانەۋە پەرسى بەرپىرتان چەكتان ھەپە؟ گوتەم بەلى. نەك تەنھا ئەو، نامادەبىۋانى تىرىش پىيان سەپىر بوو بە سەرسوپمانەۋە سەپىران كردم. لاۋەكە گوتى: ئەدى چەكەكەت كوا؟ دەستەم بىردە گىرفانەم و قەلمەكەمەم دەرھىناۋ نىشانىم داۋ گوتەم: فەرموو، نەمە چەكى منا بوۋە پىكەنەن و ھەموۋيان ئافەرىنى ئەو ۋەلامە خىراپەى منيان كردو كارىگەرىى ئەو قەسەپە لەسەر لاۋەكە بە رادەپەك بوو كە ئىدى ۋازى لە پىداگرتنى خۇى ھىناۋ ۋازى لىھىنام. بەلى، سالىھى ھىزا، ھەستىكى خۇشم لەو خەباتو خىزمەتكردەى خۇم بۇ كىردنەۋەى دەرپەپەك بە پروۋى كلتورو ھونەرى رۇژناۋا ھەپە، بە تاپبەت ئەو ھەستە كاتىك لە ترۇپك داپە كە پىرو لاۋانى خۇپنەرى كىتەپەكانە لە ژن و پىاۋەۋە دەبىنەم بە چ سەفاۋ دىسۇزىپەكەۋە باس لە كارەكانەم دەكەن و ستاپىشى زەحمەتى و ماندوۋوبوۋنەكانەم دەكەن. لەو بوارەۋە زۇرم چىرۇكى خۇش لە پروۋپەروۋوبوۋنە جۇراۋجۇرەكان لەگەن خۇپنەرانى ۋەرگىرپانەكانەم ھەن كە بە راستى ئەگەر بەۋى ھەموۋيان بگىرپەۋەۋە باسىان بىكەم، لە دوۋتۋى چەندىن كىتەپدا جىيان نابىتەۋە، لەۋەش دەترسەم كە بە خۇپەسنى و خۇھەلگىشانىش لىكېدرپتەۋە..

ب: بىلۈكەرەموەكان لە خوڭنەران زىاتر لە تۇ پازىن، تۇ چۇن؟ ئايا ھىج كىشەو ئاستەنگت لە بوارى چاپكردىنى بەرھەمەكانەوۋە لەگەن بىلۈكەرەموەكان نەھاتتۇتە رى؟

و: لەوھىدا كە دەفەرمۇئ بىلۈكەرەموەكان زىاتر لە خوڭنەران لە من پازىن پىم واپە غەدرم ئىدەگەى. بىلۈكەرەموەكان زۇربەيان نە كىتېبخوڭنەن و نە باشى و خراپى كارى كەسىك وەك پىويست دەرك دەكەن. ئەوان چاوو گوڭيان بىرپوتە دەمى خوڭنەران تا ببىنن و ببىسن كە داخۇ ئەوان تارىف لە كارەكانى كى دەكەن. لە دەستپىكى ئەم ھەقىقەتەنەدا بۇم كىراپتەوۋە كە دوو سال پامدەگردو كىتېبەكەيان بۇ چاپ نەدەگردم، بەو پاساۋەى كە خوڭنەران تۇ ناناسن. بەلام ھەركە يەكەمىن كىتېبىمان (دان چەرموۋى جەك لەندەن) چاپ كردو خوڭنەران بە دانپىئانى خودى بىلۈكەرەموە لىك نىكە دەھاتن و دەيانپىرسى: "ئەم وەرگىرە كىيە كە تا نىستا كارەكانى چاپ نەكراون، پىئى بلىن با دەسان وەرگىرەئى!" ئەوكات بوو كە ئەمجارە بىلۈكەرەموەى بەرپىز كەوتە تكاو پارانەوۋە داۋاى كارو بەرھەمى ئىكردم. كەواپە بزانە بىلۈكەرەموەكان تەماشى دەمى خوڭنەران دەكەن و رىنگدانەوۋى قسەى ئەوانن و تا ژمارەپەكى زۇر لە خوڭنەران نووسەرىك با وەرگىرەك پەسەندو پىشترەست نەكەنەوۋە، بىلۈكەرەموەكان تىروانىنىكى پۇزەتەف سەبارەت بەو نووسەرە پا ئەو وەرگىرەپەيان لا دروست نابى. بەھەرھال من ئەو خۇشەختىە بۇ خۇم ھەست پىدەكەم كە بىلۈكەرەموەكان و خوڭنەران ھەردووكيان لە كارەكانەم پازىن و ھىج ئاستەنگو كىرەگىرەتەكىشەم لە كارى چاپكرندا لەگەن بىلۈكەرەموەكان بۇ نەھاتتۇتە پىش، جگە لە سەرھەتكانى كارم نەبى كە ھەندىكىيان كە بانگەشەى

دۆستايەتلىشىان دەگردو چووبوونە (مەككە) و ببوونە حاجىش كىلاويان لەسەر دەنامو چەندىن جار كىتەبەكانمىان چاپ دەگردەمو وەكو چاپى يەكەم دەيانخستەنە روو بۆ ئەوەى ئىدى هېچ پارەپەك نەدەنە من. خوا ئىيان رازى نەبى!

پ: بە راست، بۆچى بەشى ياسات ھەلبەزارد؟

و: پېشىر باسەمكرد كە لە تاران لە ژېر ئەرك و چاودېرى مامم دكتور (جەوادى قازى) دەرسەم دەخویند. ئەو سەردەمىدا قۇناغى نامادەبى شەش سال بوو. سى سالى يەكەم وەك قۇناغى رېنمەبى تەواو ھاوبەش بوو و ھەمووان پېكەو دەرسىان دەخویندو بەو سى سالەيان دەگوت (سىكل) يەكەم. بە سىكىلى دوووم واتە لە كلاسى دەھەم بەدواو كە نەمپۆ پېى دەگوترى قۇناغى تىۆرى. خویندن بە دوو بەشى زانستى و ئەدەبى دابەش دەبوو. دىپلۆمى رشتەى زانستى بۆ ئەو كەسانە باش بوو كە دەیانوويست بىنە پزىشك يا ئەندازيار يا لانى كەم مامۇستای بىركارى و فیزیوا كىمیاو سروشتى، و دىپلۆمى ئەدەبى بۆ خویندننى زمان و ئەدەبىيات و ياسا كەلكى ئیوردەگىرا. مامم پىیدا دەگرت كە من بچمە رشتەى زانستى و بىمە پزىشك يا ئەندازيار، بەلام من لەبەرئەوہى بىركارىم باش نەبوو، نەمدەويست رشتەى زانست ھەلبەزىرم. ناچارى كردم و بى دەستى خۆم چوومە رشتەى زانستى. لە تافىكردنەوہەكانى كۆتايى سال لە بىركارى كەوتەم و دواتریش نەمتوانى نەمرەى پىويست بىنم، بە ناچارى رازىم كرد كە بۆ رشتەى ئەدەبى بگەرپمەوہ. قىولى كرد بەو مەرجەى كە ياسا بخوینم و ئەو لە راستیدا پىیوابوو كە ئەدەبىيات نانى لى پەيدا نابى و مرؤف يا دەبى بىئتە دكتور يا ئەندازيار تا ژيان و گوزەرائىكى باش و خووشى ھەبى و نەگەر

نہبووہ هیچ کام لہو دوانہ لانی کہم ببیتہ پاریزمر. بہم تہرزہ سالتیکی تہمہنم لہ رشتہی زانستی بہخہسار چوو و خوشبہختانہ توانیم بگہریمہ رشتہی نئدہبی. کاتیکیش کہ دیپلومی نئدہبیم وەرگرت بہ پئی نہو گفتہی کہ بہ مامم دابوو چوومہ کۆلیزی یاسا، بہلام چاوم ہمیشہ ہمر لہ دواى نئدہبیات و زمان بوو و ہیشتا ہەر وام.

پ: ببووہ ماموستا. دواى چہندین سال نائشایہتیم لہگہل بہرپرت، دوزانم کہ عاشقی غہزلہکانی (حافظی شیرازی) بیت، لہ بارہی حافظو غہزلہوہ قسہمان بۆ بگہ..

و: لہ بیرمہ نئو کاتہی کہ لہ رشتہی نئدہبی نامادہبی خانہی ہونہر دہمانخویند، پئیاندہگوتین جیاوازی ہہبہ لہ نیوان شیعو ہہلبہست (شعر و نظم) و لہ پیناسہکردنی نئو دووانہدا دہیانگوت: شاعر دہربرینیکی دنشینہ لہ دہرخستنی ہہستیک کہ مروؤ بہرامبہر جوانیہکانی سروشت و ژبان ہہبہتی. نئو پہیف و دہربرینہ رنگہ خاومن کیش و قافیہ بیت کہ لہو حالہتہ پئیدہگوترئ شیعی ہہلبہستراو و رنگہ نئشی بیت و وک پەخشانی شاعرانہ دہربکەوئ. بہلام (ہہلبہست) دہربرینیکہ ہہلبہستراو وەلئ تیایدا هیچ ہہوائیک لہ دہرخستنی ہہست و نئستی جوانکاری و جوانناسی و دہرخستنی سۆزو سۆزداری نییہو تہنہا رنگہ لہخۆگری گپرانہوہی رووداوئیک یا باسکردنی پەندیکی حکیمانہ یا شتیکی دوور لہ ہہست و نئست بیت. لہو بارہبہوہ غہزلہ جوانہکانی (سعدی) و (حافظ) بہشیک لہ پەخشانہ جوانہکانی (گولستان) ی سعدی و بہرہمہ پەخشانیہکانی تریان وەک نمونہی شیعو (بوستان) ی سعدی و شاعرہکانی تری گپرانہووہ پەندو نامۆزگاریان وەک نمونہی ہہلبہست

(نظم) دېنایەت. شیعریکیشمان لەو بارەبەرە گواپە لە مامۆستا
(مەلیکولشوعەرای بەھار) ھەپە کە دەفەر موی:

چ زۆرن ئەو شاعیرانە لە تەمەنیاندا ھەلبەستێکیان نەوت

چ زۆرن ئەو ھەلبەستسازانە لە تەمەنیاندا شیعریکیان نەوت

مامی خوالیخۆشیبووم کە لەژێر ئەمرک و جاودێری ئەودا لە تاران دەرسە
دەخویند، دکتۆرای یاسا بوو لە ئەلمانیا و جگە لە زمانی کوردی کە زمانی
زگمکی خۆی بوو، بە ھەردوو زمانی فارسی و عەرەبیش کە زمانی
خویندنی بوون قسە ی دەکرد، زمانەکانی تورکی و ئەلمانی و فەرەنسی و
ئینگلیزی بە باشی دەزانی و دەپگوت زمانی لاتینی دەزانم. ئەو مەرۆفە
زانای خویندەوارە کە قسە ی ئەو بۆ منداڵێکی خویندکاری وەک من بەلگە ی
تەواو بوو، بەو ھەموو زانست و خویندەواریە ی کە ھەببوو حافزی بە شاعیر
نەدەزانی و قسە ی ئەو بوو کە پەکەمین شیعری ئەو شاعیرە لە (پەزیدی
کوری معاویە) دزراوە. من کە ھێشتا ھۆش و ئاوەزیکی دروست و تەواو
نەبوو، پێموا بوو مام بەو ھەموو زانست و زانیاریە ی کە ھەبەتی ھەلە
ناکات، جگە لەو ماوە پەکیش بوو کە لەژێر کاریگەری نووسینەکانی
خوالیخۆشیبوو (ئەحمەدی کسەوی) قەیزیوونەو ھەبەکم لە شیعرو شاعیری
لەلا دروست ببوو، ھەزەم لە شاعیران بە گشتی و لە حافز بە تەبەتی نەبوو.
دواتر کە بە ھۆی خویندەووە موتالاکردنی بەردەواممەو، تێگەشتە
خوالیخۆشیبوو کسەوی دەربارە ی شیعرو شاعیری زۆر بە ھەلە داچوو،
دەسان پوووم گەردەو شیعرو شاعیری و کەوتە خویندەووە موتالاکردنی
شیعری شاعیرانی کۆن و وردە وردە دەریچەپەکم بە پوودا کرایەو کە تا
ئەو دەم لێم داخرا بوو. لەو دەریچەپەو کەوتە تەماشاکردنی باخی پازاوە

شیعرو نه دمبو و تیاپدا گوتی بی وینه و بوئندارو جوانی و هکو حافظو سهعدی و باباتا هیرو خه پام و نیزامی و نهوانی ترم بینی. له بهره می هه ریهک لهو رهوانییزانه به قوولی وردبوومه و هو دلم به حالی خوالیخوشبوو کسرهوی سووتا که چما بی ناگا له دهرکردنی نهو هه موو ناسکی و جوانیانه، دنیای به جیهیشت.

به ئی، تا زیاتر چوومه پیئش شهیداتر بووم، تا هیواش هیواش بوومه په بووله پهک به دهوری مؤمی داگرساوو بلئسه داری حافظی شیرازی. نهوکات زیاتر دلم به حالی مامم سووتا که حافظی نه ناسی و پهی به ناسکی و ته جوان و بی وینه گانی نهو پیاوه مهزله نه بردو مرد. لهو کاته دا بوو که به مانای دروستی و شهوه پهیم به جیاوازی نیوان شیعو هه لبه ست برد که له خوئندنگه خوئندبوومان و بؤم دهرکهوت که جوانترین روخساری شیعو بریتیه له غمزهلو و جوانترین غمزهلی دنیاش نهوانه که حافظ دایناون. تازه تیگه بیستم که نهو شاعیره وردبین و داهینه ره به چ وهستایه کی سهیر ئیش و نازارمکانی سمردهمی خوئی له بوتهی شیعو له قالپی غمزه لدا دهرپروهو چهنده له به کارهینانی هیماو و شهی خوازراوی ناسک و دئیشندا شارزایی و وهستایی کردووه.

به پروای من حافظ شاعیریکه ههست ناسک، شیرین زمان، روئشنبیر، دوور له ده مارگیری و خورافات، به هیمهت، دووربین، و له هه مووی سه رنجراگیشتر و شهناس و خوئنده وار، به چه شنیک جاری وا ههیه کتیبیک له نیو پهک بهیته شیعو کورت دهکاته موو هه موو غمزهله گانی نهوهنده ناسک و شیرین و پر ته نزو کینایه من که هاوتایان نییه.

شەۋىڭ لە كۆرپىڭدا قىسە لە غەزەلە و لە حافىز دەكرائو كە پاي منيان
 پەرسى، يەكسەر گوتم حافىز گەورەترىن شاعىرى دنيايە و بە راستى شىعەرى
 جوان و غەزەلسەرايى بەۋەۋە كۆتايى ھاتوۋە. يەككىڭ لە ئامادەبىۋان
 پەرخەنى لەو قىسەيەى من گرتو گوتى: ئەم قىسەيەى تۆ ئالۋۇزىكىيانەيە،
 چونكە كەسىڭ دەتوانى ئاۋا قىسەبكات كە شارمەزاي ھەموو زمانەكانى دنيا
 بىت، ھەموو شاعىرانى دنيا بناسى و شىعەرەكانى ھەموۋانى لەگەڭ يەكتە
 بەراۋرد كەردبىت و ئىنجا ئەو جۆرە ھوكمە بدات، بىگومان بەرپۇزت ئالتى
 كە شارمەزاي ھەموو زمانەكان بىت و ھەموو شاعىرەكانى جىھان بناسىت.
 گوتم ھىچ بە پىۋىستى نازام كە ھەموو زمانەكانى دنيا بزانم و ھەموو
 شاعىرانى دنيا بناسم، چونكە ئەۋەندە بەسە كەم و زۆر لەگەڭ ناۋى
 شاعىرانى گەورەى جىھان ئاشناپم و بە پىڭكەوت لە پىي زمانى فەرەنسىيەۋە
 ئەو ئاشناپىم لەگەڭ بەرجەستەترىن شاعىرانى دنيادا ھەيەو شىعەرەكانىانم
 بە زمانى فەرەنسى يا ۋەرگىپەراۋ بۇ زمانى فارسى خويىندۋنەتەۋە لەگەڭ
 شىعەرەكانى حافىزدا بەراۋردم كەردوون. ھەر (گۆتە)ى فەيەلسوف و شاعىرى
 گەورەى ئەلمانى، كە دەشى بە (مەۋلەۋى) خۇمان بەراۋردى بىكەين، لە پىي
 زمانى عەرەبىيەۋە لەگەڭ حافىزدا ئاشنا دەبى و غەزەلە شىرەنەكانى ئەو
 شاعىرە پايەبەرزە ئەۋەندە سەرنجى پادەكىشن كە دەلى: "من ئەگەر لە
 سەردەمى حافىز دەبىوم شانازىم دەكرد كە يەككىڭ لە شاگردەكانى
 قوتابخانەى ئەو بووام". جا ئەو عەشقى و خوليايەى ئەو بۇ حافىز لە پىي
 ۋەرگىپەرانە عەرەبىيەكەى دىۋانەكەى بوۋە ئەگەر ئاشناى زمانى فارسى
 بوۋايەو حافىزى بە فارسى خويىندىبوۋايەۋە مەسۇگەر شىت و شەيدا دەبىوم،
 چونكە تەنھا حافىزە كە ماپەى ۋەرگىپەران نىيە بۇ ھىچ زمانىڭ و ھەك (نازم

حىكمەت) دەلى ھەرگەس بىھوئەت ھافىز بۇ زامانىكى تر ۋەرىگىپىرئى و بىھوئەت
 جوانكارىيەگانى شىعرو ۋەشەگانى ئەو بە زامانى ۋەرىگىپىرئەۋە لە ئەۋاننى تر
 بگەيەننى تەۋاۋ ۋەكو ئەۋە ۋاپە كە بولبوليكنى لە پىناۋ گۆشتەكەيەۋە
 كوشتىن، چونكە بولبول ھەموۋى ناۋازو چرىكەيەۋە گۆشتىكى نىيە كە بۇ
 خواردن بىيىت. يا بە ۋاتەى سىرفانتس لە دۇن كىشۇتدا، ۋەك ئەۋە ۋاپە كە
 لە پشەۋە سەپىرى مافوورپكى زۇر جوانو خۇش نەخشو نىگارى ئىرانى
 بگەيت، كە ھەلىتە سنوورو ھىلەگانى نەخشەكە دەيىنرئىن ۋەلى ئەۋە رەنگ
 نامىزى و ناسكارىانەى نەخشو نىگارى مافوورەكە بەدى ناكىرئىن.

بەلى "گۆتە" شاعىرى گەۋرەى ئەلمانى، لەبەر خولياۋ خۇشەۋىستىيى
 زۇرى بۇ ھافىز بە لاساپىكىردنەۋە لە ھافىز دىۋاننىكى نووسى بە ناۋى
 "دىۋانى رۇژھەلات رۇژئاۋا" كە لە ئەۋرۇپا ناۋبانگىكى زۇرى پەيداگرىدو
 رىژدار (شۇجاعەددىنى شىفا) كە خۇشى ۋەرىگىپىرئىكى بەرجەستەيە،
 ۋەرىگىپىرئەۋتە سەر زامانى فارسى. ئەۋ شىعرانە بە بەراۋرد لەگەل غەزەلە
 شىرئىن ۋە بەرزەگانى ھافىزدا بى زىادەپۇيى ۋەك مووروى بى بەھا وان كە لە
 بەرامبەر مروارىدا داتتابن، و من دەتوانم بلىم جوانترىن شىعرى
 بەناۋبانگى جىھانىم بە زامانى فەرەنسى خۇپندوۋنەتەۋەۋە لە بەرامبەر
 شىعەرگانى ھافىزدا لە ناستىكى زۇر نزمم بىنىۋون.

خۇشەختانە چەند كەسىك لە نامادەبوۋانىش پشەتوانىيان لە قەسەگانى
 من كىردو لاپەنگرىان لە ھافىز نىشان داۋ شىعەرگانى ئەۋيان لە دىنيا كە ھىچ
 لەنىۋ شاعىرانى پارسى زامانىشدا بىئاۋتا زانى. ئىنجا من ئامازەم بە خالىكى
 تر كىردو ئەۋنەبەكى ترم ھىناپەۋەۋە گوتەم زاناپانى زانستە سىروشتەگان
 بىيانۋاپە كە زەۋى لە قۇناغى سىيەمى زەۋىناسىدا رۇچوۋونىكى گەۋرەى

تىگەتوۋەو لە ئەنجامى ئەومدا چىپاى (ھىمالايا) كە بەرزترىن لوتكە چىپاى جىھان لەوئىداپە، دروست بوو. ئەو بوۋىپەرە لە قۇناغى سىيەمى زەھىناسىدا واتە ملىۋنان سان پىش ھەنووكە پوۋىداۋەو جارىكى تر ھەرگىز ھەلومەرج و پەوشىكى ئاۋا بۇ گۆى زەمى دروست نابىتەمە كە جارىكى دىكە دىسان پوۋوچوونىكى ۋەكو ھى ئەو سەردەمە لە زەمىدا پوۋىداۋ لوتكەپەكى ۋەكو "ئەفەرئىست" دروست بىتەمە. دىپاى ئەدەبىش لەزىر ھەلومەرج و باروۋخىكى تاپەتى كۆمەلاپەتەدا جارىك پوۋوچوونىكى گەورەى تىدا دروست بوو و لوتكەپەكى بەرزى بە ناۋى (حافز) ھىناپە ئارا كە ئىدى وئەنى نابىتەمە چونكە ئەو پەوش و ھەلومەرجەى سەردەمى حافز ناھىتەمە كە شاعىرىكى ئاۋا دروست بىكائەمە.

پەككى لە ئامادەبوۋان كە پىاۋىكى قەخۇش بوو ئاگائى لە خولىپاى من ھەبوو بۇ حافز، پەرسى: فلانى، گرېمانەى مەھال مەھال نىپە. وامان دانا كەۋا ئىستا حافز زىندوو بۇتەۋەو خەرىكە بەرەو ئىرە دى، كاتى گەپشە ئىرە تۇ چى دەكەپت؟ پەرسىارمەكى گەۋجانە بوو ۋەلى بەھەرھال پەرسىار بوو دەبوا ۋەلامى بىرئەتەمە.. گوتەم: ھەلدەستەم، دەچمە پىشۋازى و دەپرسەم حافزى ھىزا، نۆكەرت ناۋى؟ مەسۇگەر دەلى: من پارەى گرتنى نۆكەرم نىپە، ئەنجامدانى ئەرك ھەقدەستى گەرەكە. پىى دەلىم، قوربانىت بەم، پىۋىست بە پارەدان و ئەو شتانە ناكات، من ئامادەم بى ھەقدەست و بى پارە خزمەتى بەرپىزان بەكەم. ئامادەبوۋان قاقا پىكەننى و تىگەپشەن كە خولىپاۋ خۇشەۋىستى بەندەى ناچىز سەبارەت بەو خۋاجە مەزنى تا ج پادەپەكە.

لە گائە دەرجى تەنھا بە قوۋلپوۋنەۋە لە شىعەرەكانى حافز دەتوانىن پەى بەۋە بىپەن كە ئەو پىاۋە مەزنى لەو سەردەمە پەش و پە لە ستەم و

قهیرانه‌ی که تیایدا ده‌ژیا، واته سهرده‌میکی وه‌گو سهرده‌می چاخه‌گانی ناوهرآستی نه‌وروا که چاودن‌پرکردنه سهر بیروباوه‌پرگان زور به توندی نه‌نجام دهدرا نه‌و به شیعره ناسک و پر نه ته‌نزو هیماکانی خوی به جوانترین و بوخته‌ترین دهر‌پرین ره‌خنه‌ی له پهاکاران و فیلبازان گرتووه و شانی داوته بهر هوشیارگردنه‌وی خه‌لک له بهرام‌بهر نه‌فسوونگه‌ری و فریوو هه‌لخه‌له‌تان‌دن‌یان.

با ناماژه به دوو رای تر سه‌بارهت به حافظ بدهم که ههر دوو‌گیان سه‌نجرآکیش و شایانی گوئی لیگرتنن و مخابنه که لی‌ره باس نه‌کرین، په‌که‌میان هی خوالیخوش‌بوو (مخمه‌د علی فروغی) په که حافظو سع‌دی پیکه‌وه به‌راورد ده‌کردن و ده‌یگوت گه‌وره‌یی سع‌دی وه‌گو گه‌وره‌یی چیا واپه که به‌رزه و سه‌رکه‌شه و نما‌یی و به‌رزیای زوری هه‌یه و نه‌و به‌رزیای و نما‌ییانه به‌رچاون و شاره‌و نین، به‌لام گه‌وره‌یی حافظ له دهریا ده‌چی که سافو په‌کده‌ست و قووله، به‌لام دو‌رو مرواریدو مهرجان و ناواخنه گران‌به‌هاو ده‌گمه‌نه‌گانی تری به چاو نابین‌ترین و پی‌ویسته غه‌واس بیت و ژیر ناوان لی‌بده‌یت تا بتوانی نه‌و جه‌واهره نایابانه وه‌ده‌ست بی‌ن.

نه‌وه‌ی تریان له پی‌اویکی ناپینیه‌وه‌یه به ناوی سه‌یدا (موهاجرانی) که له پرسه‌ی په‌کی له ناشنایاندا، له خانه‌قای (سه‌فیه‌لی‌شاه) چوو‌بووه سهر مین‌بهر و دوای باس‌کردنی چهند باب‌ه‌تیک قسه‌ی هی‌نایه سهر حافظو سع‌دی له به‌راورد‌کردنی نه‌و دوو پی‌اوه مه‌زنه‌دا قسه‌یه‌کی سه‌رنجرآکیشی کرد که قهت له بیرم ناچی، گوتی: به‌رپزان، ده‌زانن حی‌اوازی سع‌دی و حافظ له چیدا‌یه؟ سع‌دی زانابه‌که که نه‌گهر شیتیک شی‌عرو به‌رهمه‌گانی بخوین‌یت‌ه‌وه به هوش دپته‌وه‌و عاقل دمی‌ت‌ه‌وه، وه‌لی حافظ نه‌و پی‌اوه

زىرەكە عاشق بېشەپە كە ئەگەر عاقلىك غەزەلە دىگىرەكانى بخوئىتەوہ
 دلۋ دېن لە دەست دەداو شىت دەبى. دواى ئەوہ بە ئاوازىكى دلتشىن بەكىك
 لە غەزەلەكانى ئەوى ئەوہندە جوان خوئىندەوہ كە جۇش و خرۇشى خستە
 نىو كۆرى پرسەگىرەكان. بېيارم وابوو كە پرسەكە تەواو بوو پاكەم لە برى
 ئەو وتارە ناياب و دىگىرە دەستى ماج بكەم، بەلام مزگەوتەكە قەرمبالغ بوو
 تا من تونىم بېچم ئەو رۇپشتىبوو. (زەرىفى) یش دەيگوت تەنھا بەدشانسى
 سەعدى ئەوہ بووہ كە دوابەدواى ئەو شاعىرىك ھاتووہ بە ناوى ھافزو
 ئەوى خستۆتە ژېر سىبەرى ناوبانگى خوئەوہ.

پ: ھەزەت لە شىعەرى كام بەك لە شاعىرە ھاوچەر خەكانە؟

و: ئەگەر مەبەست (ھاوچەر خ) سەردەمى دواى شۇرۇشى (مەشروتىەت)
 واتە ھەفتا ھەشتا سالى بەر لە ئىستا بىت، جگە لە (مەلىكوالشوعەراى
 بەھار) كە بىگومان مامۇستاي بى چەندوچوونى شىعەرى فارسى دواى
 شاعىرانى كۆنە، زۆر خولىاي (ئىرەج مېرزا) م چونكە ئەو سادەكارى و
 داھىنانەى كە دەربارەى پەوانى شىعەرىكانى سەعدى كوتراوہ، بى كەم و زىاد
 سەبارەت بە شىعەرىكانى ئەویش راستن. جگە لەوہش، لە شىعەرىكانى ئەودا
 كۆپلەى واش ھەن كە تىپاندا بەرپەرچدانەوہ دۇايەتلىكردنى خورافات و
 خەپالىپەردازى و ھاندان و دەست لە پىشتان بۇ واھىغەراپى و بىركردنەوہى
 چاك بەدى دەكرىن. بە ماناى دروستى وشەوہ، (مەسنەوى) زوھرە و
 مەنوجىھەراى ئەو، شاكارى شىعەرى فارسى و لە ترۇپكى جوانى و پەوانى
 داپە. ئىرەج لاسايىكەرو شوپن پىئەلگىرىشى ھەن بەلام بىگومان ھىچ كامىان
 نەگەپىشتە ناستى ئەوہوہ.

به لآم نه گمر مه بهست له (هاوچهرخ)، شاعیرانی نو پخوانواز بیت که له گه ل سهردهمی نیمه دا هاوکاتن و هیشتا مهره که بی شاعرمانان وشک نه بوته وه، من حمزم به (نادری نادریور)، چونکه له شاعرمانانی نه ودا نامازه گه لیکی بهرچاو له شاعر به مانای راسته قینه یوه به دی ده کم که له شاعیری که متر شاعیریکی تر بینومه. نه ورنده به سه که چاو یک به شاعیری (تری و بتراش و گیتوماتای ناسمان و چرایه که له پشت قه میشه لانه که ی نه ودا بخشینی و بیینی که ج بابه تگه لیکی تازه و جوانی له قالبی شاعیردا دارشتوون. به هر حال هه لیزارده په که له شاعرمانانی نه و له سالی ۱۹۴۷ تا ۱۹۷۷ بۇ جاری پینجه م له ۱۹۷۹ چاپیان کرده وه بخوینه وه تا کو راستی قسه گانمت بۇ دهر بکه وئ.

ب: خویندو و مه ته وه، خراب نییه. نایا له شاعیردا، گه پرانه وه بۇ شیوازمانانی رابردوو، کاریکی پیویست یا نابه جی و دروستکراوه؟
و: من له گه ل هیچ کام له و دوو قسه یه تۇ هاوړا نیم، واته گه پرانه وه بۇ شیوازمانانی رابردوو نه به کاریکی پیویست و حتمی دزمانم که به هیچ پئیه کی جیا له وه قایل نه بم و نه پیشم وایه نابه جی و دروستکراوه. به واتایه کی تر له لایه که وه نه دمتوانم په رومند په کی دره وشاوه ی وه که پیشینه ی دپری شاعیری کلاسیکی فارسی که له ناسمانی پر له نه ستیره دا چه ندین خوری تیشکاو پزی وه (فردهوسی) و (رودمکی) و (فه پوخی) و (نه نومری) و (نیزامی) و (سه عدی) و (مه ولانا) و (حافظ) و (سائیبی ته بریزی) دهره وشینه وه، به په کجاری بخرمه لاوه و نه و مرؤفه مه زمانه فه راموش بکه و بلیم شاعرگوتن به شیوازی نه وان نیدی کؤن بووه و بمانه وئ یان نا دمی رنگایه کی تازه بگرینه پیش سه بک و شیوازیکی نوئ

ھەلبەتتە، ھەك چۆن لە سەردەمى مەشروتىيەت بە دواو ھەندى كەس بە پېشەنگى (نېما) ئەو كارەيان كەرد. نە ئەو ھوكمەش دەدەم كە بە سەبەك و شىوازىك جگە لە سەبەكى شاعىرانى كۆن نابى شىعر بنووسى و داھىنانىك ئەنجام بەردى، نە، من شىعرگوتن بە ھەردو شىوازو سەبەك بە رەواو راست دەزانم بەو مەرجەي كە شىعر بىت و مانا و نىوەرۇكى ھەبى و دەربەرى نىش و ئازارو ھەست و نەستەكان بىت و خوينەر كە دەپخوينىتەو ەتوانى ماناكانى دەرك بەكات و ھەروھە خۇش ئاوازو خۇش ئاھەنگىش بىت تا ەتوانى ھەستى شىعەربوونى تىدا بەكەيت، ئەگەرنا بە راي من ھەر گوزارەو دەربەرىنىكى بى كىش و قافىيە و نىكەل و پىكەل ناكەرى بە شىعر بزەنن.

(شىعر دەبىي نەواي گيان بى)

پەيكەك لە دلەو بەرەو زمان بى)

ب: نېماو شىعەرى چۆن دەبىي؟

و: نېما بىگومان پەيكەك لە گەورەترىن و پېشەنگو پەرجەمدارى شىعەرى نوپىيە لە زمانى فارسىداو پەكەمىن كەسە كە زاتى ئەوئى كەردو ە قالدەكان بەشكىنى و كۆت و بەندەكانى كىش و قافىيە بېچەرىنى و ھەرجى دلى تەنگى بىھوئى بلى، و ھەر ئەو كارە بۇ خۇي كارىكى بچوك نىيە و بوئىرى و ئازابەتتىكى زۆرى دەوئى تا كەسىك ئەو بەكات. بەلام لىرەدا دوو پەرسىار بۇ خودى خۆم دېنە پېشەو كە بۇ كەسانى تر گشتگەريان ناكەم و ەزم لىبوو ەتوانىايە وەلامىكى پەزىكەرانەي ھەردو پەرسىارەكە بەدەمەو ە دلى خۆم ئاسوودە بەكەم.

پەرسىارى پەكەم: ئاھا نېما لەو كارە بوئەرانەپەي خۇيدا سەركەوتوو

بوو؟ ھەروەك چۆن گوتەم ئەم پەرسىارە پەبوئەندىي بە خۆمەو ە ھەپە

وہ لامەگەشى راست يا چەوت پەيوەستە بە خۆم و ئەوانى تر بە هيچ شىمىيەك پابەند نىن بە قىبولگىردن يا پەپىرەويىگىردن لىتى. بە پىرواى من نىما لە حالەتەتەكدا لەو كارمىدا سەرگەوتوو دەبوو كە شىعەرەگانى لەخۆگىرى ناومرۆك و واتاگەلى تازەو دەستى پەگەم بووان و ئەو واتا و ناومرۆكانەى بە وشەو دەمىرپىنىكى پەوان و جوان و بە گوزارشتىكى پۇشن و ماپەى تىگەپىشتن خىستبەنە پوو. من خۆم زۆر لە شىعەرەگانى ئەو پىشپەوہ مەزنىە دەپن چەندىن جار بىخوئىنمەوہ تا بتوانم بە مەزەندەو گومان واتاپەكيان لای خۆم بۇ وىنا بگەم و بە مەزەندەو لىكدانەوہ خۆم پازى بگەم بەوہى كە بلىم ديارە شاعىر وىستويە ئەو شتە بلى، ئىنجا كاتىكىش بە خەپالى خۆم ماناى شىعەرەگەم دۆزىەوہ، هيچ چەشەنە تام و چىزو ناسكى و جوانىەكى تىدا بەدى ناكەم.

پىرسىارى دووہ: ئايا لاسايىكەرانى نىما سەرگەوتوون؟ دەتوانىن لاسايىكەرەگانى نىما بە دوو گروپ دابەش بگەين: گروپىكيان ئەوانەى كە وەكو خودى نىما بە پەكجارى كۆت و بەندە كۆنەگانىان پچىراندووہ و لە نارپۇشنى و بى بەندى بارىدا لە خودى نىماش تىيانپەپاندووہ. ئەو كۆمەئە كە گەورەپىاوانى وەكو (سۆھرابى سىپىھى) و (پەدوللاى پوئىابى) و (ئەحمەدى شاملو) و هىت لەخۆ دەگرى، پىموابى خۇيان سەر بە نەومىەكى دواى خۇيان دەزانن و بۇيە شىعەرەگانىان بۇ نەومىەكى دواى خۇيان دادەنن و بە لاپانەوہ گىرنگ نىيە كە نەوہى ئىستا شتىك لە شىعەرەگانىان تىبگا و لەوانەشە نەوہى ئەمىرپۇ شاپستەى ئەوہ نەبىنن كە بۇ تىگەپىشتنى ئەو شىعەر بلىن. ناخر من تىناگەم كە سۆھرابى سىپىھى لەم شىعەرەدا وىستويە چى بلى:

(كورسى لە نيوان وشە سەوزە ئەستېرەببەكان دابىن،

ئەي دەمى پەر لە دېمەن؟

گەلەي ھەنجىرى تارىكى،

ھەفت بەرد بىلاو دەمگاتەوہ).

گروپى دووہ ئەوانەن كە نە پەيۋەندىي خۇيان لەگەل رابردوى پەر
لە شانازى ئىمەوہ بېرەوہ، نە لە دانانى شىعەرى كېشدار، بەلام كورت و درىزو
بى قافىە دەپرىنگىنەوہ نە شىعەرىك دادمىن كە بىمانا بى و كەس شتىكى
ئى تېنەگا. من لە شىعەرى ئەوانەي دوایدا كە (نادى نادىپور) و
(فەرەيدونى موشىرى) لە سەروويانەوہن شىعەرى زور جوانم بىنيون و
خویندومنەتەوہ كە بە راستى چىزم ئى وگرتوون.

بەھەرچان، سالىھى ھىزا، ئەوہى لەو بارەبەوہ گوتە، تېروانىنىكى
تايبەتى خۆمە كە بە ھۆي ھەزو ئارەزووى لە رادەبەدەرى خۆم بە شىعەرى
كۆنەوہ ئەو تېروانىنەم لەلا دروست بووہ بە ھىچ جۆرىك بەلگەو
بەھايەكى ھەتمى بۇ كەسانى تر نىيە.

پ: بۇ بەكەمىن چارە، شاعىرىك لە ئىران، واتە (ئەھمەد شاملو) بۇ
خەلاتى نۇبىل كانىد دەكرى، ئەو كارە چۆن دەبىنى؟ ئايا خەلاتى نۇبىل
نەگۇراوہ بۇ نامرازنىكى سىياسى؟ ئايا ھىشتا بەھاو نرخیكى ماوہ؟

و: لەوہى كە خەلاتى نۇبىل بۆتە نامرازنىكى سىياسى لە دەستى كەسانىك
كە لە دىيادا بە قازانجى ئورودوگايبەكى دىيارىكراو بە زىانى ئوردوگاى
دزىەوہ كاردەكەن گومانىك نىيەو من چارىك لەو بارەبەوہ وتارىكم لە
گۇفارتىكى بىيانىەوہ بۇ بەرئز (باقرزادە) بەرپۆبەرى چاپەمەنى (تووس)
وەرگىپرا كە ئەو بابەتەي بە درىزى شەن و كەو كرىبوو و بېرىار بوو وتارەكە

له بلاوگراومیهکی مانگانه که له لایهن دوزگای چاپمهنی (توس) بلاودهگرایهوه، چاپ بکړی. پیدهچی نهو بلاوگراومیه دمرنهچووبن بویه نهو وتارهش چاپ نهکرا.

بهلام نهوهی که ریزدار شاملو بؤ وهرگرتنی خهلاتی نؤبل کاندید کراوه منیش نازانم کئ بهرپزیرانی کاندید کردووهو لهسهر ج بنهماهک کاندید کراوهو لهبهرچی خهلاتهکهی پینهدراوه. بههرحال پیموانییه نهو ناوزمدکردنهی بؤ خهلاتی ناوبراو بؤ شيعرهمکانی بئ، لهوانهیه که بؤ وهرگیزپانی بیت، چونکه من شاملو له رهزی وهرگیزه زور باشهکان دزمانم، وهک چؤن وهرگیزپانی کتیبی (پئ خاوسهکان) و (مهرگ کهسب و کاری منه) نهو خالهی بؤ من ساغ کردؤتهوه، وهلئ چونکه شتیک له شيعرهمکانی تیناگم، ناتوانم برپارنک سهارهت به شيعرهمکانی بدم. هیوادارم نهو وته پړ واتایهی (نیچه)، نهو و نارؤشن بوونی نهو نهگرتهوه که دهلئ (پرووباره بچوک و تهنکاوهکان بویه ناوی خویمان شیلوی دهکن تا نهزانی قوولاییکي نهومندهیان نییهو بنیان دیاره).

پ: با بچینه سهر رؤمان. رؤمان مانای چبیه؟ و ئایا له ئیرانی ئیمهدا - رؤمان- له دایک بووه؟

و: رؤمان به بؤچوونی من چیرؤکیکی خهپالی و دروستکراوه که لهسهر پاپهی ژپانی راستهقینهو واقعی خهلکی نیو کؤمهلگهیهک دنووسرئ و به واتایهکی تر خهون و خهپالیکه که بؤی ههیه ببیته راستی. کاری رؤماننووسن پهکیکه له رستهکانی نهدهب که له نهدهبیاتی کلاسیکی ئیمهدا پئشینهی نهبووهو ئیمه له سهردهمی دواى (مേശروتیمت) بهدواوه له نهوروپاپیهکان هئری بووین. بهمپییه رؤماننووسین له ئیران مندالیکي

ساوايە و ھېشتا پېنەگەيۈە وەلى بە دۇنيايەيۈە لە قۇناغى گەشەو پېگەيشتەدەيۈە لەو رۇمانانەي كە تا ھەنووكە لە ئىران بە پېنووسى نووسەرانى بە سەئىقەو بەتواناۋە نووسراون و بلاۋكرائەتەوۈ دەتوانين ئومىدەوار بين كە ئەو كۆرپە يەكشەويە و خەرىكە بە رېگەي سەد سالەدا دەپوا. من لەو پوۋەوۈ زۇر گەشبينم و بە پېچەوانەي شىعرى نوپىن كە ئەويش بە راي من لاسايكردنەويە لە ئەوروپايەكان و ھىچ نەگەوتۇتە بەر دەم، لەو رۇمانانەي كە تا ئىستا بلاۋ كراونەتەوۈ خوئندوومنەتەوۈ ئەو ئومىدەم ھەيە كە بە زوۋىي نووسەرانى گەورەي وەكو نووسەرانى رۇژئاوا لە ئىرانى ئىمەشدا دروست بېن و وەپېش گەورەترين پېشەنگە ئەوروپايەكانى خوڧيان بەكونەوۈ. ئەو لاوانەي كە لەو رېگايەدا ھەنگاۋى گەورەيان ھەئىناۋ گەيشتوونەتە ئاستىك كەم نين، و ئىۋە خوشتان وەك ناگادارى يەككىن لەوانە كە ئومىدى ناپىندەيەكى درەوشاۋمتان لىدەكرئى.

پ: مامۇستا! خۇتان پېشوازيەتان لە چ رۇمانىك و كام لە رۇماننووسەكان كىرەوۈ دەكەيت؟

و: دۇستى خۇشەويست، ئىۋە خۇتان دەزانن كە من كىتېب سازم نەك كىتېب خوڧىن و ئەگەر وەرگىران، وەختىكەم بۇ كىتېب خوڧىندەنەوۈ بۇ بەئىلئەتەوۈ ئەوا بۇ خوڧىندەنەوي كىتېبە ھەرنەسپەكان تەرخانى دەكەم تا يەككىيان بۇ وەرگىران ھەئىبىزىرم و وەك چۇن زۇرچار وا رېك كەوتوۈەسى كىتېبم خوڧىندۇتەوۈ تا يەككىيانم كەوتۇتە بەردل و بۇ وەرگىران ھەئىبزاردوۈە.

بەلام ھەندى جارىش لەسەر پاسپاردەي برادەرەكانم كىتېب و رۇمانم خوڧىندونەتەوۈ چىزۇم لە ھەندىكىيان وەرگرتوۈە. لە يەكەمىن رۇمان كە

دوای خویندنه‌وهی چەندین پۇمانی فارسی چىزىكى زۇرم وەرگرت و زۇر مایەى پەسندە، پۇمانى (دراوسىكان)ى (ئەحمەد مەحمود) بوو كە بە راستى چىزىم لە خویندنه‌وهى وەرگرت و لە بىرمە كە لە خویندنه‌وهى بوومەوہ لە خوارمەوى دوا لاپەرەيدا، نووسىم: "زۇر باش بووا پۇمانىك كە شان لە شانى رۇمانە باشەكانى رۇزئاوا دەدات و هىچى لەوان كەمتر نىيە! ئافەرىن بۇ نووسەرەكەى!". دوای ئەو، باشترىن رۇمان كە بە راستى مەستى كىردم و چىزىكى زۇرم لە خویندنه‌وهى وەرگرت "دەرگراوى دەستى ستم" بوو، شاكارىكى بىوینە بوو كە لە پەراوېزى ئەویشدا دوای خویندنه‌وهى نووسىم: "نازانم چى بلىم، چونكە لە ویناگردنى ئەم كىتەبەدا هەرچى بلىم، كەمەم وتوو. بە راستى شاكارەو من ئەك ھەر لە ئەدەبى ھاوچەرخى فارسى، لە ئەدەبىياتى رۇزئاواشدا ھاوتایم نەخویندۆتەوہ.."

پ: تىپروانىنتان دەربارەى (مەحمودى دەولەت ئابادى) چىيە؟ ئايا پۇمانى "كلىدەر" بە بەراورد بە پۇمانى "جىيى خالى سلوچ" پۇمانىكى نىزمتر نىيە؟

و: من (مەحمودى دەولەت ئابادى) بە نووسەرىكى باش و خاوەن توانا دەزانم، لە پىزى ئەوانەى كە گوتم رۇزىك دەبنە نووسەرانى گەورەى جىھانى، بەلام بە داخوہە كىيى "كلىدەر"ى ئەوم نەخویندۆتەوہ و ناتوانم لە بارمەوہە پاي خۇم دەرپىرم. بەھەر حال سەلىقەكان لىك جىيان و من بە پىچەوانەى بۇچوونى بەرپىرتان لە كەسانىك كە كەم و زۇر بى توانا نىن بىستووہە تارىفو پەسنى ئەو كىتەبەيان كىردووه.

پ: رۇماننووسانى ولاتى ئىمە بە پەنجەى دەست دەمۇئىردىن، ئايا ھۆبەكەى خىرا تىپەربوونى بوويەرو ناومرۇكەكانە لە كۆمەلگەى ئىمە، يا رۇماننووسانى ئىمە بى ھىزو سستن؟

و: رۇمان ئاوپنەبەكە لە رەوتو رووداومكانى ژيان كە لە ولاتىك يا كۆمەلگەبەك روودەدەن و تا خىراى رەوتى ئەو رووداوانە زياتر بىت رەوتى رۇمانەكانىش خىراترو جۆرەكانيان جىاجياتر دەبىت. لە كۆمەلگەى ئىمەشدا رووداوهكان خىراو زوو تىپەرن و بابەت و ناومرۇكەلېكى زۇر باش بۇ نووسىنى رۇمان دەخەنە بەردەست، ولنى لەبەر دوو ھۆكار ھىشتا ەك بېويست رەوتى رۇمانەكانى ئىمە نەگەبىشتۇتە ئاستى رەوتى رۇمانە بىيانىەگان.

ھۆى بەكەم، پىشتر باسەم كەرد كە تەمەنى چىرۇك و چىرۇكنووسى لە ولاتى ئىمەدا ھىشتا زۇر كەمەو ھونەرى رۇماننووسىن داوى شۇرشى (مەشروتىەت) لە ئىران لەدابك بوە، بۇبە ناتوانىن چاوپروانى ئەوە لە مندالىكى ساوا با گەشەكردنىشى خىرابى بكەين كە بە شەوېك رېى سەد سالا تەى بكات. ھۆى دووەم، نەپەخسانى بوارى نووسەرانە كە لەزۇر چاوپۇرى و سانسۇردان و ناتوانن ھەرچى دەبانەوئ بىنووسن. ھەر كاتىك ئەو ئازادبەى ئەندىشەو زمان و قەلەم لىرەشدا وەكو ولاتانى ئازادى جىهان باوى سەند دەبىنى كە مەوداى بەجىمانمان دەبرىن و خۇمان دەگەبەنەنەو ئەوانەى كە لە پىش ئىمەدان.

پ: مەن لە "ئاوازى كوژراومكان"ى (رەزا بەراھەنى)دا رۇشناپەكەم بىنەو، كە دەتوانى ئومىدېك بى، بەرئزت ئەو رۇمانەت خوئندۇتەو؟

و: راستە كە پۇمانى "ناوازى كوژراومكان"ى بەرپىز (پەزا بەراھەنى)م نەخوئىندۇتەو، بەلام چۈنكە لە تۈنلە زەوق و سەلىقەى ئەو بى ئاگا نىم و دەزانم كە كەسىكى شىزان و خوئىندەوارەو ھەرۈھە لەگەل زەوق و تۈنلە تۇشدا ئاشنام دۇنيام كە زىادەرقىي ناكەپت و چاۋە تىزىبىنەكانى بەرپىز ئەو پۇشنايىبەى باش بىنىو. جگە لەموش، مەگەر نەمگوت دەبى ئومىدەوار بىن و مەگەر ئەو كۆرپە تازە وەپى كەوتوۋەى پۇماننووسىن خەرىكى كەشەو پىگەپشتن نىيە؟ كەواپە جارىكى تىرىش دوۋپاتى دەكەمەو كە ئايندەمەكى درەوشاۋەمان لەو پوۋەو لە پىشداپە و ئەگەر نىش نەبىينم، ئىۋە دەبىين، پەنا بە خوا!

پ: لەنىۋ نەۋەى مند، ھەندى دەنگى نادىار و گومنا و پۇرەومدا چۈست و چالاكانە كاردەگەن، و كەم تا زۇر دەستنووسەكانىانم خوئىندوونەتەو، ئەگەر پىگەو بوار و دەرفەتەكىيان بۇ بىرەخسىندى، زۇر وەپىش ئەۋانەى پىش خۇيان دەكەونەو، بەلام رىۋوشىن و بۈارى چاپ و بلاۋكردنەۋەو پىرس و پەيومندىە زالەكانى سەر بلاۋكەرەۋەگان، دەبىتە ماپەى نانوئىدى و چاۋەروانىي ئەو نەۋەى.. بۇ ئەمە چ پىۋىستە بىرى؟ چۈن سەپرى ئەو ئومىدەنە دەكەپت؟

و: دەستخۇش! وا ئىستا ھاتىە سەر قسەى من. بەلى لەنىۋ ئىۋەدا دەنگ و پەنگى گومناو نادىار زۇرن كە وەك خۇت دەلىي، لەو بۈارەدا چۈست و چالاكن. تەنھا ئەۋەندە بەسە كە مەيدان و كەش و ھەواپەكى كراۋەپان بۇ دابىن بىرى تا زەوق و سەلىقە و تۈنلە تاكە كەسىمەكانى خۇيان لە ھونەرى نووسىندا نىشان بەدن و دىسان وەك خۇت فەرمووت وەپىش

ئەوانەى پېئىش خۇيان بىكەونەو. بەلام ھەرەك خۇت نامازەت پېدا كۇسپو
 ئاستەنگىكى زۇريان لە پېئىشدايە كە دەبى وردە وردە ۋەلا بندرېن.

كۇسپى بەكەم ناسراو نەبوونيانە كە بە داخەوە چونكە لەم ۋلاتەدا
 تەرازوۋى ھەئسەنگاندنى زۇربەى بلاۋكەرەوكان پارەو دەسكەوتى ماددىە و
 تا دۇنيا نەبىن كە لە چاپكردنى كىتېبىك فزانجى پېئىست دەگەن، يا لانى
 كەم زەرەرى ئىناكەن نامادە نابىن چاپى بگەن. نەناسراۋى نووسەرەكەش ئەو
 بەدگۇمانىيە زىاتر دەكات. بەلام ئەو لاو بەھرەمەندانە نابى سارد بىنەو
 نابى دەست لە كارى خۇيان بىكېشەو بەلكو دەبى بەۋپەرى منجېرى و
 پېداگرېو، بە ھۇى كەسانى تر يا بى ئەو، خۇيان بگەپەننە لای
 بلاۋكەرەوكان تا نىشانى بەن كە نووسىنەكەپان نووسىنكى بى سوود
 نابى. مەگەر خودى من و تۇ ئاوامان نەكرد؟ من دوو سال پاكەپاكەم كرد تا
 تېمگەپاندن كە كارەكەم خراب نىيە و تۇش كەمتر لەو ماۋەپە.

بە ھەر حال دەستت لە ھەولدانى خۇت ھەئەگرت و ساردنەبوۋىتەو، بە
 ھەمان شېۋەى من.

گرفتى دوو ۋە روشى زال و داسەپاۋى سەر بلاۋكەرەو نووسەرەكانە كە
 لەگەن ئەۋىشدا دەبى بە ھەوسەلە و سەپرو خۇپاگرېو ھەئسوكەوت
 بگەپن و ئاۋمىد نەبىن. لە بىرتان نەچى كە ژيان تېكۇشانەو دەبى چالاكانە
 تېكۇشىن و ۋەك (ھەنزەلەى بادغىسى)ى شاعىر دەلى خۇ بىخەپنە
 مەترسىەو:

(گەر مەزناپەتى لە دەمى شېرى دېنەدەپە

بېرۇ خۇت بىخەرە مەترسى لە دەمى بېنەدەر)

من نامۇزگارى ئەو لاوانە دەكەم كە بەو بەرىبەستە سەرھەتايپانە دئسارد نەبنەو. كۆل نەدەن، و ئەگەر بۇيان كرا بە ھۇى رېنۇپىنى و ھاوكارى كەسانى خاۋەن قەلەم كە ناو و ناوبانگىكىيان ھەپە، خۇيان بەو بلاۋكەرەو ھسابگەرەنە بىدەنە قىبولكردن و رېنى پېشكەوتن بىكەنەو. كاتىك كە لەو رېنگايەدا سەرگەوتنىيان وەدەست ھىنا، خۇشيان دەبنە رېنۇپىنىكەرو رېكەرەو بۇ لاۋانى خاۋەن تواناى نەوۋى داھاتوو.

پ: لەم ۋاتەدا، چاپكردنى نامىلكەبەك نەك كىتېپىك، كارىكە لە پەرچوو دەچىت. يا دەبى ۋەكو (ئىبراھىمى گولىستان) بەرھەمەكانى خۇت لەسەر نەرك و بودجەى تاپبەتى خۇت چاپ بىكەپت، يا ئەوۋى رووبەرۋوى ھەزار گىروگرفت بىبەو ە تا دەناسرېى، لەم سالانەشدا كوا سەرماپە و كوا ئومىدو توانا كە بتوانىن خۇمان لەو خەرەندە ترسناكە قوتار بىكەپن؟
باشە، لەوھا رەوشىكدا، ئاپىندەى فەرھەنگ، ئەدەبىيات و داھىئانە فەرھەنگى و ھونەرپەكان چۇن دەبىنى؟

و: پىمۋاپە ۋەلامى ئەم پەرسىارەم لە ميانى ۋەلامەكانى پېشۋوتىرى پەرسىارە ھاۋشېۋەكانت دابىتەو، و لېرە دووپاتكردنەوۋى بە پېۋېست نازانم كە ئەگەر لاۋىك شتىكى لە دارابى و مىراتى باۋكى بۇ مابىتەو يا بارى دارابى خىزانەكەى باش بوو، باشرە كە پەكەمىن كارى خۇى دۋى پەسندكردنى چەند كەسىك لە شارەزاپان و خاۋەن قەلەمان لەسەر نەركى خۇى چاپ بىكات، ئەگەر ئەو سەرماپەى نەبوو يا بارى دارابى باش نەبوو ئەو كاتە دەبى لە رېنى ئاشنابوون لەگەل خاۋەن قەلەم و كەسانى ناسراو بە ھۇى ئەوانەوۋە رېنى بەرەو ئامانجەكانى بىكاتەو.

لىستى ئەو كىتابانەى قازى وەرگىپاون*

۱. كلودى وىلگەرد- نووسىنى فىكتۇر ھۆگۆ- سالى ۱۹۴۰ چاپى ھەشتەم.
۲. سىنارىيۇ دۇن كىشۇت- نووسىنى سىرفانتس- سالى ۱۹۴۱ چاپى بەكەم.
۳. زارا يا ئەفەينى شوان- لەنووسىنى خودى وەرگىپ- سالى ۱۹۴۱ چاپى بەكەم.
۴. دان چەرموو- نووسىنى جەك لەندەن- سالى ۱۹۵۲ چاپى دەپەم.
۵. دوورگەى پەنگۆپىنەگان- نووسىنى ئاناتۆل فرانس- سالى ۱۹۵۲ چاپى شەشەم.
۶. لە ئامىزى خىزاندا- ھىكتۇر مالۆ- سالى ۱۹۵۵ چاپى چوارەم.
۷. شازادەو گەدا- مارك توپىن- سالى ۱۹۵۵ چاپى ھەشتەم.
۸. تىپروانىنىك بۇ سروشتو نەئىنەگانى - پىرۇفىسۇر ليۇن بەرتون- سالى ۱۹۵۶ چاپى دووہم.
۹. شازادە چكۆلە- سەنت ئەگزو پىرى- ۱۹۵۶ چاپى دەپەم.
۱۰. سادە دل- فۇلتىر- ۱۹۵۶ چاپى پىنجەم.
۱۱. دوا رۇزى حوگمىدراوئىك- فىكتۇر ھۆگۆ- ۱۹۵۵ چاپى ھەشتەم.
۱۲. سەرجمەى دۇن كىشۇت - سىرفانتس- ۱۹۵۷ چاپى چوارەم- دوو بەرگ.
۱۳. تارىكتىن زىندان- ئىفان ئۆلراخت- ۱۹۵۸ چاپى چوارەم
۱۴. نىيە توچكا- داستۇيۇفسكى- ۱۹۵۹ چاپى چوارەم.

۱۵. مادام بۇقارى- گوستاف فلوبەر- ۱۹۶۲ چاڭى چوارەم- بە بەشدارى لەگەن بەرپىز (رەزا عەقىلى).
۱۶. مەھاتما گاندى- رۇمەن رۇلان- ۱۹۶۴ چاڭى پىنچەم.
۱۷. دۇرىتى چكۆلە- چارلز دىكنز- ۱۹۶۴ چاڭى سىيەم- بە بەشدارى بەرپىز (عەقىلى).
۱۸. زېر- بلىز ساندىرا- ۱۹۶۴ چاڭى دوووم.
۱۹. مردە لەم- چەند چىرۇگىك لە نووسىنى (گى دو موپاسان) سالى ۱۹۶۶.
۲۰. (خىپىن)- گە تەواوگەرى مردە لەم- ۱۹۶۷ چاڭى شەشەم.
۲۱. دايك- پىرلس باك- ۱۹۶۶- چاڭى شەشەم.
۲۲. دىكتور كىنوگ- ژول رومەن- ۱۹۶۶ چاڭى چوارەم.
۲۳. نان و شەراب- ئىنىيا تىسيف سىلونە- ۱۹۶۶ چاڭى پىنچەم.
۲۴. مەرفەھەكان و قرزالەكان- خۇزۇيە دوکاسترۇ- ۱۹۶۷ چاڭى پىنچەم.
۲۵. ئازادى يا مەرگ- نىكۇس كازانتساكىس- ۱۹۶۹ چاڭى شەشەم.
۲۶. لەبارەى تىگەپىشتى ئىنجىلەكان- كىرى وۇلف- ۱۹۶۸ چاڭى پىنچەم.
۲۷. ناپلىۇن- تارلى- ۱۹۷۰ چاڭى چوارەم.
۲۸. مەسىحى دىسان لەخاچىراو- نىكۇس كازانتساكىس- ۱۹۷۰ چاڭى شەشەم.
۲۹. ولاتە ناپەگگرتوومەكان- فلادىمىر بوزنەر- ۱۹۷۲ چاڭى چوارەم.
۳۰. كۆيلە رەشەكان- كاپل ئانستوت- ۱۹۷۲ چاڭى دوووم.
۳۱. بەسەرھاتى پىشەواپەكى شەھىد- ئىنىياتسيف سىلونە- ۱۹۷۲ چاڭى دوووم.
۳۲. سەرمایەدارى ئەمەرىكا- ماریان دوپوزى- ۱۹۷۲ چاڭى يەكەم.

۳۳. لاوہ سەر بەگۆبەندەكە- ژاك سىرفۇن- ۱۹۷۳ چاڭى پىنجەم- بۇ نەوجەوانان.

۳۴. پۇلىنا رۇشنايى قەد پالى چيا- ئانا ماريا ماتوتە- ۱۹۷۴ چاڭى ھەفتەم- بۇ نەوجەوانان.

۳۵. چىرۇكى مىندالىم- چارلى چاپلن- ۱۹۵۶ چاڭى دووہم- بۇ نەوجەوانان.

۳۶. كارەساتى سوورپىستەكانى ئەمريكا- دى براون- ۱۹۷۴ چاڭى دووہم.

۳۷. لەگەن خىزاندا- ھىكتۇر مالۇ- چىركراومپەكە لە كىتېيى (لە نامىزى خىزاندا)- ۱۹۷۷- چاڭى سىيەم.

۳۸. قورىانى - مالا پارتى- ۱۹۷۷- چاڭى سىيەم.

۳۹. سەگى كىن لە دل- ئالبېرتۇ واسكز فىگەرۋا- ۱۹۷۷- چاڭى دووہم.

۴۰. بىن رېشە- كۆمەلە چىرۇك- ۱۹۷۷- چاڭى يەكەم.

۴۱. ژنى نانەۋا- مارسىل پانىيول- ۱۹۷۷- چاڭى دووہم.

۴۲. قەلەي مالفىل- پوبەر مرل- ۱۹۷۷- چاڭى يەكەم.

۴۳. زۇرباي پۇنانى - نىكۇس كازانتساكىس- ۱۹۷۸- چاڭى يەكەم.

۴۴. بىيىست ۋلاتى ئەمريكاي لاتىن- مارسىل نىدرگانگ- ۱۹۷۷- چاڭى دووہم.

لە سى بەرگدا.

۴۵. ژانى گەل- ئىبراھىم ئەحمەد- ۋەرگىران لە كوردپەۋە- ۱۹۷۹- چاڭى

يەكەم- بە بەشدارى لەگەن بەرپۇز (ئەحمەدى قازى).

۴۶. پىنج چىرۇك لە ھانس كرىستيان ئاندرسۇن- ۱۹۷۹- چاڭى يەكەم- بۇ

نەوجەوانان.

۴۷. كۆمۇنى پارىس- لە زاناپانى سۇقىيەت- ۱۹۸۰- چاڭى يەكەم.

۴۸. لە نەبەردىكى گوماناۋىدا- جان شتاين بەك- ۱۹۸۱- چاڭى دووہم.

۴۹. داىك- ماكسىم گۆركى- ۱۹۸۲- چاپى يەكەم.
۵۰. زەموى و كات- ئاولكۇف- ۱۹۸۲- چاپى يەكەم- زانستى.
۵۱. كلیم سامگین- ماكسىم گۆركى- ۱۹۸۲- چاپى يەكەم- ۴ بەرگ.
۵۲. ھەلگشان بۇ بەرزایى- جۆزى كوزینسكى- ۱۹۸۴- چاپى يەكەم- بە
بەشدارى لەگەڭ بەرپىز (مىرزا سالىھ).
۵۳. لەئۇئىر كۆتدا -ئىفان وازوف- ۱۹۸۲- چاپى يەكەم.
۵۴. كوردو كوردستان- واسىلى نىكىتىن- لەئۇئىر چاپە.
۵۵. زنجىرى سىيەم- كوستاس تاكتىس- ۱۹۸۴- چاپى يەكەم.
۵۶. دىئ كامىروڭ- بوكاجىۆ- لە ئۇئىر چاپە لە دوو بەرگدا.
۵۷. بىرەمورىەكانى وەرگىپىك- محەمەدى قازى- ھىشتا تەواو نەبووہ.
۵۸. كوپرە پۇژنامەفرۇشەكە- دۇمى نىك- لەبەردەستە.
- *جگە لەو لىستە، ئەو وەرگىپەر بەناويانگە چەندىن كىتپى تىرىشى
وەرگىپراون كە لە كىتپەكانى تردا تۆماركراون و ئىمەش بۇ زياتر
شارمزابوونى خويئەرانى خۇمان وەكو باشكۆيەك بۇ ئەم لىستەو ھەر بە
دواى زنجىرى (۵۸) دا دەيانخەينە بەرچاۋ:
۵۹. ومىلان و سەرگەردان- ئىفان وازوف- ۱۹۹۰- چاپى يەكەم.
۶۰. مېژووى ئەرمەنستان- ھرانى پاسدەر ماجيان- ۱۹۸۷- چاپى دووہم.
۶۱. مېژووى گەلىي ئەمريكا- ھارۆنى واسەرمەن- ۱۹۵۸- چاپى دووہم.
۶۲. تېلېماك- فرانسوا فىلتى- ۱۹۸۹- چاپى يەكەم.
۶۳. چىل رۇژى موساداغ- فرانتز روفل- ۱۹۹۵- چاپى يەكەم.
۶۴. رازى و لات- مىكا فالتارى- ۱۹۹۷- لە دەستى وەرگىپران (ئەوكات).
۶۵. بەسەرھاتى وەرگىپرانەكانى من- محەمەدى قازى- ۱۹۹۴- چاپى يەكەم.

۶۶. گەشت بۇ شارى نمونەيى (ئارمانشار) - ئىتتىن كابە - ۱۹۹۲ - چاپى يەكەم.
۶۷. شىكىتى پارىس - ئىلىيا ئەرنىورگ - ۱۹۹۰ چاپى يەكەم.
۶۸. سەمەرقەند - ئەمىن مەعلوف - ۱۹۹۴ - چاپ نەكرارە (ئەوكات).
۶۹. سەلاھەدىنى ئەيىوبى - ئالبېر شاندۇر - ۱۹۹۰ چاپى يەكەم.
۷۰. خۇرئاو ابوونى فرىشتەگان - پاسكال چاكماكيان - ۱۹۹۲ - چاپى يەكەم.
۷۱. كۆرشى مەزن - ئالبېر شاندۇر - ۱۹۹۲ چاپى يەكەم.
۷۲. گروپى پىنج كەس و كىۋەلىەگان - ئىندىيلتون - ۱۹۹۶ - چاپى يەكەم - بە ھاوكارىي (سەيفوللاى گولكار).

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

محهمەدی قازی که کوردیکی خەلکی مەهاباد بوو،
له وەرگیڤره ناودارهکانی ئییران بوو. دەیان کتیبی
له زمانی فەرەنساییهوه کردووه به فارسی، لهوانه
پۆمانی (زۆربا) و (نان و شەراب) و (دوا وەسوسەکانی
مەسیح) و گەلیکی دی.

ئەم کتیبە پۆشنای خستنه سەر کارهکانی قازی و
لایەنهکانی هونەری وەرگیڤرانه لای ئەو. بەمەش
خوینەر به چەند رەهەندیکی دنیای وەرگیڤران لای
محهمەدی قازی ئاشنادهییت.

